

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 20.

Fredagen den 16 februari.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 9 och den 10 innevarande februari.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner och hänvisades därvid:

till statsutskottet propositionen, nr 43, angående anläggning av skjutbana för Östgöta trängkår;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 44, angående överlåtelse till lantförsvaret av de till Flyinge kungsgård hörande områdena Räfthagen och Kungsmarkerna i Malmöhus län m. m.; och

till statsutskottet propositionen, nr 8, angående iordningställande av en skjutbana å Ränneslätt för Smålands husarregemente.

§ 3.

Vidare föredrogs och remitterades till bevillningsutskottet herr *von Hofstens* på kammarens bord liggande motion nr 334.

§ 4.

Härefter föredrogos men blevo ånyo bordlagda statsutskottets utlåtanen nr 2, 14 och 15 samt bankoutskottets utlåtanen nr 4—10.

§ 5.

Herr statsrådet *Westman* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 47, angående anslag till anordnande av vattenklosetter inom serafimerlasarettet;

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 20.

nr 48, angående tjänstårsberäkning för professor J. R. Kjellén med avseende å hans rätt till ålderstillägg;

nr 49, angående rätt för gymnastiklärarinnan Dagny Kristina Widebeck att för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 50, angående pension åt städerskan Johanna Wilhelmina Widegren, född Edling;

nr 51, angående påbörjande av elektrifiering av statsbanelinjen Kiruna—Svartön samt fortsatt utbyggnad av kraftstationen vid Porjus; och

nr 52, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 3 juni 1915 om eftergift vid krig eller krigsfara från vissa bestämmelser om arbetstid för minderåriga kvinnor.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 6.

Jordbruksutskottets utlåtanden nr 5—13 och andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, som nu föredrogos, bordlades åter.

§ 7.

Interpellation.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr E. A. Nilsson i Örebro, som anförde: Herr talman! Under remissdebatten i år förklarade herr jordbruksministern, att livsmedelspolitiken sköts i främsta rummet genom honom och att han tog på sig ansvaret för den. Vidare yttrade han, att vi, under viss förutsättning, ägde fulla årsbehovet av säd och att alltså ur den synpunkten ransoneringen skulle varit överflödig. I sin sammanfattning anförde vidare herr jordbruksministern som främsta synpunkt, att de olägenheter, som ransoneringen nu har, och de brister, som den under första månaden antagligen skulle visa sig vara behäftad med, skulle regeringen göra allt vad i dess makt stode för att undanröja.

Med utgångspunkt från vad sålunda förekom under remissdebatten skall jag tillåta mig att något utveckla en av de påtagliga olägenheter, som vidlåda det sätt, varpå ransoneringen genomföres.

Efter skett beslag och inventering av brödsäd och mjöl inom en kommun ger ett överslag av ställningen inom kommunen vid handen, att det överskott, som finnes hos en del av innebyggarna, ungefär täcker den brist, som finnes hos andra, som bo i samma kommun. Bland dem, som ha överskott, är en lantbrukare, som jag kan kalla A. I hans närhet bo tre torpare. En var av dem saknar brödsäd. Före statens beslag hade de köpt råg av A. till 23 kr., och med tillagd malningskostnad blev det ett mjölpris av 24 kr. pr 100 kg. Nu, efter beslaget, få de ej längre köpa råg av A. utan måste köpa mjöl till ett pris av 35 kr. pr 100 kg. Då A. fått lämna sin

råg till staten för ett pris av 23 kr., så kunna torparna ej fatta statsklosheten i att mjölet genom beslaget för dem fördyrats med nära 50 %, under det att A. ej får högre pris för varan än förut. Om de 50 % förhöjning i priset åtgår till förvaltningskostnader, så finna torparna, att förvaltningen måste vara något för dyrbar. Är det däremot så, att staten behöver vinsten, som måste uppkomma genom prisförhöjningen, för att täcka möjliga förluster, som regeringskommissioner göra å importerad spannmål, så tycka torparna, att det är underligt, att den bördan skall bäras till stor del av dem, som ingenting hava.

Interpellation.
(Forts.)

Torparna anse, i sitt enkla sätt att tänka, att det vore rätt förnuftigt om de, som inom en viss kommun behöva köpa brödsäd, kunde få detta sitt behov tillgodosett av det överskott, som inom samma kommun finnes hos andra, framförallt då det är över 2 mils väg till deras närmaste järnvägsstation, och det synes dem innebära en onödig varufördyring att först forsla brödsäden till stationen för att sända den till någon kvarn inom landet och därefter en annan dag göra samma färd till stationen för att hämta mjölet. Det finnes nämligen kvarn inom kommunen.

Då det synes mig ligga mycket av sunt förnuft i torparnas tankegång, och då jag vidare anser, att det ej borde förefinnas några oöverkomliga svårigheter för att genom de kommunala institutionernas förmedling kunna åstadkomma en reglering av tillgångarna av brödsäden inom en kommun, ävensom att därigenom avsevärda besparingar stå att vinna, anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande frågor:

1) Vilka särskilda och avgörande skäl anser herr statsrådet tala för att den brödsäd, som finnes inom en kommun ej av den behövande befolkningen inom samma kommun skall få inköpas utan fördyrande omgång på sätt som angivits i motiveringen här ovan?

2) Vad är orsaken till att mjölet måste hållas i så högt pris som 35 kronor pr 100 kg., då den beslagtagna rågen likvideras med 23 kronor pr 100 kg.?

Denna anhållan bordlades.

§ 8.

Till bordläggning anmälde:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om meddelandet av föreskrift angående beredning av vissa till avgörande å kommunalstämma förekommande ärenden; och

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt myndigheter i städer och stadsliknande samhällen av viss befogenhet i fråga om reglering av handel med mjölk.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Ingvarson</i>	under den 17 febr.,							
»	<i>Jonsson</i> i Gumboda	»	7 dagar fr. o. m. den 17 febr.,						
»	<i>Persson</i> i Stallerhult	»	3 »	»	»	18 »			
»	<i>Ekman</i>	»	3 »	»	»	22 »		och	
»	<i>Julin</i>	»	8 »	»	»	17 »			

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,47 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 17 februari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes två till kammaren inkomna sjukbetyg, så lydande:

Ledamoten av riksdagens andra kammare Albert Petersson, Lidingö villastad, lider av influensa och är tillsvidare förhindrad att delta i riksdagsarbetet.

Lidingö den 16 februari 1917.

M. Collin,
leg. läk.

Att riksdagsman Alfred Persson på grund av sjukdom (konvale-scens efter bronchopneumonia efter influensa) är oförmögen att under innevarande månad bevista riksdagens sammanträden, intygas härmed.

Sunne den 15 februari 1917.

Oscar Ohlin,
provinsialläkare.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades härvid:

till statsutskottet propositionerna:

nr 47, angående anslag till anordnande av vattenklosetter inom serafimerlasarettet;

nr 48, angående tjänstårsberäkning för professor J. R. Kjellén med avseende å hans rätt till ålderstillägg; och

nr 49, angående rätt för gymnastiklärarinnan Dagny Kristina Widebeck att för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

till bankoutskottet propositionen, nr 50, angående pension åt städerskan Johanna Wilhelmina Widegren, född Edling;

till statsutskottet propositionen, nr 51, angående påbörjande av

elektrifiering av statsbanelinjen Kiruna—Svartön samt fortsatt utbyggnad av kraftstationen vid Porjus; samt

till lagutskottet propositionen, nr 52, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 3 juni 1915 om eftergift vid krig eller krigsfara från vissa bestämmelser om arbetstid för minderåriga kvinnor.

§ 3.

Herr *E. A. Nilsons* i Örebro vid kammarens sammanträde nästlidna gårdag framställda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa vissa spörsmål angående regleringen av brödsädsförbrukningen föredrogs härefter; och blev denna anhållan av kammaren bifallen.

§ 4.

Vidare föredrogs, men blevo ånyo bordlagda konstitutionsutskottets utlåtande nr 1 och andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 2.

§ 5.

Lagutskottets härpå föredragna utlåtande nr 1, i anledning av verkställd granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning lades till handlingarna.

§ 6.

*Ang. militär
hjälp för skör-
dens inbärgan-
de m. m.*

Vid nu skedd föredragning av andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av militär hjälp för skördens inbärgande m. m., begärdes ordet av

Herr *Magnusson* i Skövde, som yttrade: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord med anledning av det föreliggande utskottsutlåtandet, då jag inom arbetsförmedlingen har skaffat mig en viss erfarenhet angående de militära skördepermissionerna.

Vi ha härifrån den erfarenheten, att generalorderna om skördepermission lika väl som socialstyrelsens anmaningar om utredning, huruvida sådan permission behövs, ha kommit alldeles för sent, och så sent att det varit fullkomligt omöjligt att verkställa någon lämplig distribution av arbetskraften. Det har mången gång blivit fullkomlig rusning till arbetsförmedlingen, med den påföljd att den alldeles på måfå fått tillstyrka permission, och att det icke kunnat vara något tal om att på något lämpligt sätt fördela arbetskrafterna dit, där de bäst behövas.

Jag vill därför begagna tillfället att i detta sammanhang, utan att likväl göra något yrkande i frågan, betona vikten av att man vid beviljande av sådan permission tillser, att generalordern därom

utfärdas i så god tid att vederbörande i hemmen hinna få vetskap därom, att vederbörande värnpliktiga få kännedom om det i tid och att arbetsförmedlingen, som har att verkställa distributionen av arbetskraften också hinna i någon mån verkställa fördelningen, så att permissionen verkligen kommer dem till godo, som skola ha nytta därav i vederbörande jordbruk. Jag tror att på den vägen lättad skall kunna beredas jordbruket under den ofta så bekymmersamma bärgningstiden.

*Ang. militär
hjälp för skör-
dens inbärgan-
de m. m.
(Forts.)*

Det är dessa synpunkter som jag, herr talman, nu har velat framföra, utan att som sagt, ha något yrkande i övrigt att göra.

Härpå anförde

Herr S o m m e l i u s: Herr talman! Jag vill blott yttra ett par ord med instämmande i övrigt i herr Magnussons anförande och uttala mitt livliga beklagande av att utskottet icke kunnat motstå sin lust att slå ihjäl även denna motion. Jag tycker verkligen, att de anspråk som herr Liljedahl framställt, varit så hovsamma och måttfulla, så att det icke skadat, om utskottets ledamöter litet mera hade beaktat desamma, och jag är övertygad om att, om utskottets ledamöter, särskilt de från landet — jag räknar icke med dem från staden som föga ha reda på vad det vill säga att arbeta med bristande arbetstillgång under skördetiden — om, säger jag, ledamöterna förstått, vilken möda det är att få skörden inbärgad, vare sig det gäller rotfrukter eller spannmål så skulle utskottet ha insett nödvändigheten av att bifalla den blygsamma hemställan som kapten Liljedahl här gjort.

Ja, herr talman, det tjänar naturligtvis icke något till att göra något yrkande, och jag vill icke fresta kammaren med votering heller, utan jag nöjer mig med detta uttalande och med ett underkännande av utskottets framställning.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Till avgörande förelåg härefter statsutskottets utlåtande, nr 2, angående regleringen av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av:

Herr E k m a n som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa beträffande föredragningsättet rörande detta betänkande, att endast punkternas nummer och kantrubrikerna uppläsas i de fall, där ingen reservation föreligger eller någon ledamot av kammaren begär uppläsning.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkterna 2—5.

Vad utskottet hemställt bifölles.

*Ang. ändrad
avlöningsstat
för Svea
hovrätt.**Punkten 6*, angående Svea hovrätt med därunder lydande justitiestat.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 6 av andra huvudtiteln föreslagit riksdagen att godkänna ett av chefen för justitiedepartementet tillstyrkt förslag till förändrad avlöningsstat för Svea hovrätt, att tillämpas från och med år 1918, samt att fatta vissa därmed sammanhängande beslut.

Den förändring i staten, som Kungl. Maj:ts förslag innebar, var huvudsakligen föranledd av uppförande å ordinarie stat av den sedan flera år tillbaka befintliga extra divisionen, den så kallade åttonde divisionen.

Utskottet, som beträffande frågan om nämnda divisions uppförande å ordinarie stat ansett de av departementschefen härför anförda skälen till fullo ådagalägga, att vidare uppskov med denna åtgärd icke borde äga rum, hemställde, att riksdagen måtte

a) godkänna följande ändrade avlöningsstat för Svea hovrätt, att tillämpas från och med år 1918:

	Lön	Tjänstgöringspenningar	Arvode	Orts-tillägg	Summa	
1 president	8,500	3,500	—	—	12,000	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor, efter 10 år med ytterligare 600 kronor och efter 15 år med än ytterligare 600 kronor.
1 hovrättsråd	4,500	2,500	1,000	—	8,000	
1 d:o	4,500	2,500	500	—	7,500	
6 d:o	27,000	15,000	3,000	—	45,000	
1 d:o	4,500	2,500	—	—	7,000	
31 d:o	139,500	77,500	—	—	217,000	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor, efter 10 år med ytterligare 500 kronor och efter 15 år med än ytterligare 500 kronor.
1 krigshovrättsråd	4,500	2,500	—	—	7,000	
1 militär ledamot i krigshovrätten	—	—	750	—	750	
1 d:o	—	—	750	—	750	
1 sekreterare	4,000	2,000	—	400	6,400	

Aug. Andrad
avlöningsstat
för Svea
hovrätt.
(Forts.)

	Lön	Tjänst- göring- pen- ningar	Ar- vode	Orts- tillägg	Summa	
1 advokatfiskal . . .	3,600	1,800	—	400	5,800	} Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kro- nor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 överkrigsfiskal . .	3,600	1,800	—	400	5,800	
1 aktuarie	2,600	1,600	—	300	4,500	} Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kro- nor, efter 10 år med ytterligare 500 kro- nor och efter 15 år med än ytterligare 500 kronor.
1 d.o.	2,600	1,600	—	300	4,500	
1 arkivarie	2,600	1,600	—	300	4,500	
1 notarie	2,600	1,600	—	300	4,500	
7 notarier	18,200	11,200	—	2,100	31,500	
1 fiskal	2,500	1,500	—	—	4,000	} Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kro- nor och efter 10 år med ytterligare 200 kronor.
5 fiskaler	12,500	7,500	—	—	20,000	
1 skrivbiträde . . .	700	350	—	150	1,200	} Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kro- nor,
10 skrivbiträden . .	7,000	3,500	—	1,500	12,000	
1 förste vaktmästare	900	450	—	150	1,500	} Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kro- nor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.
1 vaktmästare . . .	700	350	—	150	1,200	
7 d.o.	4,900	2,450	—	1,050	8,400	
Till arvoden åt ama- nenser, vikariats- ersättningar, till- tillfällig renskriv- ning samt gratifi- kationer till e. o. tjänstemän och extra vaktmästare	—	—	—	—	32,100	
Summa	—	—	—	—	452,900	

Anm. 1. Såsom pensionsunderlag skall för hovrättsråd, krigshovrättsrådet och fiskal gälla det belopp, vartill lönen nppgår efter avdrag av 600 kronor för hovrättsråd och krigshovrättsrådet samt 300 kronor för fiskal. För sekreteraren är högsta pensionsunderlaget 5,000 kronor.

Anm. 2. Det arvode å 1,000 kronor, som är anslaget till ett av hovrättsråden, utgår till det hovrättsråd, som tjänstgör såsom ordförande å division och tillika såsom ordförande å krigshovrättsavdelningen. De till hovrättsråd anslagna arvoden

Ang. ändrad & 500 kronor utgå till övriga såsom divisionsordförande tjänstgörande hovrättsråd.
 avlöningsstat Arvode åtnjutes under samma villkor som tjänstgöringspenningar.

för Svea

hovrätt.

(Forts.)

Anm. 3. Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej till honom utgå ävensom å lönen avdragas 100 kronor årligen,

b) förklara, att för åtnjutande av de avlöningar, som vore för-
 enade med de i hovrättens stat sålunda uppförda nya hovrättsråds-,
 notarie- och skrivbiträdesbefattningarna, skulle gälla de villkor och
 bestämmelser, som stadgats för åtnjutande av andra i samma stat
 upptagna hovrättsråds-, notarie- och skrivbiträdesavlöningar,

c) ur riksstaten utesluta den å särskild övergångsstat för hov-
 rätten uppförda lön åt en vaktmästare 600 kronor, och

d) i anledning av ändringarna i hovrättens avlöningsstat samt
 uteslutandet av berörda övergångsstat höja det ordinarie anslaget
 till Svea hovrätt med därunder lydande justitiestat från dess nu-
 varande belopp 788,487 kronor med 43,200 kronor till 831,687
 kronor.

Vid punkten var emellertid fogad reservation av herrar *C. G. Ekman*, *Rydén* i Malmö och *Bengtsson* i Norup, vilka ansett, att
 utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl.
 Maj:ts förevarande framställning i vad den avsåge ny stat för Svea
 hovrätt jämte avlöningsvillkor för föreslagna nya befattningar i
 samma hovrätt samt med bifall till framställningen om uteslutande
 av den å övergångsstat uppförda lön åt en vaktmästare i hovrätten,
 600 kronor, bestämma det ordinarie anslaget till Svea hovrätt med
 därunder lydande justitiestat till 787,987 kronor.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr *Bengtsson* i Norup: Herr talman! Då jag i denna punkt
 antecknat mig som reservant, ber jag att med några ord få moti-
 vera min ståndpunkt.

Det gäller här icke en ny fråga, utan en gammal sådan. När
 det var på tal 1905 att upprätta en hovrätt i Norrland, så kom
 även frågan upp om att införa denna division i Svea hovrätt på
 ordinarie stat. Löneregleringen hördes, och denna avgav ett ytt-
 rande, som gick i avstyrkande riktning, med åberopande särskilt
 av det skälet, att det var för kort tid, som gått och för liten erfaren-
 het, som vunnits, för att då uppföra den på ordinarie stat. Frågan
 har sedermera vilat till 1915, då Kungl. Maj:t återupptog den. Men
 av det ekonomiska tidsläget fann departementschefen, att frågan om
 denna divisions uppförande på ordinarie stat borde anstå tills lug-
 nare förhållanden inträtt. År 1916 hade departementschefen samma
 ståndpunkt, att man borde avvakta lugnare förhållanden för denna
 frågas lösning. Man tycker då, att samma skäl, som varit avgö-
 rande 1915 och 1916, också bort vara bestämmande 1917. Ty det är
 nog så, att statens ekonomiska ställning icke är bättre nu än under

nämnda år. Snarare tvärtom. Visserligen ha målen i hovrätten ökat sedan 1905, och det är till och med en ganska stark ökning att notera. Men de tre sista åren har någon sänkning ägt rum. Sålunda voro 1913 de mål, som icke medhunnits 1,660, 1915 hade de gått ned till 1,577 och 1916 till 1,567. Detta visar ju, att ställningen icke försvårats, så att på grund därav divisionen borde föras över på ordinarie stat.

Vad som enligt min mening är avgörande för denna frågas bedömande, är Svea hovrätts eget utlåtande. Det är nämligen så, att kravet på att denna divisions uppförande på ordinarie stat, kommit från assessorerna i Svea hovrätt, och deras framställning åtföljdes av ett utlåtande av hovrätten, varav bland annat inhämtas, att hovrätten nämligen hade ansett, att behovet av denna förändring icke varit till den grad trängande, att icke med dess tillgodoseende kunnat anstå till dess fredliga förhållanden åter inträtt, och hovrätten hade hämtat stöd för denna uppfattning av vad departementschefen i frågan yttrat vid föredragning av statsverkspropositionerna till 1915 och till 1916 års riksdag. Därest emellertid i nämnda hänseende ställningen nu skulle kunna anses mindre ogynnsam komme visserligen hovrätten att med tillfredsställelse se, att en förändring, för vars genomförande trots böra avvaktas en efter hovrättens tanke lägligare tidpunkt, bleve redan nu viddagen.

Man finner ju tydligen av detta utlåtande, att hovrätten själv anser att frågan borde uppskjutas till tider, då man hade mera tillfälle både att ingå i prövning av det berättigade i förslaget och att ta hänsyn till möjligheten i avseende på det ekonomiska läget att göra denna förändring.

Det är nog ingen av reservanterna, som har något emot att den krigstidshjälp, som riksdagen väntar komma att föreslås i en särskild kungl. proposition, skall komma här ifrågavarande tjänstemän tillgodo i den mån de kunna bli berättigade därtill. Däremot måste man ju hålla fast vid att den häri gjorda framställningen bjuder kraftigt emot. Då många av statens mindre inkomsttagare, t. o. m. de, som stå på gränsen av nöd, få vänta på sin lönerreglering, och vidare då budgeten i oroväckande grad stiger, och kassaförlagsfonden är borta, då bjuder som sagt emot att här vidtaga någon lönerreglering, och man borde kanske kunna tillägga, att då i dessa dagar allt mer och mer hela svenska folket sättes på indragningsstat, är det icke lämpligt att genomföra någon löneförhöjning för tjänstemän med så pass goda inkomster som dessa ha.

Av dessa skäl, herr talman, skall jag be att få yrka avslag på den kungl. propositionen och utskottets hemställan och bifall till reservationen, med den förändring att i slutsumman, där det har insmugit sig ett räknefel, det kommer att stå 787,887.

Ang. ändrad
avlöningsstatist
för Svea
hovrätt.
(Forts.)

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Ingen, icke ens reservanterna, bland vilka den siste ärade talaren befinner sig, har velat bestrida det rimliga i att den åttonde divisionen i Svea hovrätt, efter att

Ang. ändrad
avlöningsstat
för Svea
hovrätt.
(Forts.)

ha stått på extra stat sedan 1904, nu äntligen uppföres på ordinarie stat, under den förutsättningen nämligen, att man kunde anse, att tidsförhållandena, den ekonomiska situationen, kunde medge detta. Det ligger nämligen, och det erkännes nog från alla håll något orimligt i att denna division skall bestå av domare, som endast utgöras av extra. Sedan numera fullföljdslagen av 1914 har kommit i tillämpning, utgör, såsom vi känna till, hovrätten i ett stort antal fall sista instansen, och därigenom ställas ytterligare krav på dessa domare och därigenom torde också kunna anses, att ett ytterligare stöd finnes för deras uppförande på ordinarie stat.

Det är de ekonomiska skälen, man här framhäver, då man säger, att när det fanns anledning på grund av krisförhållandena under förra året att icke göra denna framställning, så bör man icke heller nu komma med den, eftersom samma anledning föreligger i år och — förmodligen vill man också draga ut resonemanget och säga — kommer att föreligga under ett ganska avsevärt antal år framåt.

Vad spelar nu först ur ekonomisk synpunkt ett bifall till Kungl. Maj:ts av statsutskottets majoritet tillstyrkta framställning för roll? Därest samtliga ifrågavarande hovrättsråd skulle tjänstgöra inom hovrätten, rör det sig om en ökning av 10,900 kronor, men då tyvärr på grund av förhållandena alla dessa hovrättsråd åtminstone icke till en början kunna göra det, blir den faktiska ökningen för nästkommande år väsentligt mindre och torde uppgå till ett belopp av 4 à 5,000 kronor. Jag tror därför, att om man vill uteslutande lägga den ekonomiska synpunkten till grund — och så ha ju reservanterna och den siste ärade talaren gjort — blir det en ganska obetydlig kostnadsökning, på grund av vilken man avstår från bifall till en framställning, för vilken eljest så kraftiga skäl tala.

Den förste ärade talaren framhöll, att hovrätten i denna fråga icke kommit med någon framställning, därför att man velat avvakta gynnsammare ekonomiska förhållanden. Jag tror, att det är så med alla ämbetsmyndigheter, att de fått direkt eller indirekt anmaning att icke till Kungl. Maj:t komma med några som helst framställningar, som icke kunna anses på grund av behovet ovillkorligen nödvändiga att göra, och jag finner det därför ganska naturligt, att hovrätten i detta fall ansett, att här fanns möjlighet att låta allting fortgå på samma sätt som hittills. Ja, den möjligheten finns naturligtvis, men om det arrangemanget är gynnsamt för den rättssökande allmänheten, lämnar jag därhän. Jag tror icke, att det kan göras berättigad invändning mot, om man i den situation, vari vi befunno oss för något år sedan, hyste förhoppning om att inom jämförelsevis kort tid förbättrade ekonomiska förhållanden skulle inträda och ansåg, att man i så fall lättare kunde komma med en framställning i ifrågavarande avseende än då var fallet. När emellertid sedermera den förhoppningen icke gått i fullbordan, tror jag icke att det kan vara möjligt för dem, som bära ansvaret på detta område, att år efter år uppskjuta en sådan framställning.

Herr talman, jag skall icke för närvarande gå djupare in i denna fråga. Jag har endast sökt bemöta den invändning mot fram-

ställningen, som gjorts av föregående ärade talare och återfinnes i reservationen, samt instämmer med utskottet i dess hemställan.

Ang. ändrad
avlöningsstat
för Svea
hovrätt.
(Forts.)

Herr Rydén i Malmö: Jag har låtit anteckna mig som reservant i föreliggande punkt, ty jag har icke kunnat undgå att finna, att det förslag, som av Kungl. Maj:t här framlagts och av statsutskottets majoritet blivit tillstyrkt, icke är motiverat på sådant sätt, att jag kunnat känna mig övertygad om, att man borde bifalla det samma.

Det är väl ändå en erfarenhet, som vi ha här i riksdagen, att icke bruka vederbörande ämbetsverk underlåta att själva tillgodose sina intressen, när det gäller att begära nödigt antal nya tjänster eller uppförande av extra tjänster på ordinarie stat. Jag tror, att den erfarenhet vi ha är så rakt motsatt, att vi i allmänhet få hålla tillbaka på anspråk, som i detta avseende resas från vederbörande verk. Nu är förhållandet det, att Svea hovrätt icke ifrågasatt, att få åttonde divisionen uppförd på ordinarie stat. Och när man vet, att i spetsen för hovrätten står en man, vars allmänna, humana läggning vi känna litet var, en man, som icke skulle underlåta någonting i avseende på sina underlydandes intressen i den mån dessa finnas verkligt bärande, kan jag icke finna annat än att det vore egendomligt, om riksdagen, då hovrätten ställt sig på det sätt, som den här gjort, skulle bevilja föreliggande framställning.

Det har sagts, att framställningen blivit tillstyrkt. Det förhåller sig emellertid så, att den ingivits av vederbörande extra befattningshavare själva, och det tillstyrkande, som återopats från hovrättens sida, är av beskaffenhet, att de, som givit akt på vad herr Bengtsson i Norup läste upp, måste finna, att det tillstyrkandet egentligen är ett tillstyrkande med armbågen. Hovrätten hade nämligen ansett— heter det — att behovet av denna förändring icke varit till den grad trängande, att icke med dess tillgodoseende kunnat anstå, till dess fredliga förhållanden åter inträtt, och hovrätten hade hämtat stöd för denna uppfattning av vad departementschefen i frågan yttrat vid föredragning av statsverkpropositionerna till 1915 och till 1916 års riksdagar. Därest emellertid i nämnda hänseende ställningen nu skulle anses mindre ogynnsam, komme visserligen hovrätten att med tillfredsställelse se, att den förändring, för vars genomförande trots böra avvaktas en efter hovrättens tanke lägligare tidpunkt, bleve redan nu vidtagen.

När man känner till de svenska ämbetsverkens och de svenska statsmyndigheternas ställning i stycken som dessa, får man verkligen säga, att detta icke är ett tillstyrkande. Det är klart, att då vederbörande extra tjänstemän begära att bli uppflyttade på ordinarie stat och departementschefen remitterar framställningen till hovrätten, kan denna icke honnêtement säga nej, men ett ja, mera tveksamt eller halvt avböjande, kan man icke heller gärna tänka sig.

Jag vet, att vår nuvarande justitieminister är ofantligt intresserad för denna sak, och vi respektera honom i alla avseenden, men

Aug. ändrad
avlöningsstat
för Svea
hovrätt.
(Forts.)

jag tror, att vi få taga hans nitälskan på detta område med kallblodighet. Åtskilligt har hänt på senare tider, som gör, att vi i det hänseendet få se litet kritiskt på saken.

Jag har, herr talman, icke kunnat finna mig övertygad om, att vi borde tillstyrka förevarande framställning. Jag skall emellertid icke gå djupare in på frågan nu utan ber att få instämma i det yrkande, som framställts av herr Bengtsson i Norup.

Herr Nilsson i Kabbarp: Herr talman! Det är mycket ledamt för mig, att jag måste intaga en annan ståndpunkt än min särskilt i statsutskottssaker värderade vän och partikamrat Rydén, men jag måste göra det, därför att jag här finner, att Kungl. Maj:t framlagt mycket goda skäl för sin ståndpunkt.

Principiellt ansluter jag mig till den meningen, att vi i så stor utsträckning, som det över huvud taget är möjligt, böra göra våra domare till ordinarie tjänstemän och icke sätta dem på extra stat. Och vidare anser jag det vara en statsangelägenhet av vikt att tillse, att domare äro väl avlönade. Dessa tvenne hänsyn äro i och för sig tillräckliga för att nu omsider upphöja åttonde divisionen i Svea hovrätt till ordinarie ställning och göra dess tjänstemän ordinarie. Men jag finner detta påkallat även av billighetshänsyn till dessa tjänstemän själva. Vi böra ändå taga i beaktande, att dessa personer, högt kvalificerade och med en dyrbar utbildning, fått, om man ser hur befordringsförhållandena i genomsnitt ställa sig, vänta tills de blivit 37 år gamla, innan de bli ordinarie hovrättsråd och få tjänstgöra i genomsnitt 7 år som extra ledamot av hovrätten, innan de bli ordinarie. Under sådana omständigheter finner jag både principiella skäl och billighetsskäl gent emot dessa personer bjuda, att man röstar bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Min ärade vän herr Rydén har nu väsentligen tagit den omständigheten till anledning att yrka avslag, att Svea hovrätts eget yttrande i denna sak icke är så varmt förordande, som man är van att se ämbetsmyndigheter avfatta sina yttranden. Jag kan för min del häri icke se en så betydande omständighet. Det är givet, att det är ett gammalt önskemål inom hovrätten att få denna division uppförd på ordinarie stat. Den enda omständighet, som hindrat, har varit påbudet från regeringen, att ämbetsmyndigheterna böra under nuvarande omständigheter, medan kriget rasar och de finansiella förhållandena över huvud taget äro svåra, iakttaga all möjlig sparsamhet i sina petita, och eftersom denna synpunkt naturligtvis är lika mycket gällande nu som i fjol, kunde Svea hovrätt icke gärna säga annat än, att om förhållandena i det avseendet ändrade sig, det vore önskvärt, att det skedde såsom ifrågasatts, nämligen att få de extra ordinarie tjänstemännen på ordinarie stat. Man kan ju säga, att i saker av denna art är den finansiella situationen avgörande. Och när kriget bröt ut och den finansiella horisonten förmärkades, togs det som en given sak, att vi borde vänta med de löneregleringar som förestodo. En rad stora löneregleringar blevo också undanskjutna. Men efter hand som tiden gått, har det visat sig allt mer omöjligt att fasthålla vid denna

ståndpunkt. Och i årets statsverksproposition se vi en lång rad av både stora och små löneregleringar, som dels redan föreligga och dels bebådas. Jag vill erinra om några av de betydande löneregleringar, som vi få att göra med under denna riksdag. Där är den ofantligt stora frågan om statsdepartementens omreglering, där är den angående fögderiförvaltningen, där kommer överintendentämbetet, där kommer Bona och framställning om riksgäldskontoret, där är lönereglering för den långa raden av vaktmästare, och där är slutligen hospitalspersonalens lönereglering, som förra årets riksdag själv begärde och som löneregleringskommittén ytterst gärna önskade få färdig vid innevarande års riksdag men förmodligen måste uppgiva.

Under sådana omständigheter vet jag icke, varför vi nu skulle undanskjuta denna finansiellt mycket lilla men i och för sig högst önskvärda reform.

Det har under debatten i utskottet framhållits som en särskild omständighet, som ligger emot, att, även om vi sätta åttonde divisionen å ordinarie stat, dess fem domare i alla fall icke komme att bli ordinarie tjänstemän, utan att i första hand bara två stycken bli det: de övriga skulle icke bli ordinarie, därför att de personer, som egentligen skulle sitta på dessa tjänster, hava fått Kungl. Maj:ts förordnande att tjänstgöra på andra håll, en i nedre justitierevisionen, en på ett annat håll och en på ett tredje. Det må vara, att detta utgör en ledsam omständighet, men det synes mig dock, att riksdagen åtminstone för sin del bör göra vad den kan för att få så många domare som möjligt på ordinarie stat. Jag vill betona, att, även om en och annan av dessa domare icke kommer att under den närmaste tiden tjänstgöra i Svea hovrätt utan på förordnande på annat håll, detta icke, enligt uppgift som jag nyss fick muntligt bekräftat av expeditionschefen i justitiedepartementet, innebär någon som helst förhöjning i dessa personers avlöningar. Det ådrager icke statsverket någon som helst ökad utgift.

De synpunkter, jag nu framhållit, torde vara tillräckligt vägledande för kammarens votum. Att det är en väl motiverad åtgärd att sätta denna åttonde division på ordinarie stat framgår jämväl tydligt av den statistik, som vi hava i statsverkspropositionen sid. 10 och som anger, att det finnes där en balans av icke avverkade mål på ej mindre än 1,567 stycken. Då är det alldeles givet, att denna division icke kan genom att avarbeta balansen onödiggöra sig själv, utan den måste bli bestående. Vi må erinra oss, att när den stora löneregleringen för hovrätterna vidtogs, löneregleringskommittén uppskattade den balans, som ordinärt borde förefinnas, till 500 mål. Nu finnas 1,567. Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Kristensson: Herr talman, jag har icke begärt ordet för att taga ställning till den frågan, huruvida den extra divisionen skall uppföras på ordinarie eller extra ordinarie stat, utan jag har begärt ordet för att fästa kammarens ledamöters uppmärksamhet på en sak, som stått i förbindelse med detta anslag.

*Ang. ändrad
avlöningsstat
för Svea
hovrätt.
(Forts.)*

Aug. ändrad
avlöningsstat
för Svea
hovrätt.
(Forts.)

Det har nämligen förhållit sig så, att Kungl. Maj:t i efterhand inkommit till riksdagen med begäran om ersättning av förskott för bestridande av viss del av det anslag, som gått till denna extra division i Svea hovrätt. Givetvis har detta anslag varit av den beskaffenhet, att Kungl. Maj:t mycket väl på förhand kunnat beräkna detsamma och alltså på samma sätt som beträffande övriga anslag inkomma till riksdagen med förslag och låta riksdagen antaga detta på förhand för att komma in i efterföljande års riksstat. Som det nu har varit, ha utgifterna icke bokförts det år de verkligen gjorts, varigenom icke ernåtts den reda i räkenskapsväsendet, som man fordrar av en väl ordnad bokföring. Riksdagen har vidare ej heller varit i tillfälle att grundlagsenligt på förhand pröva utgifterna, utan först i efterhand fått vara med och besluta. Vi hava massor av sådana anslag, och då jag nu ser såväl herr finansministern som herr justitieministern närvarande, ville jag fästa deras uppmärksamhet på denna sak, på det att icke i ett följande år i staterna måtte tagas in sådana anslag, som verkligen kunna på förhand beräknas.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet *Hasselrot*: Herr talman, mina herrar! På grund av laga förfall var jag tyvärr förhindrad åhöra diskussionen här ifrån början av debatten och kan därför icke bemöta allt vad som tilläventyrs blivit sagt mot Kungl. Maj:ts förslag.

Jag vill emellertid framhålla, att det finnes icke någon som helst förhoppning, icke en tanke på att det sedan flera år förefintliga behovet av åttonde divisionen framdeles skall komma att upphöra. Alla sakkunniga ha för länge sedan fastslagit, att behovet är konstant. Mot detta faktum har, såvitt jag vet, ej heller nu någon gensaga försports. Alla äro väl också ense därom, att extra-ordinarie-systemet i och för sig icke är något gott utan tvärtom något ont om också understundom ofrånkomligt. Meningsskiljaktighet borde väl ej heller råda därom, att det innebär en synnerligen beklaglig oegentlighet, att nu ifrågavarande, så utomordentligt viktiga, stadigvarande domarebefattningar skola beklädas med extra ordinarier, och gäller detta alldeles särskilt, sedan genom 1914 års genomgripande lagreform ökad vikt och betydelse tillades hovrättstjänsten. Hovrätten är nämligen nu, som bekant, i en stor mängd fall, sista instans. Redan vid behandlingen av 1914 års lag fick regeringen från åtskilliga håll, även här i riksdagen, mottaga uppmaning att söka åstadkomma ökad styrka i rättskipningen i hovrätterna. Det nu föreliggande förslaget utgör ett led i regeringens strävanden att tillmötesgå dessa uppmaningar. Nu är det visserligen sant — jag vet icke om den invändningen har gjorts — att även om Kungl. Maj:ts förslag bifalles, man icke omedelbart kan vinna allt vad därmed äsyftas, enär endast två av de nya hovrättsråden komma från början tjänstgöra i hovrätten. Men redan den omedelbara vinsten av två ordinarie i hovrätten tjänstgörande hovrättsämbetsmän är ingalunda att förakta utan tvärtom synnerligen önskvärd, synnerligen eftersträfvärd, då man tager hänsyn till, att den domstol, om vilken här är

fråga, nämligen Svea hovrätt, har sina ordinarie ledamöter i synnerligen stor utsträckning sysselsatta utanför verket. Detta är ett mycket ledsamt förhållande, vilket har sin grund dels i det ökade behovet av revisionssekreterare, dels och framför allt i det på sista åren så forceerade lagstiftningsarbetet.

Jag har under min justitieministertid gjort vad jag kunnat för att söka avhjälpa detta missförhållande, men att helt få bort det är alldeles ogörligt, enär man icke *kan* undvara hovrättskrafter vid fullgörande av de uppdrag, varom jag talade. Därvid kan jag hänvisa till alla de ledamöter av kammaren, som varit medlemmar av kommittéer eller tillkallats som sakkunniga. Det finns knappast någon kommitté eller några sakkunniga, som icke ingått till vederbörande departement med begäran att få hjälp av hovrättstjänstemän. Om man skulle vänta med denna reform, vänta med att sätta åttonde divisionen på ordinarie stat, till dess man kunde påräkna, att alla de fem utnämnda hovrättsråden på en gång kunde inträda i tjänstgöring i hovrätten, då kunde man lika gärna med detsamma skrinlägga hela frågan.

Det huvudsakliga skälet och det enda skäl för avstyrkande, som anföres i reservationen, är reservanternas erinran »om Kungl. Maj:ts och riksdagens upprepade uttalanden att andra ökningar i statsutgifter än sådana, som vore av förhållandena oundgängligen betingade, icke nu under kristiden borde vidtagas». Ja, detta är ett synnerligen allvarligt skäl, och det har imponerat på mig en gång, 1915. Jag tog en gång till, 1916, hänsyn till det. Vid sådant förhållande är det ju ganska naturligt, när frågan kom på remiss till Svea hovrätt, att hovrätten yttrade sig icke tveksamt, men rätt så hovsamt. Presidenten i Svea hovrätt, det vill jag säga gent emot herr Rydén, är emellertid helt visst i likhet med mig intresserad av att åttonde divisionen skall komma på ordinarie stat. Jag sade, att jag två gånger givit vika för nämnda skäl. Men tredje gången, 1917, kunde jag icke längre tillerkänna det någon betydelse. Och varför? Jo, när man icke heller nu kunde förutse, när krisen skulle vara över, ansåg jag mig icke kunna taga på mitt ansvar att låta denna i sak viktiga men till sin ekonomiska innebörd obetydliga fråga allttjämt vila. Jag fann mig vara skyldig att draga saken under riksdagens prövning, och nu är det riksdagen, som har svaret. Det finns ju dess bättre icke många frågor här i livet, som äro för landet i dess helhet till den grad viktiga, att man med fog kan säga, att landets väl oundgängligen kräver frågans omedelbara lösning. I de allra flesta fall, i de allra flesta frågor är det uppenbart, att ett uppskov på ett år icke har någon större betydelse. Men härav följer naturligtvis icke, att när denna frist utlupit, man med glatt hjärta kan vedervåga en ny frist på ett år och så vidare in infinitum. Jag tror för övrigt icke, att det av reservanternas åberopade skälet varit rättesnöret i alla anslagsfrågor, som behandlades under den sista riksdagen — vare detta sagt, utan att jag på något vis klandrar vare sig mina kolleger, som begärt anslag, eller riksdagen, som beviljat dem. Jag tror, att båda ha handlat rätt, att

Ang. ändrad
arvlöningsstat
för Svea
hovrätt.
(Forts.)

Ang. ändrad
avlöningsstat
för Svea
hovrätt.
(Forts.)

båda ha gjort vad de rätteligen bort göra. Men jag tror — och det är dit jag vill komma — att miljoner anvisats, utan att ändamålet varit i högre grad nyttigt för hela landet än det nu förevarande. Häre instämma åtskilliga kanske icke, utan många opponera sig, förmenande, att här är det huvudsakligen fråga om att tillskapa fem nya ämbetsmän, och ämbetsmän ha vi gunås redan nog av. Dem, som så säga, kan jag endast giva den trösten, att kostnaderna ingalunda äro betydande. Men enligt min mening är det här icke någon liten fråga. Frågan är stor. Förslagets syfte är att ge en ökad garanti för en god rättsskipning åt vårt svenska folk, och därför har jag, mina herrar, den livliga och den varma förhoppningen, att svenska folkets representanter också skola bevilja de nödiga medlen.

Herr Rydén i Malmö: Herr talman! Jag vill naturligtvis icke ge denna fråga större dimensioner än den förtjänar, och jag vill följaktligen icke inlåta mig på någon mera djupgående tvist med vare sig herr justitieministern eller någon av dem, som förordat Kungl. Maj:ts av statsutskottet tillstyrkta förslag. Men jag kan, då min ärade partivän på malmöhusbänken bragte i erinran de lönerregleringsfrågor och andra frågor av likartad beskaffenhet, som föreligga och som komma att undanskjutas vid detta års riksdag, icke underlåta att säga, att det är ändå en bra konstig ordning, som Kungl. Maj:t tillämpar i sådana ting som dessa. Riksdagen begärde i fjol uttryckligen, att frågan om hospitalspersonalens uppförande på ordinarie stat skulle föreläggas detta års riksdag. Det var även en annan lönefråga, som jag dock icke skall beröra, där man förklarade sig förvänta, att den snart måtte komma före inför riksdagen. Statsrådshöfdingen uppgör ett program för lönerregleringskommittén, i vilken ordning den skall arbeta och företaga ärendena. Nu upplyser en av lönerregleringskommitténs medlemmar, att en fråga, där riksdagen i första hand önskat redan i år få sig ett förslag förelagt, har blivit placerad på ett sådant sätt, att den frågan förmodligen icke kan föreläggas detta års riksdag. Men samtidigt ombesörjer samma Kungl. Maj:t, att en sådan fråga som frågan om den departementala lönerformen, där det gäller en mängd människor, som äro på ordinarie stat, en mängd människor med goda löner, skall komma upp, och man har till och med, utan att vederbörande hovrätt själv gjort framställning därom, tagit upp denna fråga om att föra upp en hel division i Svea hovrätt på ordinarie stat. Men samtidigt ordnar man som sagt programmet så, att dessa, som riksdagen ömmar särskilt för, bli undanskymda. Jag kan för min del icke underlåta att säga, att jag tagit mycket starkt intryck därav, och jag måste uttala, att en sådan ordning icke kan vara för riksdagen tilltalande. Kungl. Maj:t har ju i sin hand att göra upp och ordna arbetsprogrammet. Jag måste uttrycka mitt beklagande över att man ordnat saken på sådant sätt, att riksdagens önskemål att i första rummet taga hand om de svagast avlönade och uppföra på ordinarie stat dem, som icke alls äro det, blir på det sättet undanskjutet.

Ang. ändrad
avlöningsstat
för Svea
hovrätt.
(Forts.)

Vidare vill jag säga, att jag icke kan taga något så starkt intryck av vad herr Nilsson yttrade om att dessa högt kvalificerade personer icke bli ordinarie förrän vid 37 års ålder. Hur många människor är det i vårt land, som få en tredjegradens tjänst vid den åldern? Vid universiteten, hur många bli professorer vid 37 års ålder? Hur många bli byråchefer i våra verk vid 37 års ålder o. s. v.? Det är ju nämligen fråga om att giva dem tillfälle att bli ordinarie hovrättsråd vid en ålder av 37 år. Jag får uppriktigt säga, att jag kan icke röras så djupt inför den utsikten, att en man, som har en även rätt så kvalificerad juris kandidatexamen jämte domstolsutbildning, icke når upp till en lön i huvudsak motsvarande den för en tredjegradens tjänst redan vid en ålder av 37 år. Det är då icke de mest nödlidande, som det i så fall är fråga om.

Herr justitieministern har en stark känsla för rättsväsendets betydelse, och endast denna starka känsla lär väl kunna göra denna fråga till en så stor och vital betydelsefull fråga, som han gjorde den till. Jag beklagar, att han icke längre är tillstades. Jag anser för min del det vara en minst lika viktig angelägenhet att se till, att rättsskipningen i landet fungerade så, att den allmänna meningen kunde befinna sig någorlunda i överensstämmelse med rättsskipningen i viktiga fall, och går man in på det, så undrar jag, om det föreligger någon särskild anledning att vid detta års riksdag uppföra en åttonde division av Svea hovrätt på ordinarie stat.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Häruti instämde herrar *Månsson* och *Erikson* i Uppsala.

Herr Nilsson i Kabbarp: Jag vill endast reservera mig mot en misstolkning som herr Rydén gjorde av mitt yttrande nyss. Han antydde, att det var ingen anledning att taga itu med denna lilla lönereglerng, därför att så många andra lönerogleringar *undanskjutas*. Han nämnde då också särskilt det, att hospitalspersonalens löneroglering, enligt vad jag yppat, förmodligen blir undanskjuten och icke kommer vid denna riksdag till avgörande på *den* grund, att regeringen skulle ha givit den en oförmånlig och tillbakasett plats på lönerogleringskommitténs program. Så förhåller det sig icke. Hospitalspersonalens lönefråga fick ej sämre plats på programmet, än att vi redan i höstas började taga den under behandling och ventilerade den ganska ingående, men den befanns förknippad med så pass stora svårigheter, att kommittén måste uppgiva förhoppningen att få den färdig till detta års riksdag.

Ja, på mig verkar det icke så synnerligen tilltalande, att herr Rydén ej kan inse det ömmande i saken, det billiga i att dessa tjänstemän vid 37 års ålder äntligen bli ordinarie hovrättsråd. Jag är övertygad om att hade det gällt t. ex. folkskollärarekåren, att man inom den kåren fick gå som extra i sju år, innan man blev ordinarie, så skulle herr Rydén med näbbar och klor ha kämpat för reformen, och jag skulle ha berömt honom för det.

Ang. ändrad
avlöningsstat
för Svea
hovrätt.
(Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Bengtsson i Norup under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Bengtsson i Norup, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 6:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Bengtsson i Norup under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 91 ja mot 82 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 7—23.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Ang. straff-
fängelset
i Mariestad.

Härefter föredrogs *punkten 24*, angående omändring av straff-fängelset i Mariestad till jordbruksfängelse; och yttrade därvid

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Vid denna punkt har utskottet tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av ett jordbruksfängelse i Mariestad. Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, och jag framställer detta yrkande med synnerlig tillfredsställelse. Den, som i vårt land gjort mest för att förverkliga det syfte, som ligger bakom detta förslag, den, som i praktisk gärning omsatt de krav, som rests från olika håll, den mannen, direktör Reuterörona vid Svartsjö, vilken är en av vårt lands allra främsta fångvårdsmän, bör i dag känna sig stolt och tillfredsställd. Han har i vårt land utfört en banbrytande verksamhet, värd allt erkännande. Jag vet mycket väl, att andra krafter sökt tillskriva sig äran, men jag tror, att alla, som följt med denna frågas utveckling, måste säga, att utan det stora, uppoffrande arbete, han nedlagt vid Svartsjö, hade vi ej stått, där vi stå i dag, då man har fått klart för sig, att det går att använda fångar för jordbruksarbete.

Det är sålunda med stor tillfredsställelse, som jag går att yrka bifall till utskottets hemställan, men jag ber att i detta sammanhang få säga något annat och komma in på några detaljfrågor, som i stort sett sammanhålla med denna verksamhet.

Enligt den plan för utvecklingen av fångvårdsverksamheten på detta område, som fångvårdsstyrelsen lagt fram för Kungl. Maj:t, har styrelsen tänkt sig, att det skulle inrättas en depå för lösdrivares behandling. Det är en alldeles utmärkt tanke, som blivit framställd från intresserat fångvårdsmannahåll för länge sedan, och som även riksdagens revisorer påpekat. Men jag har fått den känslan, att fångvårdsstyrelsen åsyftar något mera, än att det skall bli en depå. Om jag kan läsa styrelsens yttrande rätt, tänker styrelsen inrätta en ny tvångsarbetsanstalt. Jag kan ej finna, att detta vore en önskvärd utveckling. Såvitt jag kan finna — och jag tror, att min mening delas av intresserade fångvårdsmän — är det ej lämpligt, att vi ha mera än en tvångsarbetsanstalt i vårt land. Det kan vara behöfligt och lämpligt att ha mindre depåer, men att utveckla dessa depåer så, att de bliva självständiga anstalter, det anser jag ingalunda lämpligt. Men av den plan, som fångvårdsstyrelsen lagt fram, synes framgå, att styrelsen tänkt sig, att en ny anstalt skulle komma att upprättas. Däremot har jag velat redan på detta tidiga stadium inlägga min bestämda gensaga.

I alla fall är detta, som jag påpekat, en ny väg, kan man säga, på fångvårdens område. Vi ha vid en del fängelser, om jag bortser från Svartsjö, börjat med jordbruksarbete, men här skall det påbörjas i stort, och det är att hälsa med tillfredsställelse. Men jag har den uppfattningen, att det ej är nog med att få till stånd ett sådant fängelse, utan att det är nödvändigt att komma därhän, att fångvårdspersonalen får den skolning, den utbildning, som är nödvändig för att kunna leda arbetet vid våra fångvårdsanstalter, och att det från den högsta myndigheten inom fångvården utövas sådan ledning, att ej denna personal känner sig missnöjd och illa behandlad och därigenom mister den arbetslust, som är nödvändig. När man talar med fångvårdsmän eller dem närstående i olika delar av landet, får man den känslan, att det icke är riktigt bra på detta område. Det kan bero på flera olika omständigheter, men jag tror ej, att högsta ledningen för fångvårdsväsendet — jag menar nu ej Kungl. Maj:ts regering utan hösta ledningen inom fångvårdsstyrelsen — kan handhava dessa ärenden på det sätt, som vore önskvärt. Man får den känslan, att den som sitter såsom högsta vederbörande, hellre vill taga alla initiativ själv än samarbeta med andra. Det är ej på det sättet, som ett verk av denna omfattning bör skötas.

Man får också en annan känsla när man hör vissa berättelser från fångvårdsanstalter på olika håll, nämligen att i högsta ledningen har man ej den takt, insikt och omdöme, som är nödvändig vid inspektioner. Det förklaras av flera fångvårdsmän, att disciplinen i våra fängelser kommer att lida obotlig skada, om inspektionen skall utövas på det sätt, som det skett vid upprepade tillfällen. Det går ej an att göra anmärkningar mot befälet i fångars närvaro och att förhöra fångar i en eller flera fångars närvaro. Man får den uppfattningen att den, som utför inspektionerna, ej har den sinnets jämnvikt och den allmänna omdömesförmåga, som äro nödvändiga.

*Ang. straff-
fängelset
i Mariestad.
(Forts.)*

Ang. straff-
fängelset
i Mariestad.
(Forts.)

Det är pinsamt att behöva säga det, men jag har fått den uppfattningen vid resonnemang med fängvårdsmän från olika håll, och jag har vid detta tillfälle ej kunnat uraktlåta att bringa denna sak på tal.

I fråga om tillsättandet av tjänstemän förefaller det mig, som om den mening, vilken gjorts gällande inom riksdagen, ej tillbörligt tillgodosetts. Det har under senare åren vid tillsättandet av föreståndareplatser vid kronohäkten hänt, att reservofficerare tillsatts, trots att det funnits dugligt folk inom fängvården. Löneregleringskommittén har, om jag ej missminner mig, uttalat som sin mening, att föreståndareplatserna vid kronohäkten skulle vara befodringsplatser för den lägre fängvårdspersonalen, och jag tror, att det är en riktig väg. En man, som 10 eller 20 års tid har handhaft fängvårdsärenden, låt vara i underordnad ställning, bör väl vara mera kapabel att handhava skötseln av ett kronohäkte än en direkt från armén kommen militär, även om han har officersgrad. Men nu har det hänt, att fängvårdsmän blivit förbigångna och en reservofficer tillsatt. Det har väckt en obehaglig uppmärksamhet inom fängvårdsmannakretsar och, som jag tror, med rätta.

Det förefaller, som om det skulle vara till gagn för fängvården, till gagn för den verksamhet, vartill vi nu anslå medel, att det blir ett intimare och bättre samarbete mellan den centrala ledningen och männen ute å linjen. Inom medicinalstyrelsen har man slagit in på en sådan väg. Den nuvarande generaldirektören har genomfört en sådan ordning, och jag tror, att det är till nytta för medicinalvården. När en av byråcheferna är tjänstledig, förordnas ej någon tjänsteman i styrelsen såsom vikarie, utan vikarien tages utifrån. Gäller det hospitalsbyrån eller hälsovårdsbyrån, tages det en läkare utifrån. På det sättet kommer verket att tillföras den sakkunskap, som mannen utanför verket, ute i det praktiska fängvårdsarbetet förvärvat. Så borde det även gå till inom fängvårdsstyrelsen, förefaller det mig. Detta har påpekats flera gånger inom riksdagen, men det oaktat fortsätter man med samma slentrian. Där blir en byråchefstjänst ledig. På denna plats förordnas då, icke en man med praktisk erfarenhet från fängelserna, utan en sekreterare eller en kamrerare i styrelsen, som icke har den erfarenhet som verksamheten vid fängelserna kan giva. Nog förefaller det mig, som om det skulle bli till nytta icke blott för mannen, som förordnas, utan för fängvårdsstyrelsen själv, för dess högste chef och för verket i dess helhet, om detta finge tillfälle att tillgodogöra sig sakkunskapen och erfarenheten hos dem, som fostrats i praktisk tjänstgöring ute vid fängelserna.

Herr talman, jag har icke kunnat uraktlåta att vid behandlingen av denna huvudtitel göra detta påpekande. Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet är icke närvarande, men jag tänker, att han kommer att läsa mitt anförande i protokollet, och jag vill därför sluta med att uttala den förhoppningen, att han måtte beakta de synpunkter jag nu framhållit och se till, att tjänstemännen ute i den praktiska fängvården icke måtte behöva känna sin börda för tung därför att överledningen av fängvården icke har den vilja till förstå-

else och samarbete som inom en sådan verksamhet är oundgängligen nödvändig.

Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Ang. straff-
fängelsat
i Mariestad.
(Forts.)

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 25—27.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 28.

Lades till handlingarna.

Punkterna 29—33.

Utskottets i nämnda punkter gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

Punkten 34.

Lades till handlingarna.

Punkten 35.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 36.

Lades till handlingarna.

Punkterna 37—39.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Å föredragningslistan fanns härefter uppfört statsutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om beredande av förbättrad ställning åt vissa å domsagornas kanslier anställda skrivbiträden.

Ang. fast an-
ställning åt
skrivbiträden å
domsagornas
kanslier.

I en inom andra kammaren väckt, till statsutskottet remitterad motion, nr 4, har herr Lindhagen hemställt, att riksdagen ville anhålla att Kungl. Maj:t måtte låta utreda i vilka fall och på vad sätt skrivbiträden, som voro i domsagornas kanslier på ett stadigvarande sätt sysselsätta med skrivarbete, skulle kunna erhålla fast anställ-

Aug. fast an-
ställning åt
skribitråden å
domsagornas
kanslier.
(Forts.)

ning med rätt till sjukhjälp, semester och pension eller åtminstone vissa skäligena förmåner samt för riksdagen framlägga förslag i ämnet.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Häremot hade herrar *Nilsson* i Kabbarp, *Anderson* i Råstock och *Tengdahl* reserverat sig.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Nilsson* i Kabbarp: Herr talman! Jag har till detta utskottsbetänkande fogat en blank reservation, och jag har gjort det därför att jag förut i denna fråga intagit en ståndpunkt, som avvikit från statsutskottets.

Herr *Lindhagen* motionerade i detta ämne första gången — om jag är riktigt underrättad — år 1914. Då var jag icke ledamot av statsutskottet och hade således icke tillfälle att som sådan taga beaktning med frågan. Då däremot herr *Lindhagen* år 1915 upprepade sin motion, deltog jag i ärendets behandling inom utskottet och framdrog här i kammaren alla de i mitt tycke goda skäl, som talade för bifall, d. v. s. att vi skulle i en skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en utredning av ärendet måtte företagas. Motionen föll emellertid. För tredje gången upprepade herr *Lindhagen* sin motion år 1916. Då gick den ganska obeaktad förbi. Då han nu upprepar den år 1917, vill jag med anledning därav säga, att jag i sak icke intager någon annan ståndpunkt än den jag förut intagit, men att jag dock icke kan underlåta att uttrycka såsom min mening, att jag finner det meningslöst, eller i varje fall ändamålslöst att på det sättet år efter år och nu för fjärde gången upprepa samma motion, utan att några som helst nya omständigheter spelat in, eller något nytt moment tillkommit, som kan göra utsikterna för ett bifall till motionärens framställning större än förut. Det är detta sätt att — jag vågar säga — trötta kammaren, som jag icke finner vara lämpligt. Jag har i det fallet en annan uppfattning än min ärade kamrat herr *Lindhagen*. Han anser det vara ett lämpligt sätt att, som han säger, plöja för framtiden. Jag för min del finner det, såsom jag på annat håll sagt och nu ber att få upprepa, icke lämpligt att på det sättet ideligen plöja och plöja med skumplog. Jag tror snarare, att om han fortfar på det sättet, det kan komma att verka motsatsen mot vad han åsyftar. Man kan lätt äckla riksdagen så att man i stället för att främja saken samlar ett starkare motstånd. Dessutom kostar det ju en smula pengar, visserligen icke så mycket, men även om det blott är litet pengar, så har man ju ingen orsak att kasta bort dem, då det icke sker till någon som helst nytta.

Jag har velat säga detta utan att kränka den ärade motionären. I sak intar jag, som sagt, samma ståndpunkt som förut, och blir det votering, så kommer jag att rösta för herr *Lindhagens* motion. I övrigt har jag intet yrkande att göra.

Herr *Anderson* i Råstock instämde häruti.

Herr Lindhagen: Jag skall be att få bemöta den föregående talaren, med vilken herr Anderson i Råstock instämde, då han nämligen påstod, att det skulle vara ändamålslost att upprepa en motion år efter år. Ja, det är ju möjligt, att många haft den erfarenheten, men min erfarenhet går i motsatt riktning. Jag har förfarit så med många av mina motioner, att jag återkommit vartenda år med dem, tills jag fått dem beaktade. Detta har skett när något stod på spel för vissa personer och det låg fara i dröjsmål. Så är t. ex. förhållandet med mina motioner angående hotell- och restaurangpersonalen, angående baderskorna och angående barberarebiträdena, angående männens nattarbete m. m. Jag har fått hålla på länge med dem, jag har återkommit med dem, men nu ha de beaktats till slut och tagits om hand av vederbörande. Detta bara såsom exempel.

Ang. fast anställning åt skrivbiträden å domsagornas kanslier.
(Forts.)

Ett annat exempel är min motion om städerskorna i statens verk. Denna motion väcktes ännu tidigare och är även den fullföljd i år. Städerskorna och de ifrågavarande skrivbiträdena brukade förr alltid följas åt i utskottsbetänkandet, men de ha de icke gjort i år, förmodligen därför, att man tänker ägna städerskorna en allvarigare uppmärksamhet än skrivbiträdena, oaktat eller kanske just i följd av att min motion om städerskorna är upprepad år efter år. Vad är anledningen till, att det göres en sådan skillnad? Jo, det är sannolikt nutidens respekt för majoritetstalen. Städerskorna äro många, därför kan man få återkomma för deras räkning, men här vet man ej huru många dessa skrivbiträden äro, de äro kanske endast en handfull människor, därför får man icke upprepa en motion till förmån för dem. Vore det en stor kår, så skulle det nog finnas mera i sin ordning att återkomma med motionen.

Det är här som överallt i statistiken: majoritetssiffrorna pösa och förhäva sig och ge anledning till åtgärders vidtagande, men minoritetstalen tar man föga hänsyn till. Jag kan för min del icke förstå, varför man icke skulle kunna få komma igen med en begäran, som gäller några få, om den är befogad när det ansetts vara skäl nog att komma igen till förmån för andra, som varit många. Men jag tror verkligen, att det ligger någon sanning i vad herr Nilsson i Kabbarp sade, så till vida att just därför att dessa äro få komma vi aldrig att bry oss om dem. Detta är tidsandan, och den kan jag icke rå på, det medger jag villigt. Emellertid har jag i fråga om dessa skrivbiträden icke såsom beträffande de andra av mig själv kommit att tänka på dem, utan de ha gjort sig påmint. De ha kommit till mig och frågat: »har borgmästarn glömt bort oss?» Och det hade jag verkligen gjort. Men då de nu själva anmält sig, ville jag icke övergiva dem.

Jag tror mig nu hava tillfyllest bemött de synpunkter, som herr Nilsson och Anderson framfört. Jag förstår dock väl, att dessa herrar kanske haft obehag i statsutskottet, där hela majoriteten gått på den bogen, att man icke skall komma tillbaka med en motion, som endast gäller några ringaktade, maktlösa människor.

Ang. fast an-
ställning åt
skrivbiträden å
domsagornas
kansliet.

(Forts.)

Vad nu angår statsutskottets särskilda skäl nödgas jag uppehålla mig något litet därvid.

Utskottet åberopar sina gamla skäl, men svarar aldrig på de motskäl, som anförts från motionens synpunkt. Det är som om det vore luft för utskottet. Men om man skall komma till något resultat, så får man väl lov att börja resonera med varandra.

Utskottets första skäl är, att den pågående utredningen rörande en allmän rättegångsreform skall avvaktas. Förr kan det icke lämpligen ske. Men arbetet på rättegångsreformen har hittills pågått i omkring hundra år, och de skrivbiträden, som nu leva, ha icke den ringaste utsikt att få någon nytta av denna rättegångsreform, som väl blir färdig om femtio år kanske i lyckliga fall. Eftersom de emellertid äro människor och ha rätt att existera, så ha de också rättighet att begära, att man icke väntar, tills den stora rättegångsreformen kommer, innan man giver dem en bättre ställning. Domhavande hava fått sin ställning förbättrad utan en sådan avvaktan. Sedan är frågan, huruvida det är möjligt att genomföra en sådan förbättring.

Så erinrar utskottet om att häradshövdingarnas avlöningsförmåner bestå av lön och tjänstgöringspenningar jämte sportler och i vissa fall förvaltningsbidrag, mot skyldighet för dem att bestrida kansli-kostnaderna. Och därför kan icke denna anordning vidtagas utan en omreglering av häradshövdingarnas avlöningsförhållanden. Jag har svarat upprepade gånger på detta, men utskottet vill icke resonera om de skäl jag tillåtit mig angiva.

Dessa skäl äro, att det behövs icke någon omreglering av häradshövdingarnas avlöningsförhållanden utan man gör precis på samma sätt som man gjort vid många andra verk och inrättningar, både statens och även vid t. ex. Stockholms rådhusrätt, där man vid sådana här regleringar resonerat på följande sätt. De skrivbiträden, som varit varaktigt anställda hos tjänstemännen på rådhusrättens avdelningar, kunna icke göra anspråk på att av dessa tjänstemän också få sjukhjälp, semester och pension. Där skall således det allmänna ingripa och lämna sitt tillskott i form av semester, sjukhjälp och pension. Betalningen för det dagliga arbetet skall däremot fortfarande som förut utgå av sportlerna, men det fastställas av ämbetsverket taxor för arbetet, så att tjänstemännen, som skola avlöna skrivbiträdena, ha något att gå efter och så att man skyddar skrivbiträdenas rätt. Likaledes bestämmes att skrivbiträdena skola ha företrädesrätt till arbetet framför andra för ändamålet särskilt utsedda. På det sättet har det gått till, och det har gått bra att ordna saken så.

Det beror ju också på om tjänstemännens fullmakter äro så inrättade, att de ha skyldighet att finna sig i en sådan anordning. Men vi veta, att sedan en avsevärd tid tillbaka ingår i tjänstemännens fullmakter skyldighet att inrätta sig efter sådana ändrade förhållanden.

Nu ber jag utskottets ärade ledamöter svara mig, varför det icke i detta fall kan tillgå på samma sätt som i de andra fallen.

Vidare säger utskottet, att dessa skrivbiträden äro av mycket växlande art. En del äro sysselsatta med renskrivning, under det att andra ombetros uppdrag av ganska krävande natur. Ja, så har varit fallet med skrivbiträdena i statens övriga verk och inrättningar, och överallt har man därför fått göra utredning om vilka det borde avses eller om de borde uppdelas i olika lönegrupper. Kan nu utskottet svara, varför man icke i detta fall som i andra fall kan övervinna svårigheterna?

Ang. fast anställning åt skrivbiträden i domsagornas kanslier.

(Forts.)

Så yttrar utskottet slutligen, att man skulle kunna säga det samma även om åtskilliga andra slags biträden, exempelvis de hos fögderiförvaltningens tjänstemän anställda. Det är möjligt; jag känner icke till hur dessa ha det. Mina motioner ha hittills berört de tjänstemän, som äro anställda i statens verk och inrättningar och således även Konungens befallningshavande, utan att jag särskilt tänkt på dess underlydande. Dit höra domsagarna på landet, som äro så att säga ett huvudsakligt verk för sig. Men är det så, att en utsträckning är behöfvig, då bör utskottet angiva det i sin motivering och framhålla, att det förtjänar ytterligare tagas i övervägande, huruvida även andra böra komma ifråga. Så brukar man skriva, om man behjärtar andras nöd. Men så är det icke här, ty utskottet säger sedan, att därigenom finge frågan en ännu mera vidsträckt omfattning och ginge ut på inrättandet av en helt ny, betydande grupp statstjänare. Ja, tänk så förskräckligt. Men då dessa tjänstemän nu finnas och böra ha rättighet att existera skapligt, fastän de höra till de lägre, då är det väl riksdagens skyldighet att inrätta en sådan grupp och icke bara sörja för de högre stående.

På dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionen, ehuru jag nu blir mycket rädd för att återkomma till nästa riksdag, vilket dock egentligen är min plikt.

Herr Schotte: Herr talman! Jag skulle endast vilja ytterligare understryka, vad den förste ärade talaren nämnde om att herr Lindhagens ständigt återkommande med samma motioner av icke alltför genomgripande vikt snarast skadar den sak, han vill framföra. Jag har så mycket mera anledning därtill, som han här för fjärde eller femte gången återropat sina förtjänster beträffande utredningen om badhus- och restaurantpersonalens förhållanden. Det är riktigt, att den tillkommit på hans initiativ, men icke på grund av något riksdagens beslut utan på grund av ett beslut av Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t är ju oförhindrad att anbefalla utredningar i dylika ärenden, alldeles oberoende av, om riksdagen äskat sådana eller icke. Jag tror således, att det finnes också andra vägar att komma fram på i ett ärende än att år efter år upprepa samma motion. Då det är fråga om stora och ideella ting, som herr Landhagen vill framföra och hålla högt, må det vara en annan sak, och det förtjänar det största beröm, att han i det fallet icke förtrötts. Men att komma åter oupphörligt med dessa mindre spörsmål, utan att hava något nytt att anföra eller några förändrade förhållanden att återropa, det tror jag mer skadar än gagnar.

*Ang. fast an-
ställning åt
skrivbeträden å
domsagornas
kanslier.
(Forts.)*

Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman: Herr talman! Den förste ärade talaren i denna debatt har redan framhållit, att herr Lindhagens nu föreliggande motion icke i något avseende skiljer sig från de tidigare motioner i samma ämne, som herr Lindhagen framfört, och att det icke tillkommit några som helst nya skäl. Dessa motioner ha avstyrkts av statsutskottet och avslagits av riksdagen. Så skedde senast förra året. Statsutskottet är i stort sett lika sammansatt som det var förra året, riksdagen likaså, och de skäl, som herr Lindhagen förra året framförde till stöd för sin framställning, ha blivit underkända av utskottet och riksdagen. Icke desto mindre, ehuru ingenting nytt inträffat sedan förra riksdagen, så kräver herr Lindhagen, att statsutskottet i år skall taga upp och bemöta hans skäl från i fjol, vilka framburits i kammaren, ty motionen innehåller icke några nya skäl. Jag vågar säga, att det är att ha en något stor pretention på ett utskott, till den grad överhopat av arbete som statsutskottet är, att statsutskottet skall taga upp andra kammardebatten från i fjol och börja granska alla de skäl, som herr Lindhagen då framförde.

Jag kan endast säga, att jag på det bestämdaste bestrider, att det varit ett skäl inom statsutskottet, att de befattningshavare det här gäller skulle vara så få i jämförelse med andra. Det skälet har lika litet nu som förut varit avgörande för utskottet.

Jag skall icke förlänga debatten ytterligare, utan inskränker mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Det är mycket riktigt, som herr Schotte sade, att det blev ingen riksdagsskrivelse beträffande restaurantpersonalen. Men det blev upprepade beslut av andra kammaren under de sista åren, och det är dessa beslut och vad man därvid uttalat, som riktat uppmärksamheten på frågan och föranlett igångsättandet av en utredning. Jag har också själv varit uppe hos vederbörande och tiggat om denna utredning, och så ha de sagt mig, att nu äntligen skall herr Lindhagen få sin vilja fram; vi skola taga upp saken. Man behöver icke falla tillbaka på en sådan formalitet som en riksdagsskrivelse, utan om man på det viset riktar uppmärksamheten på en sådan här sak, så kan det finnas möjlighet att få den tillgodosedd. Det är således lösa talesätt, då man såsom herr Schotte säger, att låter man bli att draga fram saken, så gagnar man den bättre, än om man fäster uppmärksamheten på dessa människors sorgliga öde, som det här gäller. Det är ju ingen mening häri.

Herr Schotte talade om sådana här »bagatellartade saker». Det understryker vad jag sade, att människorna äro bagateller, där de icke ha makt bakom sina fordringar; de få gå under huru som helst. om de icke ha några mäktiga beskyddare. De äro bagateller ur den parlamentariska politikens synpunkt, men de äro det icke ur den mänskliga politikens synpunkt. Därför tillåter jag mig att försvara dem, herrarna må sedan kasta ut dem på sopbacken, om ni så vilja. Jag har i alla fall gjort vad jag kunnat i denna sak.

Herr Nilsson i Kabbarp: Med anledning av herr Lindhagens replik till mig vill jag endast i all enkelhet ha sagt ifrån, att det uttalande jag gjorde ingalunda var dikterat av någon skräck och bävan för majoriteten och icke heller därav, att det antal personer det här gäller skulle vara så ringa. Och allra minst har det framkommit på den grund, att jag skulle finna det vara så obehagligt att i statsutskottet uppträda emot en kompakt majoritet. Jag yttrade mig som jag gjorde, därför att det är en uppfattning hos mig, att man icke gagnar den sak man vill främja genom detta sätt att år efter år upprepa samma sak, utan att några nya omständigheter kommit till. Jag misstycker för min del ingalunda, att herr Lindhagen upprepar denna motion till nästa riksdag. Då har en ny omständighet kommit till. Då ha vi haft nya val, andra kammarens sammansättning kan då vara en annan och bestå av personer, som ha en annan uppfattning mera i överensstämmelse med herr Lindhagens. Motionären erinrade om huru det gått i en del andra ärenden, där han gjort den erfarenhet, som han omnämnde. Men kanske har hans framgång då berott just på den nya omständigheten, att det efter val blivit flere socialdemokrater här än det var förut. Men nu ha ju inga som helst nya argument eller andra nya omständigheter tillkommit. Det är precis samma sak det ena året efter det andra.

Ang. fast anställning utskrivbiträden i domagornas kansliet.
(Forts.)

Det är detta jag velat säga, utan att på något sätt ha misskänt det beaktansvärda i herr Lindhagens strävande.

Herr Tengdahl: Herr talman! Jag satt händelsevis som ordinarie i utskottet, då denna sak behandlades, och jag har också en blank reservation här. Jag begärde ordet närmast för att säga att denna blanka reservation skall — i motsats till vad som delvis sagts av ett par andra medlemmar av mitt parti — betyda, att jag yrkar bifall till herr Lindhagens motion.

Jag har även avgivit denna blanka reservation för att få tillfälle att uttrycka mitt lekmannabeklagande — som inför fackmännen måhända icke betyder så mycket — över den till synes oerhörda långsamhet, varmed detta väl icke alltför märkvärdiga arbete som kallas processreformen fortskrider, och för att få uttrycka min mening, att man väl icke i all framtid och huru länge som helst skall kunna åberopa ett pågående reformarbete såsom skäl för att en klass människor, stor eller liten, alltför skall ha det dåligt och leva under mer eller mindre oordnade förhållanden samt icke komma i sådan tjänstemannaställning, som de tilläventyrs kunna ha rättighet att fordra.

Herr Lindhagen: Jag vill komplettera mitt föregående yttrande med detta, att visst har det tillkommit en ny omständighet här. De personer det gäller ha blivit ett år äldre, herr Nilsson, och ha således ännu mindre tid kvar att kunna hoppas på något skydd och

*Ang. fast an-
ställning åt
skrivbiträden å
domsagornas
kanslier.*

(Forts.)

någon hjälp. Det är en ny omständighet, den s. k. livets verklighet, om också icke någon riksdagspolitisk verklighet. För övrigt är det egendomligt, att man ibland säger, att vad som föreslås är för bagatellartat, och ibland att det är för stort. Herrarna synas bara tycka om det verkliga genomsnittet.

Herr vice talmannen D. Persson: Herr talman! Man har klandrat motionären mycket skarpt, därför att han oupphörligt kommer fram med samma motion och de gamla skälen för sitt yrkande. Det må ju så vara, att det kan vara obehagligt för utskottet att sitta och läsa samma motion år efter år, men det är dock en lätnad i det avseendet, att utskottet snart bör kunna motionen utantill. Dessutom synes det mig, att motionären och statsutskottets ärade ledamöter gärna kunde ingå en kvittning i detta fall, ty utskottet upprepar varje gång precis samma skäl för sitt avstyrkande och motionären upprepar sina gamla skäl för sitt yrkande.

För min del får jag säga, att jag skulle ha önskat, att utskottet hade ådagalagt litet mera förståelse för dessa tjänstemän, varom det nu är fråga, än vad man kan finna i utlåtandet. Det finnes nämligen särskilt ett skäl här, som jag för min del icke tycker är något skäl alls, och det är att utskottet framhåller, att det skulle bli ett mycket stort antal tjänstemän i ungefär samma ställning som dessa, om man skulle konsekvent genomföra motionärens tanke. Utskottet framför som exempel »de hos fögderiförvaltningens tjänstemän anställda, varigenom frågan finge en ännu mera vidsträckt omfattning och ginge ut på inrättandet av en helt ny, betydande grupp statstjänare». Men frågan ställer sig så för mig: är motionärens förslag rättvist, och är det rättvist, att dessa, vilkas talan han för, skulle få en säkrare och bättre ställning, än de nu ha, då är det också rättvist, att de andra tjänstemän utskottet talar om också finge detta. Ty jag är övertygad om att statsutskottet ändå inte vill resonera som så, att bifall till motionärens förslag med de konsekvenser det skulle föra med sig skulle leda därtill, att vi skulle giva rättvisa åt alltför många i vårt land. Det resonemanget synes mig icke vara så hållbart och framför allt icke riktigt.

För övrigt, mina herrar, synes det mig, som om man skulle kunna taga ett gott exempel ur vår urkund bibeln till försvar för motionärens enträgna framställningar. Herrarna ha läst om den fattiga änkan och den orättrådige domaren. Han ville icke bry sig om henne, »men därför att hon så enträgen är, så måste jag hjälpa henne», sade han. Jag anser, att man skulle kunna tillämpa denna sats även i detta avseendet, därför att herr Lindhagen för fram denna sak oupphörligt. Han finner sina skäl icke vederlagda, utan tvärtom, att utskottet icke kommit med ett enda nytt skäl till avstyrkande av hans motion, och därför kommer han tillbaka. Och han har ju själv nyligen påvisat i ett av sina anföranden, att han gått tillväga på samma sätt många gånger förut för att vinna det mål han i motionerna föresatt sig.

Jag skall icke framställa något yrkande, men jag vill verkligen

säga som herr Nilsson i Kabbarp sade, att blir det votering, så röstar jag för motionen.

Ang. just anställning åt skrivbiträden å domsagornas kanslier.
(Forts.)

Herr Ekman: Herr talman! Jag behöver naturligtvis icke erinra herr vice talmannen om den betydelse, vi här bruka inlägga i en riksdagsskrivelse i en viss riktning. Vi bruka nog känna det ansvaret, att om riksdagen skriver till Kungl. Maj:t om utredning rörande en sådan här fråga, så har riksdagen givit på hand, att den är beredd att taga konsekvenserna av en sådan skrivelse. I den mån ett utskott — såsom statsutskottet här ansett sig kunna göra — kan konstatera, att ett förslag har en vida större räckvidd, än motionären tyckes ha förutsett, så synes det mig, att det finnes fog för att utskottet, då icke något nytt skäl tillkommit, sedan riksdagen senast behandlade samma förslag — ty herr Lindhagens nya skäl får väl knappast betraktas som ett sådant, som kan vara avgörande i denna fråga — icke finner sig böra vara med om att avlåta en sådan skrivelse. Det synes mig däremot, att man väl kunde fordra av motionären, som hyser så livligt intresse för dessa biträden, att han år efter år inkommer till riksdagen med enahanda förslag, att han verkställt en sådan utredning rörande de konsekvenser, som kunde följa av detta förslag, så att riksdagen kunde våga sig på en sådan skrivelse. Jag vågar tro, att även herr vice talmannen på den tid han tillhörde ett eller annat utskott någon gång nödgades gå med på ett sådant uttalande, som att man anser den förebragta utredningen icke vara av beskaffenhet att giva anledning till beslut om en skrivelse.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Hage: Herr talman! Vi ha i dag beslutat att sätta en division av Svea hovrätt — d., v. s. tjänstemän med mycket hög ämbetsställning och redan förut höga löner — å ordinarie stat. Det förslaget vann majoritet i riksdagens andra kammare. Strax därefter föreligger nu ett förslag till behandling att söka åstadkomma en skrivelse, som eventuellt skulle lända till att vissa ordinarie förmåner tillerkändes personer i låg tjänsteställning och med ringa inkomster. Skola vi nu här i andra kammaren, folkets kammare, när det gäller dessa små inkomsttagare, som förrätta statstjänst, trots att de ej direkt avlönas av staten, avslå denna skrivelse, när vi förut i dag varit med om att, utan tvingande skäl ställa personer i hög ämbetsmannaställning och med stora inkomster i ordinarie ställning? Kan detta stå i överensstämmelse med andra kammarens traditioner?

För min del, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till motionen.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Det var ett yttrande av herr vice talmannen, som uppkallade mig. Då han säger sig vara beredd att rösta för motionärens förslag, så antager jag, att han också är beredd att taga konsekvenserna därav. Och det innebär

Ang. fast an-
ställning åt
skrivbiträden å
domsagornas
kanslier.
(Forts.)

ju, att man skulle statsanställa dessa biträden såväl hos häradshövdingarna som hos fögderiförvaltningens tjänstemän.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Schotte: Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord till närmare förklaring av den ståndpunkt jag intagit i denna fråga.

Här har talats oupphörligt om statstjänare, och därav framgår att man utgått ifrån att här vore fråga om personer, anställda i statens tjänst, eller åtminstone om sådana, som utan vidare borde komma i statens tjänst. Så enkel är icke denna fråga, utan, såsom utskottet framhållit, är det tvärtom en mycket vidlyftig fråga. De personer, det här nu är fråga om, äro anställda hos vederbörande häradshövdingar såsom skrivbiträden. Jag tror visst, att de ofta ha det dåligt, och framför allt att de behöva både semester och sjukhjälp och också pension. Men för att så skall kunna ske, måste en hel lönereglering för den kår, varom här är fråga, eller häradshövdingarna, ske. Häradshövdingarna ha skyldighet att avlöna sina biträden, på samma sätt som fögderiförvaltningens tjänstemän och många andra stats-tjänstemän i olika grenar få avlöna de skrivbiträden, som de behöva, de må ha fullt stadigvarande arbete eller de främst erfordras när arbetet hopar sig. Och på samma sätt är det på många andra tjänstemannaområden, t. ex. lantmäteriet, väg- och vattenbyggnadsstaten o. s. v. Skulle avseende fästas vid denna motion, så borde väl samtliga de personer, som äro sysselsatta med skrivarbete hos statstjänstemän på ett mera stadigvarande sätt, anställas direkt hos staten med därav följande förmåner i avseende på pension, sjukhjälp, semester och dylikt. Tar man frågan så vidsträckt, då tror jag man skall kunna komma till en uppfattning om, vilka konsekvenser det här gäller. Härmed har jag ej sagt, att jag icke skulle vara beredd att under vissa villkor gå till en sådan anordning. Men att fristående för sig oupphörligt köra med denna domsagebiträdesfråga har jag icke kunnat förstå vara klokt. Processreformen och frågan om ordnandet av domsagornas kanslier bör i detta sammanhang beaktas och jag föreställer mig, att då den sistnämnda saken blir klar, så kan frågan om dessa skrivbiträden komma upp på ett annat sätt, som gör det möjligt att lösa den.

Såsom denna motion är lagd, finner jag ingen möjlighet att gå med på den och vidhåller därför mitt yrkande på bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. fast anställning åt skrivbiträden å domsagornas kanslier.
(Forts.)

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 107 ja mot 63 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Härefter förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående reglering i visst syfte av lönerna för de löntagare, vilkas avlöning är beroende av riksdagens beslut.

Ang. reglering av lönerna för vissa löntagare.

I en inom andra kammaren väckt, till statsutskottet remitterad motion, nr 5, hade herr *Hellberg* i Ljungskile hemställt, att riksdagen ville begära, det tacktes Kungl. Maj:t snarast möjligt föranstalta om utredning och framlägga förslag till lönereglering för samtliga de löntagare vilkas avlöning vore beroende av riksdagens beslut, i syfte av lönernas utgående enligt markegångspris eller annan beräkning, som medförde, att de årligen komme att stå i direkt förhållande till de aktuella livsmedelsprisen.

Utskottet hemställde, att berörda motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Hallendorff*, som yttrade: Herr talman! Jag skall endast tillåta mig att fälla några ord för att liksom accentuera det yrkande som av motionären framställts.

Herr *Hellbergs* motion åsyftar, som jag antager, att herrarna hava sig bekant, en sådan anordning, att statstjänarnas löner skola kunna ordnas mera med hänsyn till växlande prislägen, efter det gamla markegångssystemet. Kanske jag bör förutskicka, att jag för min del icke, om jag får använda uttrycket, har någon som helst trasa med på den här byken, då jag icke är i statens tjänst. Där- emot har jag under min nuvarande verksamhet fått rikt tillfälle att reflektera över, hurusom en hel del unga män, som utbildat sig för statstjänst, söka sig därifrån till annan anställning. Detta är, mina herrar, tydligen framkallat genom de svårigheter, som den närvarande dyrtiden i hög grad vållat för statstjänarna. Den företeelse, som där föreligger, är något, som jag med ett ord, som användes i debatten nyss, skulle vilja kalla för en verklig livets realitet. Huruvida den väg till förbättring, som motionären föreslagit, är säkert framkomlig, därom tors jag icke yttra mig, men så mycket är säkert, att det torde vara en väg, som under alla omständigheter bör noga undersökas.

Ang. reglering
av lönerna
för vissa lön-
tagare.
(Forts.)

Nu är det så, att statskontoret har i en skrivelse upptagit de möjligheter, som av motionären antytts, och vid sådant förhållande har statsutskottet för sin del funnit sig icke hava anledning att nu göra något särskilt positivt yrkande i saken. Under dessa omständigheter är det naturligtvis heller ingenting att göra åt det hela, utan man får hoppas, att saken ligger så väl, som den för närvarande kan göra. Emellertid torde det böra påpekas, att detta är en för hela stats-tjänsten högst viktig fråga, och därför vill jag med de bästa väl-önskningar anbefalla densamma till dess fortsatta behandling i veder-börlig ordning.

Vidare anförde

Herr Månsson: Herr talman! Under sista året har i pres-sen och i debatter åter tagits upp tanken på det gamla systemet med avlöning efter markegångspris. Med den erfarenhet, man förut haft om detta lönesätt, tror jag, att här i kammaren kommer att räk-nas talrika motståndare till ett sådant avlöningssystem, för så vitt man för framtiden i någon mån skulle försöka genomföra detsamma. Den, som något litet erinrar sig det då efter markegångspris avlönade prästerskapets agitation för spannmålstullarnas införande, vädrar nog de faror, som skulle vara förbundna med ett sådant system.

Jag har blott velat göra detta uttalande.

Herr Hellberg i Ljungskile: Herr talman, mina herrar! Jag har icke för avsikt att göra något yrkande. Den av statskonto-ret gjorda framställningen till Kungl. Maj:t befinnes ju hava samma syfte som min motion, och då nu denna framställning är remitterad till löneregeringskommittén, hoppas jag att saken är i goda händer.

Men jag använder mig av tillfället att till de ärade medlem-mar av kammaren, som samtidigt äro medlemmar av löneregerings-kommittén, få framföra en vördsam vädjan, att saken måtte i *hela sin vidd* erhålla samma allsidiga och ingående behandling som den, som denna kommitté består de övriga ämnen, som den har om hand. Då jag vet, att kommitténs tid är strängt upptagen, och med hänsyn till den stora vikt, jag anser ligga uppå att denna fråga bliver skyndsamt behandlad, vågar jag också vördsamt påpeka önsk-värdheten av, att kommittén bliver förstärkt med särskilda sakkun-niga i och för denna utredning.

Bakom det önskemål, som jag framställt i motionen, står, såsom herrarna veta, ett mycket stort antal löntagare och pensionärer, och av dessa äro många i viss mån i högre grad än flertalet övriga med-borgare tryckta av dyrtidens börda. I den mån man anser och erkänner, att avlöningen måste framför allt vara ägnad att sätta löntagaren i stånd att därmed förskaffa sig sitt dagliga bröd, tycker jag också, att man måste erkänna, att lönebeloppet bör ställas i för-hållande till levnadskostnaderna, något som också är avsikten med min motion. I den framställning, som statskontoret gjort till Kungl. Maj:t, äro riktlinjer framlagda för en så gott som automatiskt ver-

kande avlöningsmetod, och de närmare detaljerna hoppas jag inom kort skola bli fastställda, då förevarande fråga enligt statsutskottets utlåtande nu är föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

*Ang. reglering
av lönerna
för vissa lön-
tagare.
(Forts.)*

Herr Winberg: Herr talman! Jag ber också att med ett par ord få erinra om, att det problem, som motionären framfört, under senare tiden blivit mer och mer aktuellt. Jag skall icke försöka ingå på spørsmålet huruvida den väg, som motionären anvisat, nämligen återinförandet av markegångssystemet, är det bästa sättet för lösningen av frågan, men jag har mer och mer blivit övertygad om, att man med de nuvarande formerna för avgörande av lönefrågor för statstjänarna, arbetar för tungt, särskilt under tider, då fluktuationerna i penningvärde bli för hastiga.

För min del lutar jag närmast åt den väg, som statskontoret pekat på, nämligen införandet av ett index-tal, efter vilket sedan lönerna skulle så att säga nästan automatiskt reglera sig själva. Jag erkänner, att problemet är ganska komplicerat, men jag tror, att åt denna fråga måste ägnas mera uppmärksamhet, än vad hittills varit förhållandet, ty i annat fall inträffar det, att såsom nu löntagarna först lång tid efter det fördyrande prisstegringar inträffa få någon liten kompensation för dessa.

Jag anser icke i likhet med statsutskottet, att denna fråga har kommit fram till någon verklig lösning, därigenom att statskontoret för sin speciella del till Kungl. Maj:t ingått med en framställning om åtgärders vidtagande för detta verks vidkommande. Jag tror därför, att det hade varit nyttigt, om statsutskottet mera ingående behandlat detta spørsmål. Då nu såg icke blivit fallet, har jag icke något yrkande, men jag ber att få säga, att detta är en fråga, som alldeles säkert inom den närmaste framtiden återkommer på dagordningen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 10.

Vidare förelåg till avgörande bankoutskottets utlåtande, nr 4, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning.

*Ang. grank-
ningen av riks-
bankens sty-
relse och för-
valtning.*

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Uti punkten 2 hade utskottet anmält, att utskottet vid granskning av fullmäktiges i riksbanken uti utlåtandet omförmälda protokoll och berättelser, utöver vad utskottet i punkten 1 av föreliggande utlåtande omförmäلت, ej funnit några uttalanden, som påkallade särskilt yttrande från utskottets sida.

Ang. gransk-
ningen av riks-
bankens sty-
relse och för-
valtning.
(Forts.)

Vid utlåtandet var emellertid fogad en reservation av herrar *Neiglick, Wickman, Sandler, Adelswärd, Kristensson, Berg* i Munkfors, *Molin* i Södertälje och *Jonsson* i Gumboda, vilka ansett, att däri bort intagas ett i reservationen gjort uttalande i fråga om sättet för ställande av medel till folkhushållningskommissionens förfogande för betalning av spannmål, som för statens räkning uppköptes eller beslagtogs.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr *Adelswärd*: Herr talman, mina herrar! Jag finner det naturligt, om det i riksdagskretsar väckt en viss uppmärksamhet, att en reservation på denna punkt avgivits av halva antalet av bankoutskottets ledamöter.

Inom utskottet har dess högerhalva motsatt sig meddelandet till riksdagen av det riksbanksfullmäktiges protokoll, som i reservationen återgives. Dess ståndpunkt är formellt riktig så tillvida, att mot det beslut, som i protokollet antecknats, ingalunda kan göras någon befogad anmärkning. Detta erkännes också obetingat av reservanterna. För utskottsmajoriteten har då intet annat återstått än att åberopa »situationen» som skäl för sin ståndpunkt. Försiktigheten krävde, att i nuvarande kritiska »situation» vad som i protokollen förekommer finge förbli i det fördolda. »Situationen», som i dessa tider i tid och otid användes såsom ett osvikligt medel att binda tungorna, har även nu fått ersätta sakliga argument. Men nu såsom nästan alltid är detta argument intet annat än en dålig förevändning; det är en falsk föreställning, att en svår situation skulle bli bättre av en skuggrädsla som fruktar, att sanningen bringas i ljuset — under en sådan tid ligger det mer än eljest makt uppå, att ärligt och öppet säges, vad rätt och sant är, och att intet fördöljes.

För att förekomma en onödig diskussion i kammaren av samma slag som den som ägt rum i utskottet skall jag genast klart och öppet angiva anledningen till denna reservation.

Den är, såsom jag nyss sade, icke föranledd av någon anmärkning mot bankofullmäktiges beslut — och ingen har väl heller trott detta. Tvärtom, vi gilla obetingat och hava all anledning att vara tacksamma för det beslut, som bankofullmäktige i ifrågavarande ärende fattat och vi tro, att dess omnämnande i riksdagen kan bli bankofullmäktige ett stöd för framtiden för den ståndpunkt de nu intagit.

Nej, anledningen till att vi velat, att riksdagen icke skulle förmenas taga del av detta protokoll, är en helt annan. Innehållet i detta protokoll kastar ett skarpt ljus över beskaffenheten av regeringschefens politiska moral och ger oss en ny och klar bild, till dem vi förut fått, av hans uppfattning om regeringens konstitutionella ställning till riksdagen och om hans vid flera tillfällen ådagalagda begär att åsidosätta riksdagen.

Protokollet skildrar ett sammanträde inför statsministern, till vilket förste deputeraden i riksbanksfullmäktige var kallad. Frågan

gällde att genom lån av ett konsortium privatbanker anskaffa medel för en av de många kommissioner, som nu hava hand om olika grenar av landets ekonomi.

På statsministerns framställning svarade förste deputeraden i riksbanken — och jag skall här be att få anföra protokollets egna ord:

»Förste deputeraden anförde:

'Jag har i dag varit kallad till sammanträde hos statsministern för överläggning i frågan om lämpligaste sättet att ordna folkhushållningskommissionens behov av medel för betalning av spannmål, som för statens räkning kommer att uppköpas eller beslagtagas. Vid sammanträdet meddelades, att med bankföreningens ordförande, bankdirektör Kjellberg, förts förberedande underhandlingar, gående ut på, att ett konsortium privatbanker skulle ställa erforderliga medel till folkhushållningskommissionens förfogande. Med anledning härav uttalade jag den meningen, att lämpligaste sättet att bereda kommissionen nödiga medel vore att, såsom förut plägat ske vid liknande tillfällen, ställa medel till förfogande hos statskontoret, vilket be- myndigades att hos riksgäldskontoret rekvirera nödigt förskott, varefter riksgäldskontoret i sin ordning hade att vända sig till riksbanken för erhållande av försträckning, i händelse riksgäldskontoret icke självt förfogade över tillräckliga medel.

Enligt vad jag har mig bekant är riksgäldskontorets och statskontorets finansiella ställning för närvarande sådan, att folkhushållningskommissionens penningbehov böra kunna tillfredsställas ett stycke in på nästa år, utan att riksgäldskontoret för detta ändamål behöver anlita riksbanken om försträckning. Att samtidigt med att statskontoret resp. riksgäldskontoret disponera tillräckliga medel för fyl- lande av kommissionens behov hos privata banker upplåna medel för samma ändamål, vore att ådraga statsverket en onödig ränteut- gift.

Sedan bankdirektör Kjellberg, vilken var vid sammanträdet när- varande, meddelat, att privatbankernas medverkan till beredande av nu ifrågavarande kredit åt folkhushållningskommissionen förutsatte antingen att av riksgäldskontoret utfärdade, så kallade skattkammar- växlar skulle ställas såsom säkerhet för kommissionens skuld till bankerna, eller att riksbanken förklarade sig villig att, även om så- dan säkerhet icke blivit ställd, åt privatbankerna rediskontera växlar, för vilka folkhushållningskommissionen häftade såsom gäldenär, rik- tade statsministern till mig frågan, huruvida riksbanken kunde god- känna folkhushållningskommissionen såsom gäldenär för i riksban- ken diskonterade växlar, för vilka skattkammarväxlar icke blivit de- ponerade som säkerhet. Denna fråga förklarade jag mig icke kunna besvara utan att hava underställt densamma fullmäktiges prövning.

Statens skuldsättning bör, såvida icke riksdagen för särskilda fall annorlunda beslutat, ske genom riksgäldskontoret. Då fullmäk- tige icke böra medverka till att denna regel i nu föreliggande fall åsi- dosättes genom att riksgäldskontoret förbigås och statens skuldsätt- ning sker genom folkhushållningskommissionen, hemställer jag, att

Ang. gransk-
ningen av riks-
bankens sty-
relse och för-
valtning.
(Forts.)

Ang. gransk-
ningen av riks-
bankens sty-
relse och för-
valtning.
(Forts.)

fullmäktige ville bemyndiga mig att till svar på nämnda fråga med-
dela statsministern, att fullmäktige anse sig kunna diskontera växel
med folkhushållningskommissionen såsom gäldenär endast under den
förutsättningen, att supplementär säkerhet för växeln deponerats i
form av utav riksgäldskontoret utfärdade skuldförbindelser.'

Med instämmande i vad förste deputeraden sålunda yttrat biföllo
fullmäktige förste deputeradens hemställan.»

Med detta beslut var saken avgjord för detta fall, och den rik-
tiga vägen för ifrågavarande penningbehovs fyllande lär också hava
blivit anlitad.

Av detta protokoll finna vi alltså med tillfredsställelse, att våra
bankofullmäktige icke läto imponera på sig, utan fullgjorde sin plikt
och icke ett ögonblick syntes tveka om frågans konstitutionella in-
nebörd. Men vi finna också — och detta med allt annat än tillfreds-
ställelse — huru statsministern ifrågasätter, att riksbanken skulle
»godkänna folkhushållningskommissionen såsom gäldenär».

Det skulle måhända emellertid icke vara mycket att i denna
fråga tillägga, om jag icke hade full visshet om att vid andra lik-
nande tillfällen den av statsministern anvisade vägen blivit beträdd
och att någon eller några av ifrågavarande kommissioner för sin
verksamhet upplånat medel i enskilda banker till ett belopp, upp-
gående till 10-tals miljoner kr. Detta förhållande omnämndes av
ett par talare i remissdebatten, men detta liksom så mycket annat,
som då bragtes på tal, föranledde intet svar eller gav anledning till
någon upplysning från regeringsbanken.

Denna sak får dock icke förbigås med tystnad.

Frågan gäller: Är det kommissionen eller är det staten, som är
gäldenär? Är det förra händelsen, frågar man sig, vilken juridisk
person representerar kommissionen? Och vem eller vilka äro ansva-
riga för återbetalning av den gäld den ådragit sig? Är det andra
händelsen — är det staten, som är gäldenär, då har svenska staten
åsamkats en skuld utan riksdagens kännedom och utan dess beslut.

Nästan varje skolbarn känner den fundamentala bestämmelsen
i Sveriges konstitution, att riksdagen ensam äger besluta om Sveriges
rikes gäld.

Ett uppenbart åsidosättande av en tydlig bestämmelse i grund-
lagen har sålunda ägt rum, och den frågan kommer väl framdeles
att i vanlig ordning behandlas och vederbörande statsråd att ställas
till ansvar. Men det är säkert icke för tidigt, om frågan redan nu
i detta sammanhang bringas på tal, så mycket mer som man av vad
som nu kommit i dagen tydligen finner, att om ock någon av fack-
ministrarna blir den formellt ansvarige, är det likväl i detta som
i så många andra fall statsministerns ande, som svävar över beslutet.

Riksdagen kan måhända för fridens skull med jämnmod finna
sig i den ringaktning, som avsiktligt visas den, men den kan *icke*
finna sig i att grundlagens otvetydiga bud ringaktas och åsidosättas.
När detta sker, då går det för långt. Och jag uppfordrar statsmi-
nistern eller den på regeringsbanken, som svara gitter, att redan nu
ge den förklaring, som kammaren sannerligen har rätt att begära.

Hans excellens herr statsministern H a m m a r s k j ö l d: Herr talman, mina herrar! Det torde icke vara vanligt, att man från regeringsbanken tager till orda vid föredragning av bankoutsrottets utlåtanden om granskning av riksdagens egna verks förvaltning. I förevarande fall har det varit så mycket mindre anledning, därför att icke ens reservationsvis i detta utlåtande framförts yrkande om något annat, än att en viss passus i riksbanksfullmäktiges protokoll skulle bringas till riksdagens kännedom, ett yrkande mot vilket jag för min del icke kan hava och icke har något att invända. Herr Adelswärd har emellertid kort före detta plenums början haft den vänligheten att underrätta mig, att han i denna punkt ämnade mot mig rikta icke närmare angivna anmärkning och fråga. Med anledning härav har jag ansett mig böra komma tillstådes för att, så vitt vid detta tillfälle är möjligt, svara på denna anmärkning och denna fråga. Först torde jag då få meddela en framställning om vad i saken förekommit; jag har lyckats förskaffa mig en promemoria av generaldirektör Elmquist, som han uppsatt för jordbruksministerns räkning, vilken promemoria jag här skall i något förkortad form föredraga. »Av särskilda kommitterade utarbetades preliminära förslag angående brödsädsregleringen, vilket förslag även innefattade plan för finansieringen, enligt grunder som kommitterade funnit mest ändamålsenliga. Sedermera fick folkhushållningskommissionen i uppdrag att utarbeta förslag till brödsädsregleringen i alla dess detaljer. Då kommissionen stod i begrepp att utreda frågan om finansieringen, förfrågade sig kommissionens ordförande hos jordbruksministern, om från regeringens sida något var att erinra mot att kommissionen undersökte möjligheten av att få finansieringen ordnad på sätt de tidigare kommitterade tänkt sig, vilket även syntes kommissionen mest naturligt och praktiskt. Jordbruksministern förklarade sig, efter att hava samrått med finansministern, ingenting hava att erinra mot att en sådan närmare utredning verkställades, genom att kommissionen trädde i underhandling med bankföreningen. Från dennas sida meddelades emellertid redan vid det första sammanträdet, att bankerna, för att kunna inlåta sig på en sådan anordning som den tilltänkta, nog måste begära säkerhetsställande i form av skattkamarväxlar, och förklarade sig bankföreningens representant herr Kjellberg vilja därom konferera med riksbankschefen. Denne uttalade emellertid genast sina betänkligheter, vilka folkhushållningskommissionens ordförande omedelbart meddelade jordbruksministern och denne i sin tur sina kolleger. Saken var emellertid synnerligen bråskande och för att söka få klarhet i, huru finansieringen av det stora företaget lämpligast skulle kunna åstadkommas, anordnades ett sammanträde inför statsministern, därvid jordbruksministern och några andra av statsrådets ledamöter voro närvarande jämte riksbankschefen, bankföreningens fungerande ordförande herr Kjellberg samt ledamöter av folkhushållningskommissionen. Det visade sig då, att den tilltänkta anordningen icke kunde komma till stånd. Folkhushållningskommissionen fick därpå order att träda i förhandlingar med riksbanken, och finansieringen

Ang. granskningen av riksbankens styrelse och förvaltning.
(Forts.)

Ang. gransk-
ningen av riks-
bankens sty-
relse och för-
valtning.
(Forts.)

blev ordnad genom överenskommelse mellan riksbanken och kommissionen, som av regeringen godkändes.

Detta är vad i frågan förekommit. Vad beträffar själva det ifrågasatta arrangementet, som förordats av de ursprungliga kommitterade och även synts folkhushållningskommissionen mest ändamålsenligt, om det kunnat realiseras, hade det varit önskvärt, att detsamma kunnat komma till stånd, och detta ur flera synpunkter.»

I anledning av denna sista passus skulle jag — ehuru det egentligen icke hör till svaret på den fråga som herr Adelswärd riktat till mig — vilja antyda något om varför det ur flera synpunkter hade varit ändamålsenligt, om det hade kunnat ordnas på det sättet. Det hade varit ändamålsenligt därför, att man genom ett direkt anlitande av enskilda banker via bankföreningen hade kunnat åstadkomma den minsta möjliga rubbning i de finansiella och ekonomiska förhållanden, som utav landets förseende med brödsäd beröras. Dessa banker äro ju vana att vid motsvarande tid på året finansiera inköp av spannmål, och det hade således gått på samma sätt som under normala förhållanden. Vidare hade det på detta sätt varit mera möjligt att tillgodose lantmännens berättigade krav på enkla former för mottagande av betalningen. Som det nu är, har nog maskineriet gnisslat på sina håll; åtskilliga lantmän ha haft mycket svårt att sätta sig in i, när de levererade spannmål, att de icke kunde få kontanta penningar, utan måste skriva under räkningar i dubbla exemplar och därefter invänta anvisningar eller dylikt och allt vad det är — jag kommer inte ihåg detaljerna i detta avseende.

Nu skulle jag naturligtvis kunna säga, — såsom redan herr Adelswärd påpekat för övrigt — att i detta fall har det ju icke blivit någon åtgärd utav; det har ju icke förekommit något annat, än att regeringen från olika synpunkter undersökt möjligheten av att genomföra ett utav särskilda kommitterade först och av folkhushållningskommissionen sedan framställt förslag, varefter regeringen, då detta förslag mött svårigheter, låtit det falla. Jag vill emellertid icke inskränka mig därtill, utan vill, då jag nu tagit till orda, tala så som om denna åtgärd i själva verket också blivit genomförd, och jag vill då förklara, att enligt vår, mina kollegers och min, uppfattning föreligger därvidlag icke något brytande mot 76 § regeringsformen. Det hade icke förelegat — jag talar om saken, som om det hade skett — något belastande av riket med gäld, som i denna paragraf omtalas. Man måste skilja mellan upptagande av lån å ena sidan och å andra sidan iklädandet av förbindelser för statens räkning. Det är alldeles uppenbart, och det är känt för var man, och det har passerat utan anmärkning i långliga tider, att staten dagligdags ikläder sig betalningsförbindelser genom regeringen utan att något särskilt bemyndigande från riksdagens sida föreligger. För att taga ett alldeles extremt exempel: man kan icke ens anmoda en sakkunnig att komma upp till Stockholm, utan att staten blir skyldig att betala honom reseersättning. Man kan icke uppgöra ett hyreskontrakt, som behöves för ett ämbetsverk, utan att man därigenom ikläder staten en skuldförbindelse, eftersom hyran icke betalas i för-

skott kontant. Man kan inte sluta en befraktning för statens räkning, utan att man därmed ikläder sig en förbindelse, eller, om man så vill, en skuld. Skulder uppkomma automatiskt genom avräkning mellan järnvägsförvaltningen, postförvaltningen och telegrafförvaltningen i Sverige och motsvarande förvaltningar i utlandet, utan att det ens någonsin ifrågasatts, att riksdagens samtycke till dessa ansvarsförbindelsers ingående skulle vara nödvändigt. De affärsdrivande verken köpa naturligtvis åtskilliga saker på kredit, varigenom utan tvivel uppkommer en förbindelse för statens räkning, som dock icke är av beskaffenhet att falla under 76 § regeringsformen. Jag kommer strax att nämna ett ännu mera analogt och nära liggande exempel. Jag skall erinra om att enligt vad som framgår av det upplästa protokollet och även utav riksbankschefens i anledning av protokollet till mig skrivna brev, har det inte förekommit något annat i detta fall än en fråga, huruvida riksbanken kunde godkänna folkhushållningskommissionen såsom gäldenär för i riksbanken diskonterad växel — såsom gäldenär jämte annan, eftersom det måste vara minst två namn på varje växel. Man kan möjligen säga, att spörsmålet, huruvida dylikt innebär något belastande av riket med gäld, hänger på, om tillgången för betäckande av vederbörande betalningsförbindelse är säker eller ej. Man kan ju säga, att sådan säkerhet förekommer i de av mig nyss exempelvis nämnda fallen. Jag vill då säga, att en större säkerhet för att förbindelsen icke skulle bli för riket betungande än som fanns i förevarande fall, knappast kan tänkas. Här var ju fråga om att inköpa den inländska spannmålen. Att efterfrågan på den inländska spannmålen skulle bli tillräckligt stor, det var tyvärr otvivelaktigt, och det berodde ju på statsmakten själv att sätta priserna. Förlust på den affären var sålunda, vad den svenska spannmålen angick, fullständigt utesluten. Jag sade, att vi icke hyste någon tvekan om att det ifrågasatta förslaget *icke* föll under 76 § regeringsformen. Att vi hade denna bestämda uppfattning, bestyrkes ju till fullo därav, att vi ifrågasatte åtgärdens förverkligande genom fullmäktige i riksbanken, vilka ju inte gärna kunde förutsättas därvidlag komma att biträda oss i det supponerade grundlagsbrottet. I detta sammanhang vill jag också upprepa vad jag nyss sade, att jag för min del alldeles ingenting har emot, att detta protokoll, där riksbankschefen återgivit ett samtal med mig, blir offentliggjort. Då riksbankschefen emellertid i protokollet givit en redogörelse för detta samtal, torde jag vara oförhindrad att, utan att efter så lång tid kunna ingå på någon kritik därav, göra ett tillägg till denna redogörelse, det tillägget nämligen, att vid detta sammanträde förekom från riksbankschefens sida icke någon annan invändning än den, att folkhushållningskommissionen icke vore att betrakta som en juridisk person. Den ståndpunkten, som sålunda syntes komma till uttryck, men som visserligen icke kom till uttryck i protokollet sedermera, tycktes mig också vara från riksbankschefens sida högst naturlig, då riksbanken helt nyligen, år 1914, medverkat till en fullkomligt motsvarande transaktion. På hösten 1914 — för fullständighetens skull kan jag erinra om att riks-

Ang. granskningen av riksbankens styrelse och förvaltning.

(Forts.)

Ang. gransk-
ningen av riks-
bankens sty-
relse och för-
valtning.
(Forts.)

dagen även då formellt var samlad — gavs det, i anledning av dels ett förutsett behov av rullande materiel vid statens järnvägar, dels, och framförallt, ett behov att förebygga arbetsnedläggelse och arbetslöshet vid vissa verkstäder, ett bemyndigande för järnvägsstyrelsen att träffa leveransavtal i förskott, vilka skulle betalas med växlar, växlar för vilka icke ens vid förfallotiden funnes särskilda medel tillgängliga, vadan sådana måste särskilt beredas. Jag kan läsa upp litet ur den s. k. klämman i Kungl. Maj:ts nådiga brev till järnvägsstyrelsen den 13 november 1914 — det var ganska stora summor det gällde, det gällde miljoner. Den lyder i utdrag: — — »hava Vi funnit gott bemyndiga Eder ej mindre att omedelbart gå i författning om beställning av för högst 905,000 kronor lokomotiv och 2,560,000 kronor vagnar än även att... medgiva förskottslikvider... intill högst en tredjedel av den i varje särskilt fall betingade köpesumman.

För samtliga likviders fullgörande har ni att, därest ej annorlunda förordnas, enligt överenskommelse, som med leverantörerna träffas, acceptera växlar till erforderliga belopp, betalbara sex månader efter den för likvid bestämda dagen. Beträffande de växlar, som motsvara förskottslikvider, skola vederbörande leverantörer vid fall av diskontering vidkännas därvid uppkommande avdrag, var emot staten själv skall svara för diskontoavdrag å övriga växlar.

På särskild framställning av eder vilja Vi besluta om anvisande av de medel, som under år 1915 kunna bli erforderliga för inlösen av sålunda accepterade växlar, med skyldighet för eder att under år 1916 ur statens järnvägars förnyelsefond återgälda vad av andra medel anvisats.»

Beträffande dessa växlar, som motsvarade den anteciperade leveransen av järnvägsmateriel, var en överenskommelse träffad, att växlarerna skulle diskonteras i riksbanken. Det förspordes icke däremot någon invändning från riksbanksfullmäktiges sida. Detta Kungl. Maj:ts beslut har vid 1915 års riksdag varit föremål för konstitutionsutskottets prövning, utan att därvidlag ens reservationsvis framställt någon anmärkning. Såsom herr Adelswärd antydde, föreligga nog till nuvarande konstitutionsutskotts prövning fall analoga med detta, och det skall då visa sig, huruvida konstitutionsutskottet vidhåller sin uppfattning från 1915 eller har en annan uppfattning. I senare händelsen kommer givetvis denna fråga att grundligare debatteras, än som i dag lämpligen kunnat ske.

Herr Kristensson: Herr talman, mina herrar! Den uppfattning jag, alltsedan jag inom bankoutskottet fick ta del av detta fullmäktiges hemliga protokoll, har haft, har ytterligare styrkts, sedan jag här med uppmärksamhet åhört hans excellens herr statsministerns anförande, och det är den, att detta protokoll, trots allt vad statsministern har anför, dock kommer att förbli ett svart blad i den svenska konstitutionens historia. Jag kan för min del icke på några villkor godkänna den tolkningen, att man icke här, därest man skulle ha finansierat på sätt som var ifrågasatt, skulle ha kom-

mit i konflikt med § 76 regeringsformen, som lyder: »utan riksdagens samtycke kan konungen icke lån in- eller utrikes göra eller riket med ny gäld belasta». Det är dessa sista ord, som det här gäller: »eller riket med ny gäld belasta», till skillnad från de lån, som enligt grundlagarna efter riksdagens beslut upptagas av Konung och riksdag gemensamt — d. v. s. det går till på det sättet, att Kungl. Maj:t får lämna samtycke till de lån, som riksgäldsfullmäktige upptaga. I de kommentarier till detta, som Hagman ger, säger han bland annat om denna gäld, »att denna gäld står i motsats till den, som uppkommit genom upptagande av lån, och att det är den, som avses i ansvarighetslagen § 5 med uttrycket »fördjupande i skuld» d. v. s. iklädande av skuldförbindelser genom traktater, genom garanti av lån, som upptagas av inrättningar eller korporationer o. s. v., eller för räntebetalningar därå. Ett sådant »belastande» av staten är t. ex. dess garanti för postsparbankens, riksförsäkringsanstaltens eller krigsförsäkringskommissionens förbindelser. Här står t. o. m. nämnd en kommission ungefär likartad med folkhushållningskommissionen.

Ang. granskningen av riksbankens styrelse och förvaltning.
(Forts.)

Nu har statsministern här anfört vissa andra fall. Jag får för min del säga, att intet enda av dessa fall, försåvitt inte riksdagens medgivande därtill på förhand är inhämtat, står i överensstämmelse med Sveriges grundlagar. Svenska statens medel stå visserligen till Kungl. Maj:ts disposition, men på de villkor, som riksdagen har fastställt, och Kungl. Maj:t har inga medel till sitt förfogande enligt svenska grundlagarna på annat sätt än riksdagen för varje särskilt fall fastslagit. Nu har visserligen statsministern sagt, att regeringen t. ex. inte kan kalla upp till Stockholm en enda sakkunnig, utan att riket på sätt och vis därigenom belastas med skuld för hans resa hit. Det är alldeles riktigt, men hela detta system, som praktiseras vid utredningar och dylikt, ligger på sidan av de svenska grundlagarna, och riksdagen skrev härom året och begärde utredning härom, och jag tror, att jag kan vara oförhindrad att nämna, att inom någon månad kommer från den kommitté, som har i uppdrag att utreda denna sak, ett utlåtande att avges, vari kommittén föreslår, att sådant för framtiden icke skall förekomma, utan att för varje förskott av här nämnt slag andra vägar skola anlitas. Vad beträffar de av statsministern här omnämnda fraktkostnader och dylikt, råder även därvidlag precis samma förhållande. Vad vi här begära är, att statsministern och regeringen skall på förhand inhämta riksdagens medgivande och icke handla på eget bevåg och låta riksdagen i efterhand komma och betala fiolerna, vilket är mot grundlagarna, och det är det, som i framtiden måste rättas. Förresten måste man sakligt sett göra en väsentlig skillnad mellan dessa affärer på 10, 20 bortåt 100 miljoner kronor, som det här rör sig om, och sådana fall som då det gäller sakkunniga och vissa frakter eller vissa affärsdrivande verk, vilket icke kan jämföras med vad som det här gäller.

Jag för min del kan icke gärna godkänna det resonemang, varigenom herr statsministern söker skjuta folkhushållningskommissio-

Ang. granskningen av riksbankens styrelse och förvaltning.

(Forts.)

nens ordförande framför sig. Det är dock regeringen, som här bär ansvaret. Och om man i detta fall säger, att här icke något är åtgjort, skulle jag vilja fråga herr statsministern, om man icke före den 28 november förra året finansierade några andra livsmedelsaffärer på precis samma sätt, som man här satt ifråga. Om jag icke är fel underrättad, så träffades i september avtal enligt ett kungl. brev, varigenom en av våra kommissioner erhöll regeringens bemyndigande att med privata banker träffa avtal. Jag vet exempelvis, att ett sådant avtal träffades med Sveriges privata centralbank och bankaktiebolaget Södra Sverige om en kredit på bortåt 20 miljoner kronor för visst ändamål. Det är givet, att här är väl varken den ena eller andra kommissionen herr statsministerns lilla privata kommission, utan de äro väl statens kommissioner. De driva väl i all rimlighets namn affärerna för statens räkning. Det är klart, att vid dessa affärer såsom alla andra affärer kan en viss risk föreligga och vissa förluster uppstå. Huru skulle de täckas? Jo antingen så att man får komma till riksdagen och begära anslag efteråt eller såsom det skedde, när det gällde sockret, att regeringen å egen hand lägger på en slags beviljning, vilket också det står i strid med Sveriges grundlagar.

Herr Adelswärd nämnde något om att regeringen nu fått gå in på riktiga vägar. Jag för min del kan icke ens godkänna de vägar som regeringen nu slagit in på beträffande livsmedelskommissionerna, såsom riktiga, d. v. s. att regeringen bemyndigar statskontoret att utbetala vissa belopp och statskontoret sedan får hos riksgäldskontoret rekvirera kassaförstärkning för dessa belopp. Då regeringen funnit sig nödsakad att t. ex. för neutralitetskostnaderna ingå till riksdagen med begäran att medel ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande, tycker jag för min del att det är fullt analogt och fullt i överensstämmelse med grundlagarnas uttryckliga bestämmelse att regeringen jämväl ingått till riksdagen med begäran om kredit för dessa miljoner, med vilka våra livsmedelskommissioner ha finansierats, och jag finner det ganska egendomligt, att Kungl. Maj:t icke funnit sig föranlåten att göra en sådan framställning till svenska riksdagen vare sig då den varit samlad på ordinarie tid eller på hösten, då den formellt ännu varit samlad, och då det ur många synpunkter varit önskvärt, att Kungl. Maj:t hört sig för hos riksdagen.

Till sist kan jag icke underlåta att här påpeka vikten av att vi för framtiden se till att riksbanken och riksgäldskontoret — dessa den svenska riksdagens egna verk — allt fortfarande måtte få stå under riksdagens egen garanti och vård. Det har funnits ansatser både när det gällt riksgäldskontoret och ännu mera i vad det gällt riksbanken att förlägga dessa institutioner antingen i förra fallet under Kungl. Maj:ts egen domän eller i senare fallet under privatmäns ledning. Vi ha här ett exempel på att vi icke ännu i detta land kommit dithän att det icke kan finnas en regering, som med totalt åsidosättande av allt vad riksdag och parlamentarism o. d. heter går sådana vägar för att skaffa sig medel. Jag vill också understryka, vilken betydelse det verkligen i detta fall haft att riks-

banksledningen därvidlag hänvisat regeringen till vad Sveriges grundlagar härutinnan tydligt och klart utsäga. Den lilla omständigheten att riksbankschefen måhända icke vid detta sammanträde yttrat något om Sveriges grundlagar kan jag icke finna spela någon roll i detta fall. Här ha vi att se till att icke riksbanken diskonterar några växlar för folkhushållningskommissionens räkning med mindre än att riksgäldskontoret, som har att upptaga lån för svenska statens räkning, utfärdat vederbörliga skuldförbindelser. Därest ett förhållande som det nämnda i framtiden skulle få praktiseras, vore ju givetvis svenska riksdagen betänkligt satt ur den ställning, som den intager och — jag hoppas — allt fortfarande kommer att intaga. Det har därför varit nödvändigt att här i dag påtala detta; och jag vill uttrycka den förhoppningen, att vi till ett kommande år eller åtminstone om ett par år verkligen skola ha kommit dithän att alla dessa förskott och förhandsförbindelser, varigenom staten ikläder sig skuld eller garantier, icke skola få äga rum utan att det är riksdagen, som i första hand skall åtaga sig beviljningar och anslag och icke i efterhand, och att icke Kungl. Maj:t först beslutar och sedan hos riksdagen begär indemnitet.

Ang. granskningen av riksbankens styrelse och förvaltning.
(Forts.)

Herr vice talmannen, som under herr Kristenssons anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Herr Rydén i Malmö, som yttrade: Jag ber att till de ledamöter av bankoutskottet, vilka tillmötesgått den önskan, jag uttalade vid remissdebatten, att detta protokoll rörande denna angelägenhet, som jag förmodade skulle finnas hos riksbanksfullmäktige, bleve bragt till riksdagens kännedom, få uttala mitt tack.

Det protokoll, som riksdagen här får göra bekantskap med, bekräftar till full evidens vad från min och några andra talares sida vid remissdebatten påståtts, nämligen att det varit icke blott försök å bane att belasta riket med den gäld, som låg i den 20 miljoners kredit, som nyss tagits hos Sveriges privata centralbank och en annan bank, utan att planer varit å bane att utöka denna skuldsättning för statens räkning med ytterst väsentliga belopp. Jag skall icke tillåta mig att gå in i några gissningar om vilka belopp det varit fråga om. Förhållandet torde emellertid vara det att, om icke de privata bankerna varit tvungna att gå till riksbanken för att få sina växlar diskonterade, hade den väg, som regeringen redan tidigare eller förra året slagit in på, kommit att fullföljas. Och det är sålunda icke i något avseende regeringens förtjänst, att den icke kom att fortsätta på den vägen, utan det är riksbanksledningens förtjänst, att den så snart som saken kom under dess handläggning stoppade den trafiken. Det är den omständigheten, som gör, att man slagit om och gått till väga på ett anant sätt. Jag ber därför hela den press, som efter remissdebatten kastade sig över mig i anledning av de uppgifter, som jag lämnade i den förevarande angelägenheten, nu vara vänlig och bringa till sin läsekrets det officiella protokoll, som

Ang. gransk-
ningen av riks-
bankens sty-
relse och för-
valtning.
(Forts.)

nu är återgivet i ett riksdagsutskotts betänkande. Det ger vid handen, att de uppgifter, som jag lämnade, voro fullkomligt riktiga. Detta protokoll visar också en annan sak. Det visar riktigheten av den uppfattning jag hävdade vid remissdebatten, att även om man formellt kan skjuta en fackminister framför sig såsom den, som kommer att få bära det formella ansvaret — i detta fall synes herr statsministern emellertid vilja krypa bakom varje handa myndigheter, folkhushållningskommissionens ordförande och tidigare kungl. brev, som undgått konstitutionsutskottets uppmärksamhet vid en tidigare granskning som det haft att göra — ger i varje fall detta protokoll klart och tydligt vid handen, vem som här bär ansvaret.

Det skall icke falla mig in att gå in på den konstitutionella sidan av saken. Genom den åtgärd, som reservanterna vidtagit, måste anses vara bragt till konstitutionsutskottets kännedom det förhållande, som här berörts, och som i annat fall icke gärna och rimligen kunnat komma till utskottets kännedom. Jag skall därför icke gå in på den konstitutionella sidan av saken ty jag är övertygad om att vi få anledning att längre fram sysselsätta oss därmed. Jag vill nu endast säga, att det måste vara ett ganska djärvt mod, som besjalar herr statsministern, när han försöker förespegla kammaren, att det skulle varit för vissa allmänna intressen fördelaktigare, ifall man fått fortsätta på den olagliga väg, som man gett sig in på. Det skulle ha varit fördelaktigare ur vissa allmänna synpunkter, och härvid pekade herr statsministern på penningmarknaden som man härvidlag särskilt behövde taga hänsyn till. Jag behöver för att belysa ihålligheten i sådana uppgifter och sådana påståenden som dessa bara ställa den frågan till herr statsministern: varifrån var det meningen, att de privata bankerna skulle få sina penningar för att kunna lämna kredit åt staten? Svaret på den frågan visar ju fullständigt ihålligheten i herr statsministerns argument. Men vad som här är otvetydigt är att genom det tillvägagångssätt, regeringen använt sig av, och som den i det påtalade fallet hade för avsikt att begagna sig av, nämligen att taga upp kredit hos enskilda banker, vilka sedan i sin ordning skulle få till en billigare ränta diskontera sina växlar i riksbanken, skulle statsverket hava tillskyndats ren förlust. Då staten skall behöva låna penningar i enskilda banker till exempelvis 5 $\frac{1}{2}$ % ränta och dessa enskilda banker i sin ordning rediskontera statens växlar i riksbanken till en avsevärt lägre räntesats, skall man verkligen tro denna kammare bra illa ifråga om omdömesgillhet, om man föreställer sig, att vi icke förstå, att staten har förlorat genom det sätt, på vilket man gått till väga. Det är klart, att hela mellanskillnaden stoppas i vissa enskilda bankers och bankintressenters fickor, och med vilka ord man skall beteckna ett sådant sätt att sköta och handhava statens angelägenheter, tillhör mera det konstitutionella området än det, på vilket vi i dag äro inne.

Jag ber till slut att ytterligare få understryka vad herr Kristensson var inne på och snuddade vid, nämligen nödvändigheten av att riksdagen ser upp med regeringarna och framför allt med den nuvarande regeringen. Om vi en gång hade följt de locktoner, som en

del enskilda bankintressen kommo med särskilt genom en medlem av den regering, som då fanns, och givit efter på vår makt över riksbankens ledning, om följaktligen riksbankens ledning varit antingen tillsatt väsentligen av enskilda bankers intressenter eller också av Kungl. Maj:t med sådana intentioner som för närvarande finnas, är det alldeles klart, att vi icke haft att vänta det rakryggade och självständiga uppträdande, som riksbankens av riksdagen valda fullmäktige nu visat.

*Ang. granskningen av riksbankens styrelse och förvaltning.
(Forts.)*

Det ligger stor vikt uppå, att riksdagen värnar om sin rätt och icke faller för fagra tal, som komma understundom, då man draperar sig i de s. k. praktiska synpunkternas mantel och allt vad det heter. Håller riksdagen på sin rätt i fråga om såväl den ena som den andra institutionen, så värnar den därmed också om betydliga och kanske grundläggande frihetsvärden i hela vårt samfundsliv.

Jag ber endast att till slut få säga, att jag beklagar, att högerpartiet inom bankoutskottet i detta fall har underlåtit att medverka till, att denna sak förts inför riksdagens forum. Jag förstår icke, huru det kan vara möjligt, att ett politiskt parti, som ändå, åtminstone till sin upprinnelse, har haft vissa traditioner även att värna om riksdagens rätt och makt, tycks vara hågat för att, så snart det gäller, av undfallenhet utlämna denna riksdagens makt och rätt. Det hade, såvitt jag förstår, varit herrarnas plikt att låta detta betänkande komma utan reservation och att låta i själva utskottets utlåtande angiva vad som nu meddelas i reservationen.

Vidare anförde.

Herr Vahlquist: Herr talman! Genom den reservation, som angivits vid detta betänkande, har tillfälle beretts herr Adelswärd och nu även herr Rydén att uttrycka sina »sympatier» för den sittande regeringen och särskilt för dess chef. Nu är det ju så, att varken herr Adelswärd eller någon annan framställt något yrkande rörande den föredragna punkten, och jag skulle därför under vänliga förhållanden knappast ha anledning att yttra mig. Men jag anser mig dock böra säga några ord, särskilt på grund av vissa uttalanden som här gjorts såväl av den förste som av den siste talaren.

Herr vice ordföranden i bankoutskottet yttrade, att vi, majoriteten inom utskottet, som ju tillhöra högern, hade velat förhindra, att sanningen kom i ljuset, därigenom att vi icke velat låta detta protokoll komma till riksdagens kännedom. Det förvånar mig på det allra högsta att höra ett sådant yttrande från herr vice ordföranden. Herr vice ordföranden vet lika väl som jag och alla, som sitta i utskottet, att då det blev fråga om att framlägga protokollet i reservationsform, förklarade vi oss däremot intet ha att erinra. Detta visar ju, att herr vice ordföranden fått fram sin vilja utan hinder från vår sida.

Jag vill även bemöta vad den siste talaren yttrade om, att det vore beklagligt, att hela högern inom bankoutskottet ställt sig av-

Ang. gransk-
ningen av riks-
bankens sty-
relse och för-
valtning.

(Forts.)

visande till att frågan skulle komma inför riksdagen. Jag vill upplysa honom om, att därest beslut i detta ärende hade fattats redan vid det första sammanträde, då denna fråga var före inom utskottet, hade vi haft en av liberala partiets främste män med oss. Frågan blev emellertid första gången, den var uppe, bordlagd, och när den sedan avgjordes vid ett kommande sammanträde, var den ledamot, jag här åsyftar, icke närvarande på grund av att han måste resa bort, eljest hade det verkligen varit en av herr Rydén's vänner, som varit med på utskottshögerns sida. Så förhåller det sig med den saken.

De skäl som förmått mig att ställa mig på utskottsmajoritetens sida ha varit följande. Såsom i utskottets betänkande säges, har utskottets uppdrag varit att verkställa granskning av riksbankens styrelse och förvaltning under det år, som det är fråga om. Detta är sålunda, såvitt jag förstår, utskottets uppdrag, och i detta uppdrag ligger icke, att vi skola sitta såsom ett konstitutionsutskott och lägga oss i frågor, som ligga utanför riksbanken och dess förvaltning. Enligt protokollet har intet beslut fattats, som inverkar på riksbanken eller dess förvaltning.

I stället för att återgiva det protokoll, som förekommer i reservationen, skulle ju reservanterna med sin uppfattning kunnat yrka på en ännu starkare form för tillstyrkan av själva dechargen. Reservanterna kunde t. ex. ha sagt, att riksdagen »med tacksamhet» beviljade den föreslagna dechargen. Till något sådant tycker jag, att detta protokoll från reservanternas synpunkt skulle ha kunnat ge anledning, men icke till någon annan åtgärd.

Till utskottets v. ordförande herr Adelswärd vill jag säga att man icke skall tillvita sina motståndare andra motiv än sådana som verkligen kommit till uttryck, och jag vill tillägga, att jag liksom i detta fall även i andra alltid kommer att gå den väg, som jag anser vara med min övertygelse överensstämmande.

Med herr Vahlquist förenade sig herrar *Lindvall* och *Olsson* i Blådinge.

Herr Hallendorff: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke neka till, att jag kände mig ganska överraskad under remissdebatten, när denna fråga då var före. Men jag har blivit än ytterligare överraskad över den framställning som vi hört här i dag. Man förde ju under remissdebatten ett ganska häftigt buller över en del åtgärder som gällde folkhushållningen, och som man betecknade såsom systemet »för sent». Sedan har det upplysts, att det föreslagits vissa åtgärder, vilka, såvitt jag kan förstå, äro avsedda att snabbare framdriva de åtgärder, som äro nödvändiga därvidlag. Nu angripes detta på det allra häftigaste. Detta synes mig dock vara ett underligt sätt att bekämpa systemet »för sent».

Ännu mera överraskad har jag blivit av, att man funnit lämpligt att just nu upptaga denna debatt. Det har här från olika håll betonats, att det nu gäller en sak, som konstitutionsutskottet senare

får närmare syna i sömmarna. Ja, det kan ju hända, och det är väl möjligt, att jag såsom en av suppleanterna i konstitutionsutskottet får tillfälle att där diskutera denna fråga. Men då förefaller det mig, icke med hänsyn till mina egna intressen, utan överhuvud taget, att man i överensstämmelse med den vanliga gången av ärendenas behandling lämpligen kunde uppskjuta denna fråga och alla skarpa utläggningar, till dess att man kommit till den punkten, och alltså låta detta ärende bliva behandlat i sin rätta ordning, ty den ordning, som man nu använder, är icke den riktiga. Av denna anledning kommer jag för min del icke att nu gå in på någon diskussion av innebörden av § 76. Jag vill endast uttrycka den meningen, att de utläggningar, som i den delen gjorts behöva mycket väl synas i sömmarna; därvidlag bör man icke vara så tvärsäker i sina yttranden, som åtskilliga av de herrar varit, som här i dag uppträtt.

Ang. granskningen av riksbankens styrelse och förvaltning.

(Forts.)

Emellertid skulle jag till dessa anmärkningar vilja lägga ytterligare några ord. Det är i alla fall så — det erkännes ibland, men det glömmes så ofta, särskilt när det kommer några speciella intressen med i spelet — att det skulle vara ganska nyttigt, om man i allmänhet sökte mera samverka med varandra och om särskilt de olika statsinstitutionerna mera samverkade. Det förefaller mig vara något underligt, fastän jag visst icke vill göra någon direkt anmärkning därom, att en institution som riksbanksfullmäktige uttryckligen tar till sitt protokoll underrättelser av det slag, varom nu är fråga. Jag säger detta icke därför, att det är något farligt i dessa meddelanden, ty, såsom hans excellens herr statsministern och även den siste talarbetonad, det finnes ingenting i detta, som på något sätt behöver undandraga sig offentlig granskning och uppmärksamhet. Men man undrar över, om detta har speciellt kommit till protokollet av någon viktig anledning. Jag har för min del svårt att finna någon sådan. Så mycket är dock tydligt, att om på detta sätt i tider, då, såsom för närvarande, oupphörliga underhandlingar måste förekomma, allt möjligt skall protokollföras för att sedermera upptagas på anmärkningsväg, kan man befara, att vi skola köra fast på ett sätt, som gör samarbete mellan olika ämbetsverk, statsinstitutioner och enskilda omöjligt. Vederbörande riskera ju att antingen få snubbor eller beröm för vad som under överläggningarna eller förhandlingarna förekommit och tagits till protokollet.

Med hänsyn till vad jag nu nämnt kan jag möjligtvis förstå, att herr Rydén är tacksam för, att detta protokoll kommit fram, och icke har något att anmärka däremot. Men nog förefaller det mig högst underligt, att man med anledning av detta protokoll, som ju egentligen endast innehåller ett relaterande av en historia, som icke lett till något resultat, till på köpet börjar en debatt med den räckvidd, som man här sökt giva densamma.

Det har såväl förut under remissdebatten som även i denna debatt gång på gång talats om, huru fruktansvärt riksdagens makt är kringskuren, huru liten riksdagens makt är och vilka attacker som riktas mot densamma och allt möjligt sådant. Jag tror, mina herrar,

*Ang. gransk-
ningen av riks-
bankens sty-
relse och för-
valtning.*

(Forts.)

att om man går något litet tillbaka och ser efter, huru de, som en gång stiftade vår regeringsform och skrevo denna § 76, på den tiden tillämpade densamma, skall man allt häpnadsväckande, och man skall finna, att talet om ett sådant stort kringskärande, som man här hör, ej har fog för sig. Men för övrigt, mina herrar, är det nu så, att det är så farligt med kringskärningen av riksdagens makt? Jag tror det icke. Den närvarande tiden kräver först och främst, att vi komma helbrädda igenom de svårigheter, som finnas, och i den mån som riksdagen därvid ärligt medverkar, behöver den icke vara rädd för sin makt. Men skulle riksdagen återigen i någon sorts maktförnämlichkeit, såsom en kränkt skönhet, som icke blir nog flitigt uppbjuden, oupphörligt sitta och vara granntyckt, för att den icke i den och den frågan blivit hörd, såsom den önskat, ja, då, mina herrar, kunde det hända, att själva utvecklingen ginge oss förbi, och att det bleve ganska klenkt med riksdagens makt i framtiden, men då vore detta riksdagens egen skuld.

Herr Thorsson: Herr talman! Då jag deltagit i det beslut, som nu är föremål för behandling, känner jag mig föranlåten att säga några ord i anledning av hans excellens statsministerns jämförelse mellan detta och ett annat av honom anført beslut. Herr statsministern anförde, att bankofullmäktige hade någon gång under år 1914 beslutat under vissa villkor godkänna växlar, utställda av kungl. järnvägsstyrelsen för en leverans, vartill järnvägsstyrelsen icke förfogade över medel förrän något längre fram. Jag har deltagit även i det beslutet, och i anledning därav vill jag gärna med några ord angiva skillnaden, den sakliga skillnaden mellan dessa båda ärenden.

I förra fallet gällde det att godkänna skuldförbindelser, till slutsiffrorna kända, utställda av ett av statens ämbetsverk, som i sin rörelse omsätter en 150 miljoner kronor om året och som ju har sina givna former godkända av Kungl. Maj:t och riksdagen för hela sin förvaltning. Uti andra fallet gällde det att godkänna en kredit, om vilken vi icke hade någon aning, huruvida den skulle stanna vid 20- eller uppgå till 100 miljoner kronor. Det gällde att godkänna en kredit för en institution, som icke har någonting annat för sitt underlag än en av Kungl. Maj:t utfärdad skrivelse, som är tillkommen på samma olagliga sätt, som hans excellens statsministern erkände vara förhållandet, när en särskild sakkunnig blir uppkallad till Stockholm.

Då jag i egenskap av bankofullmäktig har skyldighet att pröva innebörden av ärendena, så måste jag, som icke har någon vare sig skyldighet eller rättighet att såsom bankofullmäktig ingå på den konstitutionella prövningen, säga mig, att om ett förslag kommer, vari kungl. järnvägsstyrelsen erbjuder sin namnteckning såsom säkerhet för beviljande av ett lån, då kan jag icke rätt gärna ställa mig avvisande för ordnandet av en sådan affär. Jag har så mycket mindre anledning till tvekan härutinnan om jag, såsom i detta fall, vet att den begärda krediten endast avser att framflytta leveransen

av materiel, vartill *riksdagen redan beviljat nödiga medel*. Jag måste däremot alldeles säkert ställa mig avvisande för ordnandet av en affär, där det gäller en institution, som jag ju är medveten om, att den icke har det säkra underlaget för sin tillvaro, som ett gammalt statens ämbetsverk givetvis har — detta såsom jag sett saken ifråga om skiljaktigheten mellan dessa båda ärendens sakliga innebörd.

Jag vill ännu en gång betona, att det i båda fallen av helt naturliga skäl icke tillkommer bankofullmäktige att yttra sig om den konstitutionella sidan av saken. Vi ha endast att ta hänsyn till, att de förbindelser, som bankofullmäktige ikläda banken, icke tillkomma på ett sådant sätt, att man därigenom äventyrar betalnings-säkerheten.

I fråga om själva denna sak, så vill jag såsom riksdagsman och icke såsom bankofullmäktig be att få säga, hur jag ser hela denna fråga.

Här har man av lämplighetsskäl ansett sig böra öppna krediter på statsverkets räkning, vilka, såsom jag yttrade för en stund sedan, kunde innebära att binda statsverket för många miljoner kronors ansvarighet. Då får jag från min utgångspunkt säga, att det vill förefalla mig, som om hela denna diskussion och alla dessa överläggningar om riksdagens eller Kungl. Maj:ts rätt uti föreliggande fall skulle kunnat vara fullständigt bannlysta, om den nu sittande regeringen med sin statsminister i spetsen hade vänt sig till riksdagen med samma förtroende, som den vände sig till riksdagen 1914 för att få 50 miljoner kronors förskottskredit. Det är min bestämda uppfattning, att ingen av oss, som har den ringaste känsla för att vilja underlätta möjligheterna för regeringen att ordna landets inre angelägenheter i en brydsam tid, skulle vilja neka den begärda krediten, men vad som känts hårt för oss, det är, att landets främste man anser sig icke kunna vända sig till oss representanter och låta oss deltaga uti dessa bekymmer vid en sådan tidpunkt, när vi kanske även kunde ge ett råd. Detta ha vi avstängts ifrån. Först när herrarna kört kärran så djupt ned i diket, att det är svårigheter att reda upp det hela, då kommer kanske det ena och det andra anbudet om, att även vi i en eller annan mån skola få vara med.

Jag vill gentemot särskilt den siste talaren säga, att det har åtminstone aldrig varit min strävan att vilja söka sak i onödan; men jag måste säga, att, såsom hela denna fråga ligger, det icke har varit rätt ordnat. Ty jag måste säga mig att en ansvarsställande regering måste äga så pass känsla av ansvar inför den representation, som skall vara med om det slutliga beviljandet av anslaget, att denna regering vänder sig till en riksdag, som den med telegram kunnat sammankalla. Riksdagen var ju egentligen icke upplöst, utan det var mitt under existerande riksdag dessa historier blevo gjorda. Man skall icke försöka att på något sätt spela indignerad i onödan. Här är det och måste bli regeringen, som är den felande i den uppstående striden.

Jag har, herr talman, intet yrkande att göra uti denna fråga.

Ang. granskningen av riksbankens styrelse och förvaltning.
(Forts.)

Ang. gransk-
ningen av riks-
bankens sty-
relse och för-
valtning.
(Forts.)

Herr A d e l s w ä r d: I det meddelande, som hans excellens herr statsministern nyss lämnade och för vilket kammaren utan tvivel är mycket tacksam, gavs likväl intet svar på en av de punkter, som jag i mitt anförande berörde, nämligen frågan om, huruvida i andra fall de kommissioner, som existera, ha upptagit något sådant lån, som ifrågasattes i det protokoll, vi här nyss hört uppläsas. Av meddelandet framgick blott, vilket ju var av intresse för kammaren, att herr statsministern för sin del icke hade något att anmärka mot, att detta protokoll blev offentliggjort. Hade denna uppfattning varit allmänt rådande inom bankoutskottet, kan jag icke finna annat, än att det hade blivit ett enigt bankoutskotts beslut, att protokollet skulle återgivas, men så är som bekant, icke händelsen.

Herr statsministern behandlade frågan ur den synpunkten, att om, vilken förutsättning nu icke förefinnes, herr statsministerns förslag i detta särskilda fall blivit tillämpat, hade detta likväl icke kunnat betraktas såsom något oriktigt eller stridande mot regeringsformens bestämmelser. Herr statsministern åberopade sig därvid företrädesvis på föregående fall, som han såg vara liknande det föreliggande.

Jag vill därpå först svara, att det är ju möjligt, att liknande fall ha förekommit och att oriktigheter av detta slag förut ägt rum samt att de blivit av riksdagen förbisedda, men detta bevisar ju ingenting i sak.

Såsom redan av flera talare anförts, är det ju troligt, att denna fråga och dess konstitutionella sida sedermera komma upp på vederbörligt sätt, och jag skall därför nu icke heller mycket ingå därpå. Men jag vill dock säga, att de exempel, som av herr statsministern anförts såsom stöd för hans uppfattning i förevarande fall, synas mig vara synnerligen svaga. Det har redan av en föregående talare påpekats, och detta vill jag ytterligare betona, att man icke kan finna någon riktig motsvarighet till vad som här föreligger i åtminstone de flesta av de exempel, som herr statsministern har anfört. Jag frågar emellertid, låt vara att det vore riktigt att på detta sätt begagna sig av kredit i enskilda banker, varför har man likvisst icke företagit att använda riksbanken, då tillgängliga medel funnits att tillgå? Det synes mig alldeles orimligt, att man icke hellre väljer denna naturliga väg under sådana förhållanden, då tillgängliga medel finnas, i stället för att använda en väg, om vilken man i alla händelser kan vara tveksam. Beträffande berättigandet av den vägen, kunna vi i varje fall åberopa bankofullmäktiges uppfattning, vilken ju är densamma som reservanternas i detta fall.

Det sades av herr statsministern, att det var av rent praktiska skäl, som det skulle vara önskvärt att i förevarande fall anlita de enskilda bankerna framför riksbanken. Jag kan för min del omöjligt inse, att något sådant praktiskt skäl här har förelegat, och jag har svårt att tro, att herr statsministern själv är så främmande för praktiska ting, att han verkligen anser, att icke anordningar skulle ha kunnat träffas, som hade möjliggjort likviderna ifråga, därest riksbanken hade försträckt medlen, och om icke detta hade gått precis

lika bra för sig, som om man hade begagnat sig av de enskilda bankerna.

Riksdagen står emellertid fortfarande inför samma fråga, som den önskat få besvarad från regeringsbanken. Herr statsministern har varken bekräftat eller bestritt, vad jag och många med mig anse såsom ett givet faktum, nämligen att den väg, varom nu är fråga, verkligen blivit anlitad. I stället för den naturliga vägen har man använt en ny väg, om vars riktighet man åtminstone kan tveka, nämligen anlitande av enskilda banker för upptagandet av lån utan riksdagens hörande.

Innan jag slutar ber jag att få rikta några ord till min ärade bänkkamrat framför mig, vilken direkt vände sitt yttrande mycket skarpt mot mig. Jag vill då först säga, att han nu råkat ut för samma olycka, som nog hänt honom förr, nämligen att icke riktigt citera vad jag sagt. Jag angav icke, såsom han framställde det, skälen för utskottsmajoritetens ståndpunkt i denna fråga. Jag har lyckligtvis mitt anförande skrivet, och det lönar sig således icke att byta ord om den saken. Jag sade, såsom han kan förvissa sig om, att det skäl, som, såvitt jag förstod, anfördes av bankoutskottets majoritet, var, att »situationen» var sådan, att det var ömtåligt att offentliggöra detta protokoll. Men en sådan synpunkt har ju bestritts av bland andra herr statsministern själv.

Vidare måste jag säga den ärade talaren, att jag icke kan förstå hans uttalande om, att utskottsmajoriteten icke hade något emot, att nu ifrågavarande protokoll publicerades i utskottets betänkande. Ty om så vore, varför har då överhuvud taget reservationen behövt komma till, och varför blev det icke utskottsmajoritetens beslut, att protokollet skulle intagas i betänkandet?

Efter det herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade:

Herr E d é n: Herr talman! Min ärade granne på Stockholmsbanken började sitt anförande nyss med att nämna, att han under remissdebatten hade känt sig i hög grad överraskad över, att man då fört fram en fråga av samma slag som den nu föreliggande, nämligen om den kredit, som regeringen på egen hand skaffat åt vissa stora kommissioner. Det är tydligt, att den ärade talarens överraskning under remissdebatten var mycket grundlig, eftersom han då icke ens kom sig för att ge uttryck åt den. Nu tycks överraskningen i någon mån ha givit med sig, eftersom han återfunnit de ord, som han ju aldrig brukar sakna. Men jag kan icke hjälpa, att jag har en känsla av, att det hade varit skäl att den ärade talaren en smult bättre smält även denna dagens överraskning, innan han tog till orda — att döma av den argumentering, som han här kom med.

Ty vari bestod denna argumentering? Jo, det första av argumenten i herr Hallendorffs framställning — om man nu kan tala om argument däri — var det redan flera gånger berörda förhållan-

Ang. granskningen av riksbankens styrelse och förvaltning.
(Forts.)

Ang. grank-
ningen av riks-
bankens sty-
relse och för-
valtning.

(Forts.)

det, att frågan om de stora kommissionernas kredit kommer upp i ett annat sammanhang och således icke behöver debatteras nu. Den riktiga ordningen, sade herr Hallendorff med osedvanligt stark betoning — ja, det är sant, det fanns en ännu starkare röstutveckling i slutet av hans anförande, och den kommer jag i sinom tid igen till — den riktiga ordningen, sade herr Hallendorff med mycken säkerhet, är att icke debattera detta ämne *nu*. Jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på, att det icke är så alldeles säkert med den saken. Ty vad som nu är under överläggning, är efter allt att döma ett ärende som det mycket väl kan hända, att vi aldrig komma att påträffa i statsrådsprotokollen och som sålunda *kan* komma att fullständigt undandra sig den konstitutionsutskottets granskning, som man här pekat på. Statsministern nämnde själv, tror jag, att sammanträdet mellan honom och vissa bankmän var av förberedande natur; det låter då tänka sig, att därom intet förmåles i statsrådsprotokollen, och att följaktligen saken icke kommer med i den vanliga decharge-behandlingen. Om så blir förhållandet, kan jag ännu icke säga, eftersom protokollen icke ännu föreligga, men åtminstone den möjligheten förefinnes — och då är det ju förfelat att hänvisa på dechargen. Så mycket är visst, att det under alla förhållanden har varit i hög grad påkallat, att detta protokoll har förts till riksdagens kännedom, till de uttalanden och de åtgärder, som riksdagen kan därav finna föranledas. Man skall verkligen se förhållandena bra egendomligt, när man som den ärade talaren på stockholmsbänken finner, att det är »underligt», att riksbanksfullmäktige tagit denna sak till protokollet. Kan verkligen herr Hallendorff, påstå att det skulle varit rimligt, att riksbankschefen, som blivit kallad till överläggning om så ofantligt omfattande och viktiga finansfrågor, viktiga icke bara ur konstitutionell synpunkt utan också ur ren finanssynpunkt, att riksbankschefen skulle tegat med den saken för sina kamrater i riksbankens styrelse eller, om han föredragit den där, att han skulle hava underlåtit att taga saken till protokollet och bara givit svar under hand. Enligt mitt förmenande skulle riksbankens chef tvärtom i sådant fall ha svikit sin plikt, och den omständigheten, att herr Hallendorff nu icke kan finna grundad anledning till fullmäktiges förfarande, tror jag icke skall förtaga det allmänna intryck, att riksbanksfullmäktige ha haft både rätt och plikt att taga saken till protokollet liksom att bankoutskottets reserveranter haft rätt och plikt att föra den till riksdagens kännedom.

Emellertid skall jag gärna gå med på att efter vad som nu förekommit kunde man kanske något spara på den *allmänna* konstitutionella debatt, som kommit att anknyta sig till anmälan från bankoutskottet. Jag kan dock icke underlåta att även för min del så att säga förskottsvis — förskottsväsendet är ju som bekant mycket allmänt i dessa dagar — säga några ord angående de argument, som hans excellens herr statsministern använde för att — jag kanske vågar uttrycket — försvara det tillvägagående, som blivit bekant genom protokollet.

Herr statsministern anförde först, att man ansåg det ändamåls-

enligt att ordna saken på det sätt, som han föreslog riksbankschefen. Det skulle bli för vidlyftigt att nu gå in i en debatt om den frågan. Mycket kunniga och erfarna män hava dock den upplåtningen, att denna hänsyn till ändamålsenligheten icke på något sätt skulle vara omöjlig att tillgodose, även om man skaffar medlen på det sätt, som regeringsformen föreskriver för dylika behov. Jag kan icke underlåta att finna mig något överraskad över att herr statsministern lyckades i detta sammanhang skjuta fram ett lantmannens speciella intresse, såsom sköld för sitt förfarande, då han tycktes mena, att deras berättigade krav på enkla former för betalning endast kunde tillgodoses genom de enskilda bankerna. Jag kan icke finna, att formerna för betalningen skulle behövt bli så konstiga att icke lantmännen kunde stå ut med dem, bara därför att medlen tillhandahållas från statens verk. Även med denna anordning bör man väl kunna åstadkomma tillfredsställande betalningsformer. Och jag skulle för övrigt tro, att lantmännen ha större intresse av att riksdagen har hand om statens pung än att de nu få bekvämare former för betalning av den spannmål, som regeringen lagt beslag på.

Ang. granskningen av riksbankens styrelse och förvaltning.

(Forts.)

Herr statsministern anförde vidare, att efter hans och hans kollegers mening kunde det förfarande han föreslagit icke anses vara ett brytande mot 76 § regeringsformen. Det är alldeles klart, att detta måste vara herr statsministerns och hans kollegers mening, ty ingen i denna sal lär väl hava den uppfattningen, att herr statsministern och hans kolleger *avsiktligt* bryta mot grundlagen. Frågan är i detta som i så många liknande fall; på vad sätt är det som herr statsministern och hans kolleger *tolka* grundlagen? På vilket sätt är det som de lyckas få fram alla dessa befogenheter, av vilka riksdagen överraskas månad efter månad, snart sagt vecka efter vecka? Mot den grundlagstolkning, som nu framkommit, tillåter jag mig att — som sagt, »förskottsvis» uttala mina mer än starka tvivelsmål. Jag kan icke finna att den argumentering, som nyss av herr statsministern presterades, kan hålla streck.

Han gjorde först en skillnad mellan upptagande av lån å ena sidan och iklädande av förbindelser för statens räkning å den andra. Det är ju klart, att sådana fall finnas, då det ena icke är precis identiskt med det andra. Men ett sådant fall föreligger icke här. Det torde först observeras, att i regeringsformens § 76 förbjödes icke blott att utan riksdagens samtycke upptaga eller »göra» lån, utan också att utan sådant samtycke riket med ny gäld belasta. Terminologien är, såsom synes, så omfattande som möjligt, och de två sakerna äro båda lika starkt förbjudna. Och att detta som nu ifrågasattes av statsministern skulle varit att riket med ny gäld belasta, det kan så vitt jag förstår icke på allvar bestridas. Ty i och med den transaktion, som statsministern föreslog, skulle ju en statsmyndighet å rikets vägnar ha iklätt sig betalningsskyldighet för väldiga belopp, som icke tillhandahållits i laga ordning. Herr statsministern påpekade, att det i alla fall icke skulle vara någon risk med den affären, ty såsom

Ang. gransk-
ningen av riks-
bankens sty-
relse och för-
valtning.
(Forts.)

säkerhet stode den inhemska spannmålen, och det ligger i statens hand att sätta priset på spannmålen, så att det hela går ihop. Inom parentes vill jag säga, att man sannerligen icke kan förneka, att det har satts sådant pris på mjölet, att affären bör gå ihop. Jag skall emellertid icke uppehålla mig vid denna sida av saken. Men jag påminner om att jag redan vid remissdebatten anmärkte, att den omständigheten, att det vid dessa krediter är fråga om förslag för en väldig affär, förtar icke sådana åtgärder deras konstitutionella karaktär av att innebära rikets belastande med ny gäld. Det kan dock icke någon garantera, att icke affärerna *kunna* komma att medföra förluster — och därmed staten också faktiskt få påtaga sig ansvaret. Sker så, då visar det sig ju, att riket belastats med ny gäld. Och även om så icke bleve fallet, så har nu en gång grundlagen förbjudit sådana transaktioner, och de bliva icke mera lagliga därför att man tror, att de skola bära sig.

Herr statsministern anförde exempel för att visa, att det finnes paralleller till hans förfaringssätt. Exempelen äro så pass litet bevisande, att jag icke mer än i största korthet behöver beröra dem, — ja, jag nödgas säga, att just det sätt, på vilket dessa exempel blivit valda, synes visa, hur fullkomligt omöjligt det är att *verkligen* finna paralleller till det fall, som nu föreligger. Är det en parallell att tala om, att man uppkallar en sakkunnig till Stockholm för att rådgöra med honom och att man påkostar hans resa? Det är redan nämnt, att även dylikt strängt taget ligger på sidan av grundlagen, — men det är nu en sak för sig; det förfarandet stöder sig i alla fall på en mycket lång och i realiteten godkänd praxis, som kan sägas hava varit nödvändig, eftersom man icke haft några medel tillgängliga för extraordinära utredningsuppdrag. Vad bevisar den för nu förevarande fall? Ingenting. Finnes det någon rimlig anledning att därför att man brukar förskottera mindre summor för hörande av sakkunniga och dylikt — summor, som tillsammans kunna bliva betydande, det medges gärna, — man tar sig rätt att på egen hand ikläda staten finansiellt ansvar av de oerhörda dimensioner, som här var meningen? Jag måste säga, att det finnes icke någon sådan rimlig anledning.

Herr statsministern anförde såsom en annan parallell, att regeringen eller en statsmyndighet ingår hyreskontrakt för statens räkning. Jag skulle tro, att man icke i regel ingår sådana hyreskontrakt, innan riksdagen lämnat sitt medgivande därtill. Gång på gång framkomma ju propositioner om rätt att göra sådana avtal. Och skulle någon gång sådan rätt tagas ut i förskott på grund av brådskande omständigheter, så rör det sig ju i så fall i alla händelser om bagatellsaker, som dessutom — väl att märka, — föreläggas riksdagen till godkännande och som riksdagen skulle kunna ställa regeringen till ansvar för, om den funne anledning därtill.

Vad angår utjämningen mellan svensk järnvägs- och postförvaltning å ena sidan och utrikes förvaltningar å den andra, så är det uppenbart, att jämförelsen därmed ligger fullkomligt på sidan om denna sak, då det på de områdena gäller en transaktion, som ingår i

verkens löpande skötsel, och som icke har med upptagande av gäld för riket att göra.

Den sista parallellen, som statsministern anförde, var ett exempel på att man — år 1914 på hösten — låtit järnvägsstyrelsen i förskott beställa vissa leveranser och betala dem med växlar. Det haltande i även denna jämförelse har redan blivit belyst av herr Thorsson. Jag vill för min del endast tillägga det, att när det förfarandet icke blivit föremål för anmärkning av 1915 års konstitutionsutskott, så kan det hava berott på den särskilda omständigheten, att järnvägsstyrelsen är ett verk, som driver ofantligt stora affärer på egen räkning genom väldiga inköp av alla slag, varför man icke har haft närmare anledning att kalfatra dess inköp, men möjligen också på rent förbiseende. Jag tror mig emellertid kunna försäkra, att konstitutionsutskottet icke skall låta ett sådant förbiseende komma sig till last under detta år, ifall det skulle möta något liknande i 1916 års statsrådsprotokoll. Herr statsministern hade i sitt anförande en vändning, som tycktes gå ut på att i förväg bryta udden av en sådan uppmärksamhet från utskottets sida: han antydde, att i så fall konstitutionsutskottet skulle »icke vidhålla» sin uppfattning från år 1915. Jag nödgas att likaledes på förhand underkänna en sådan karakteristik av den eventualiteten, ty någon »uppfattning från 1915» i denna fråga har konstitutionsutskottet mig veterligt icke alls lagt i dagen genom sin tystnad i det årets dechargebetänkande, eftersom utskottet icke haft någon dylik sak före till övervägande. Vad utskottet kan komma att i år företaga lämnar jag fullkomligt öppet. Jag har endast velat försäkra, att uppmärksamheten skall vara rikad på dessa ting.

Den debatt, som nu blivit förd, har som sagt kommit i förväg för den debatt, som möjligen torde återkomma i annat sammanhang. Och den kunde gärna ha fått stanna vid vad som redan blivit sagt, om icke i det anförande, som jag började med att bemöta, hade dragits en del konsekvenser av debatten, som synas mig vara av beskaffenhet att icke kunna förbigås med tystnad. Den ärade talaren på Stockholmsbanken, herr Hallendorff, fann i det nu behandlade bankoprotokollet och den diskussion, som därtill anknutit sig, anledning till ett fullständigt anatema över »den massa tal, som föres om hur riksdagens makt blir kringskuren». Det är ju icke ovanligt att från den sidan finna ett dylikt bagatelliserande av allt som rör riksdagens gamla makt och rätt. Men i den tillspetsade form, som den nu fick, har en sådan ståndpunkt dock förr icke hörts i denna kammare, och jag kan icke underlåta att påpeka, att vad denne talare i den vägen nu tillät sig synes mig vara ett varsel om att bakom den ståndpunkt, som den talaren och det stora flertalet av hans meningsfränder intaga i dag, ligger något vida mera allvarsamt än till och med det här föreliggande spörsmålet såsom sådant. Herr Hallendorff slutade med att vad som nu framför allt kräves det är, att vi »komma helbrägda genom krisen» — och så långt äro ju alla ense. Men han fortsatte, att i den mån riksdagen därtill ville »medverka», — observera, »i den mån»! — skulle den icke bliva inkräktad på sitt maktområde.

Ang. granskningen av riksbankens styrelse och förvaltning.

(Forts.)

Ang. gransk-
ningen av riks-
bankens sty-
relse och
förvaltning.
(Forts.)

Är det alltså meningen, att riksdagens grundlagsenliga makt och dess konstitutionella rätt skall bero därpå, huruvida den »medverkar» till det som uppifrån, från regeringens sida dekretas på ett sådant sätt, som denne talare och hans politiska meningsfränder behaga fordra? I så fall säger jag på förhand: en *sådan* »medverkan» vilja vi icke vara med om, en *sådan* »medverkan» komma vi icke att underkasta oss. Vad vi fordra, och måste fordra, är icke någon lydaktig »medverkan», utan en *samverkan* mellan de konstitutionella myndigheter, som vi ha i svenskt statsskick, med fullt bevarande av de befogenheter, som riksdagen tillkämpat sig genom en lång utveckling.

Herr Hallendorff slutade med något, som nästan tog sig ut som ett hot. Är det så, sade han, att riksdagen blir inkräktad på sitt maktområde, då är det — jag citerar honom ordagrant — »riksdagens egen skuld». Förlåt, så lätt lyckas det icke att vända om situationen. Skulle det bli så, att samverkan emellan regering och riksdag icke kommer till stånd på ett sätt, som överensstämmer med riksdagens rätt, plikt och värdighet, då skall man icke försöka att skylla detta på riksdagen. Då veta nog både vi och andra, var skulden i sådant fall ligger. Och vi komma icke att erkänna, att man, som herr Hallendorff säger, får ta det som »riksdagens egen skuld», om regeringen kränker dess obestriddliga rätt — vi komma att försvara denna rätt även mot dem, som inom riksdagen själv synas vara färdiga att kasta bort den i den ena viktiga punkten efter den andra.

Herr S o m m e l i u s: Herr talman! Det är kanske litet för-
mätet att i denna debatt efter all den vältalighet, som presterats, uppträda för att säga några ord. Jag vill dock icke underlåta att göra detta, ty jag är icke alldeles övertygad om, att man i denna kammare har en riktig uppfattning om vad som i denna fråga utgör grundprincipen. Om man utgår från skiljaktiga förutsättningar, då kan man icke diskutera och alla deklareringar bli utan resultat, ty den ena parten hör icke på den andras skäl.

Det har kommit in ett nytt förhållande i vårt offentliga liv på de sista åren. Allt sedan kriget utbröt, ha långt större bördor lagts på regeringens skuldror än som tidigare skett. Förr i världen kunde regeringen, när den mötte riksdagen, hänvisa på förutsedda utgifter, på definitivt beräknade inkomster och på att vår skuldsättning vore så och så stor och man kunde anhålla om medgivande av riksdagen till upplånande av medel för gäldande av skulden. Jag frågar herrarna, som äga erfarenhet i denna sak: är det för närvarande möjligt för den sittande regeringen att avgiva en sådan förklaring till inträffande riksdag? Ingalunda, ty det har tillkommit ett moment i våra politiska förhållanden, som gör, att det måste lämnas frihet åt regeringen att åstadkomma den ständiga upplåning av medel, som kräves för att bestrida den handelsrörelse, som kriget fört med sig. Rege-
ringen måste därför nödvändigtvis äga en viss handlingsfrihet. Jag är övertygad, att icke ens högern gillar något självsvåld i den fråga varom här överlägges och att den ingalunda vill bagatellisera riksdagens makt och myndighet. Den håller lika mycket som alla andra par-

tier på riksdagens beslutanderätt. Jag kan heller icke gå med på det påståendet, att herr statsministern skulle ha sökt skjuta skulden på underordnade eller att han i sitt första anförande lagt ansvaret på dem och försökt att krypa bakom deras rygg. Han hör icke till de personer, som underlåta att bära sin del av ansvaret av regeringsbördan. Ingen har kunnat anklaga honom för feighet i dylika fall.

Ang. granskningen af riksbankens styrelse och förvaltning.

(Forts.)

Det är den principiella ställning, som regeringen intagit, som herrarna icke synas vilja taga hänsyn till. Man vill icke förstå, att det icke är möjligt att för varje gång staten behöver penningar för drivande av sin stora affärsverksamhet vädja till riksdagens kamrar och begära medel. Här är icke fråga om någon egentlig upplåning utan om något annat. Frågan gäller icke, huruvida detta är en skuldsättning eller icke skuldsättning. Det säges tydligt var till medlen skulle användas, nämligen för betalning av den spannmål, som regeringen för statens räkning komme att uppköpa eller beslagtaga. I många, många andra fall har staten fått verkställa sådana åtgöranden, men uppbringande av spannmål kräver naturligtvis större kapital än andra uppdrag, som vila på regeringens axlar. Därför har det varit nödvändigt för regeringen att vidtaga vissa tillfälliga upplåningsåtgärder. Herr statsministern har förklarat, att folkhushållningskommissionen har gjort hemställan att på visst sätt få anskaffa det kapital, som behöfves för erhållande av spannmål. Det är icke stor skillnad mellan förvaltningen av statens verksamhet och förvaltningen av enskilda företag. Är det fråga om ett enskilt företag, så kan dess styrelse icke verkställa en upplåning på eget beråd utan har att vända sig till bolaget och begära dess bemyndigande. Likaså här. Staten behöver uppnegotiera penningar för verksamhetens administration för att kunna betala varan i den mån den inkommer. Jag tar för givet, att herr statsministern icke skall underlåta att när den tiden kommer, anhålla om kamrarnas medgivande till upplåning för avskrivning av förlusterna på denna spannmålsimport, om det blir någon förlust. Men troligen kommer man att kunna konstatera en förtjänst på denna spannmålsaffär. Staten behöver förskottera kapital till spannmålsinköp, och man hade föreslagit att uppnegotiera beloppet av enskilda banker.

Detta förslag har ingalunda gått ut från herr statsministern, det har gått ut från folkhushållningskommissionen, så vitt man kan förstå av detta utlåtande, och herr statsministern har förhandlat med enskilda bankchefer och med riksbankschefen, och riksbanksfullmäktige ha avgivit ett uttalande, om vilket jag icke kan underlåta att säga, att jag instämmer med herr Hallendorff.

Nu är frågan beträffande denna beskaffade s. k. skuldsättning — som icke är någon verklig skuldsättning utan en åtgärd, som befunnits erforderlig för verksamhetens administration — det varit nödvändigt att vädja till riksdagen för anvisande av medel, och vidare föreligger frågan, varför regeringen vänt sig till de enskilda bankerna. Skälet till det senare är uppenbart och klart. Det är därför att de enskilda bankerna ha avdelningskontor i varenda stad i landet, under det att så icke är förhållandet med riksbanken. Detta

Ang. gransk-
ningen af riks-
bankens sty-
relse och för-
valtning.
(Forts.)

är sålunda ett i utomordentligt svåra förhållanden framkallat sätt för regeringens bestridande av de erforderliga betalningarna för den behöfliga spannmålen. På denna grund har alltså regeringen velat vidtaga en viss finansiering som till ingen åtgärd föranledde. Jag kan därför icke finna, att man haft reellt fog för de anfall, som rikstatts mot herr statsministern, och jag kan icke annat än livligt beklaga, att man icke velat skilja mellan dessa åtgärder för verksamhetens administration och verklig skuldsättning.

Här ha uttalats andra anmärkningar mot herr statsministern, och särskilt har herr Adelswärd icke velat lämna honom ro utan framställt flera frågor, som han önskat få besvarade. Jag förmodar, att herr statsministern kommer att lämna honom ett tillfredsställande svar, men om det blir tillfredsställande för herr Adelswärd tvivlar jag på, ty han har förklarat att herr statsministerns skäl äro synnerligen svaga. Efter ett så kategoriskt påstående blir det icke lätt att bemöta en person, som icke synes taga intryck ens av den klaraste bevisning.

På grund av vad jag här anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottes hemställan.

Herr Lindman: Herr talman! Det betänkande, som vi nu ha att behandla, avser ansvarsfrihet för riksbankens styrelse och förvaltning för förra året. När jag i går läste detta betänkande och den reservation, som finnes fogad till detsamma, så tänkte jag för mig själv: vad har denna reservation här att göra, då den icke är åtföljd av någon anmärkning mot riksbanksfullmäktige och icke av något yrkande? Om man velat inskränka sig till att endast bringa till riksdagens kännedom, att det förekommit ett sammanträde, som avlupit på det och det sättet, om man hade varit så snäll, då hade jag icke misstänkt något. Men man började komma under fund med vad det gällde, när man fick höra herr Adelswärd i sitt anförande omtala, att han underrättat herr statsministern, att denna fråga skulle komma före, och då tänkte jag, att det var nog så, att man önskade, att hans excellens skulle komma hit för att avgiva svar på herr Adelswärds frågor.

Redan detta var något misstänkt. Men sedan kom herr Adelswärd med stora klubban och tog munnen full och sade, att det var bevis på dålig moral att göra så, som här skett. Överord bruka icke medföra åsyftad verkan, och så kommer antagligen också att bliva förhållandet med herr Adelswärds anförande och de överord han däri använde. När den adle friherren mot hans excellens herr statsministern utslungade beskyllningen för dålig moral, kände jag en stilla misstanke: kan icke det tillvägagångssättet att driva fram en fråga, som icke bör behandlas på det sätt, som man här velat göra gällande, kan det icke möjligen komma under den »dåliga moralen»? Jag vet icke — tankar och känslor äro så olika — men jag har icke kunnat frigöra mig från denna uppfattning, och därför har också jag velat göra denna fråga.

Nu frågor herr Edén: skulle vi icke få debattera denna sak, då

reservationen rör ett samtal mellan herr statsministern och riksbankschefen? Varför kunna vi icke göra detta? Jo, vi böra icke göra detta, därför att denna sak hör icke hit. Den hör så litet hit, att den icke i något avseende hade bort komma på tal. Samtalet rörde sig om något som icke ledde till resultat, ty någon kredit blev aldrig upptagen av de enskilda bankerna. Men då man sålunda ej kan angripa på denna punkt går man längre än till det i reservationen omnämnda fallet och riktar sig mot andra fall, som möjligen skulle kunna dragas härunder. Ja, hans excellens herr statsministern har helt öppet talat om, att det kunde finnas sådana fall, men de komma väl att diskuteras i déchargedebatten, då herr Edén har förklarat, att han kommer att sörja därför. Men, herr Edén, om de fallen rörde sig icke detta samtal, det rörde sig icke det ringaste om dessa, utan det rörde sig om ett enda fall, och det fallet, mina herrar, slutade med att det var riksgäldskontoret och icke de enskilda bankerna, som lämnade pengar. Att då på detta sätt här draga in frågan synes mig vara mycket obefogat, och man skall vara mycket het i sin åtrå att komma med anmärkningar, när man icke ens kan nöja sig så mycket, att man kan vänta tills déchargedebatten kommer, där dessa frågor skola behandlas, och tills herr Edén med sin utomordentliga skicklighet i det fallet lyckats leta fram alla på saken inverkan omständigheter och hunnit presentera dem för riksdagen i sådant skick, att det icke finnes någonting bortglömt, varpå man skulle kunna göra anmärkning. Jag tror, att det vore bättre, om man sparade denna fråga till dess; det är min uppfattning.

Ang. granskningen av riksbankens styrelse och förvaltning.
(Forts.)

Nu har man emellertid kommit in på att diskutera saken och då kan även jag få begagna tillfället att tala om detta, eftersom så många gjort det förut. Jag skall därför be att få säga några ord i saken, oaktat jag icke anser, att den hör hit.

Förlåt mig en fråga, som jag riktar till herrar Thorsson och Edén. Hur var det med den där skillnaden mellan järnvägsvagnar och spannmål? Jag ber om ursäkt, att jag kanske icke förstod den, men den måtte hava varit mycket härfin. Ty om jag lånar pengar och ställer ut växlar för att köpa järnvägsvagnar eller om jag lånar pengar för att köpa spannmål, vad är skillnaden? Jag förstår icke, att det är någon skillnad alls, och skulle det vara någon sådan, så skulle det väl vara till spannmålets favör. Hela affären med detta spannmålsbeslag och inköp av spannmål är tillkommen såsom en rent tillfällig affär, en avvecklingsaffär. Spannmålen beslagtages och övertages och betalas av staten, men detta skall avvecklas på en jämförelsevis kort tid, och det är icke fråga om annat, än att då ligger spannmålen såsom säkerhet för pengarna. Nå, för allt i världen, den kan taga skada och förfaras, det erkänner jag gärna, men spannmålsbeslaget är en alldeles exceptionell affär under det att järnvägsvagnar är något som det alltid regelrätt brukar beviljas pengar till. Skulle det sålunda vara något att anmärka på härvidlag, så skulle det vara alldeles tvärtom mot vad man här har sagt.

När jag emellertid läste detta betänkande, tänkte jag vad som

Ang. gransk-
ningen av riks-
bankens sty-
relse och för-
valtning.
(Forts.)

komma skulle och ringde upp en vederbörande, som är väl inne i saken och som haft med den att göra, och fick då reda på, hur det går till, när en lantman skall under riksbankens ledning få betalt för sin spannmål. Han skall, mina herrar, sätta säcken på lasset och köra till närmaste plats, där han får avleverera den, och sedan skulle han naturligen ha betalt. Men det får han icke genast, utan han får fara hem och skriva ut en räkning och skicka in räkningen till en centraluppsamlingsanstalt. Där förtecknas alla dessa räkningar på en lista och så skickas listan till riksbankskontoret uti residentsstaden i länet, och så skriver riksbankskontoret ut en postremissväxel och skickar till denna bonde. Då får han taga fram och sätta hästen för kärran och stoppa postremissväxeln i fickan och fara till samma plats, där han 10 eller 12 dagar förut varit med spannmålen, och så lyfta pengar på växeln. Ja, naturligtvis är ett sådant sätt »konstitutionellt», men, mina herrar, huruvida det är *praktiskt*, det lämnar jag därän. Efter det förslag som blivit uppgjort av den person, som meddelade mig detta, hade meningen varit att göra alla bankkontor i hela Sverige till medhjälpare i denna sak. Bonden skulle komma med sin säck och få lämna spannmålen och skulle sedan gå på sitt eget bankkontor på samma plats och där skulle han få betalt genast och fara hem. Nog är det väl ändock ett mera praktiskt sätt att gå tillväga, men det är ju klart, att om man måste se efter huruvida en sak är konstitutionellt riktig eller icke, och då har man naturligtvis icke rättighet att tänka på det praktiska. Men jag vill för min del säga, att jag kan inte finna, att det är inkonstitutionellt att i ett sådant fall som detta köpa spannmål för pengar, som anskaffats på sätt som här varit på tal. Jag skall emellertid i motsats till konstitutionsutskottets ärade ordförande icke falla för frestelsen att nu gå in i någon debatt om den saken, eftersom jag nu med säkerhet, efter vad som tillkännagivits, vet, att den kommer tillbaka i annat sammanhang.

Jag skall icke upptaga kammarens tid längre, men skall sluta med att få rikta mig med några ord till herr Rydén. Han behagade i slutet av sitt anförande anfalla högern, därför att den icke hade det politiska modet, att den vågade stå för saker och ting och ej velat biträda reservationen. Då vill jag säga, att det modet ha vi för visso lika mycket som herr Rydén, men vi ha det modet att stå för våra handlingar även om de icke passa herr Rydén. Nog vet jag, att herr Rydén på många olika platser och under olika förhållanden uppträder och utdelar admonitioner, men jag ber att få betacka mig på högerpartiets vägnar för några admonitioner från herr Rydén.

Herr Vahlquist: Herr talman, mina herrar! Jag beklagar, att utskottets vice ordförande icke var närvarande, då denna fråga första gången debatterades i utskottet, ty i så fall skulle han ha erfarit, att huvudskälet, varför vi icke ville vara med om att göra anmälan på grund av det i reservationen intagna protokollet, var, att vi ansågo, att det icke hörde till déchargefrågan. Nu gäller det

icke décharge åt statsministern utan det gäller décharge för *tull-
mäktige i riksbanken* och för deras förvaltning.

Men, herr talman, då jag nu fått ordet, kan jag icke underlåta att till slut uttala några ord om vad som rört sig inom mig alltsedan riksdagens början. Jag kan icke hjälpa, att jag måste säga detta nu, och jag vågar göra det därför, att det synes mig, som om debatten blivit så omfattande som om det vore en remissdebattidag, då man har rätt, ja, nästan skyldighet att säga vad man har på hjärtat.

Herr talman! Jag måste säga, att jag gripes av beklämning, då jag ser, hur oppositionen ständigt söker varje minsta tillfälle för att få angripa regeringen och söka undergräva dess ställning och detta vid en tidpunkt, så allvarsam, att Sverige icke på 100 år varit i en liknande situation, och ehuru samtliga partier genom sina ledare förklarat, att de i vår stora fråga, bevarandet av vår neutralitet, stå obetingat på regeringens sida. Kan det icke då kännas ganska beklämande att iakttaga att man söker göra *den* regeringens ställning så gott som ohållbar? Förstår man icke vart detta pekar? Det kan för vårt land innebära den allra största fara, vår självständighet kan det gälla. Och jag påstår, att de frågor vi nu tvista om endast äro frågor av den omfattning, att de måste av varje tänkande människa anses såsom små, jämförda med nyssnämnda stora, viktiga fråga. Med hänsyn till den, mina herrar, behöves det *män* i spetsen för regeringen, och jag för min del uttalar vad jag tänker och vad jag vet många av mina valmän också tänka, när jag säger, att vi nu hava en regering, som vi kunna hysa förtroende för och kunna lita till, och då, mina herrar, böra vi känna oss tillfreds. Jag är förvissad om, att sin makt kommer riksdagen aldrig att släppa ifrån sig, utan den kommer nog att behålla vad den nu har, så att några bekymmer i det hänseendet behöva vi icke alls hysa. Jag säger därför: låtom oss göra allt för att stödja vår regering i en tid, så allvarlig som denna; då handla vi rätt både mot oss själva och mot vårt land!

Häruti instämde herrar *Hellberg* i Ljungkile, *Liljedahl* och *Norman*.

Herr *Kristensson*: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av en passus i herr *Sommelius'* anförande. Han yttrade sig tydligen om saker och ting, som han icke hade närmare kännedom om, men det skall jag nu lämna därhän. Han fällde emellertid det uttrycket, att det här hade varit alldeles omöjligt för regeringen att på förhand inhämta riksdagens medgivande angående denna kredit. Jag vill då nämna, att jag under det senaste halvåret har varit med om att granska samtliga de förskott, som gjorts under tiden från 1911 och fram till den dag vi nu ha, således både de s. k. normala förskott, som ägt rum innan världskriget bröt ut och icke ha något samband varken med neutralitetskostnaderna eller livsmedelskostnaderna, och även de förskott, som beröra dessa båda sistnämnda punk-

Ang. granskningen av riksbankens styrelse och förvaltning.
(Forts.)

Ang. gransk-
ningen av riks-
bankens sty-
relse och för-
valtning.

(Forts.)

ter, och jag har för min del kommit till den uppfattningen, som jag vet delas av män med mycket större erfarenhet och kunskaper på detta område än jag, att det mycket väl låter sig göra att komma ifrån såväl de normala förskotten som ock de s. k. extra ordinära förskotten. Det hade icke alls varit omöjligt för regeringen att komma in till riksdagen med begäran om sådan kredit. Om det skulle ha gått på samma sätt som i fråga om neutralitetskostnaderna, lämnar jag därhän, men nog kunde regeringen kommit och begärt en kredit för inköp av 50,000 eller 100,000 ton eller hur mycket som helst. Den skulle naturligtvis icke ha begärt småsmulor, för varje gång en eller annan mjölsäck, utan den skulle ha tagit till för åtskilliga tiotusentals ton på en gång.

Jag vill uttala den förhoppningen, att denna debatt må leda därhän, att vi för framtiden komma ifrån hela detta förskottssystem och att det blir riksdagen som på förhand prövar både anslagens storlek och deras ändamål. Naturligtvis måste, det erkänner jag, landets regering ha vissa medel till sitt förfogande för ändamål, som icke i förväg kunnat prövas, men riksdagen bör i sådant fall på förhand ställa dessa medel till regeringens förfogande och då också granska saken. Det blir riksdagsmajoritetens sak att genomdriva en sådan anordning, och det kan göras helt enkelt genom att vägra décharge efteråt, om det finnes någon regering, som icke vill gå in på en dylik riksdagspraxis.

Vad beträffar herr Vahlquists uppslutning kring den nuvarande regeringen, så tror jag icke, att hans deklamationer härvidlag kunna inverka det ringaste på saken, ty en sådan uppslutning låter icke sig göra, så länge den nuvarande statsministern står i spetsen för regeringen.

Herr Edén: Herr talman! Jag uppkallades egentligen av herr Lindmans anförande, men jag kan icke underlåta att med några ord också beröra den stora deklARATIONEN av herr Vahlquist om förtroende till regeringen. Det är honom naturligtvis fullkomligt obetaget att avgiva en sådan deklARATION. Man kan dock icke undgå att något förvånas över att tillfället skulle vara så synnerligen lämpligt just i en debatt, som rör sig om ett från hela vänsterns sida påtalat ingrepp i riksdagens rättigheter. Är det verkligen på det sättet man vill deklarerat sitt förtroende — skall man nu börja att bara ropa på förtroende till regeringen, vad som än sker, då är det klart, att herr Vahlquist icke kan begära, att de, som vilja ha något litet av eget omdöme om vad som sker och hur det sker, skola kunna vara med på ett sådant förtroende. Herr Vahlquist skall icke försöka att på något viss markera, att han eller hans parti skulle vara det enda, som har känsla för den allvarsamma ställningen utåt i denna stund. Det är både framhållet och med gärning vittnat, att den känslan finns också på andra håll. Men den känslan och den insikten kan icke förkväva en annan känsla och en annan vetskap, som är minst lika viktig, och det är den, att man icke *kan* förena oss utåt, om man vill göra detta med såda-

na medel, som mer eller mindre undertrycka den svenska riksdagens tillbörliga ställning.

Vad herr Lindman anförde skall endast föranleda några korta påpekanden. Herr Lindman sade, att man har varit så het i sin åtrå att komma med anmärkningar, att man skyndat att taga upp en sak, som icke lett till någon åtgärd. Ja men, min högt ärade trätobroder på Stockholmsbanken, det förhåller sig ju så som jag nyss anförde, att efter allt att döma *kan* den nu föreliggande anmälan från bankoutskottets reservanter giva det enda tillfälle, vid vilket riksdagen får möjlighet att granska herr statsministerns tilltänkta anlåtande av privatbankerna för spannmålsregleringen, just därför att den icke kom att genomföras, och då måtte väl herr Lindman förstå, att man har anledning att fästa uppmärksamheten även vid ett »försök», som det heter, till att komma fram på en väg, som var i så hög grad riskabel. Herr Lindman tycks nöja sig med att det icke vart något av. För oss står saken icke så. Försöket är lika allvarsamt ändå, ty det skulle tydligen kunna upprepas, om det icke påtalades, och därför är det man tagit upp saken. Jag för min del känner mig fullkomligt oberörd av vad herr Lindman lade mig till last, nämligen att hava kommit in på andra fall, som icke nu föreligga till prövning. Om dem har jag i dag icke sagt ett ord. Jag har blott hållit mig till det, som nu föreligger.

Herr Lindman efterlyste skillnaden mellan järnvägsvagnarna och spannmålen. Nå, i och för sig är det ju en viss skillnad mellan järnvägsvagnar och spannmål. Men jag förstår ju vad herr Lindman menar: vad är det för konstitutionell skillnad i förfarandet med inköpen av vagnar hösten 1914 och den planerade finansieringen av spannmålsregleringen 1916? Ja, det tycks förhålla sig så, att vad jag i det avseendet anförde icke ansågs värt att iakttagas. Jag måste väl därför på nytt erinra, att för det första vi ännu icke alls veta, hur saken låg med järnvägsvagnarna 1914. Vi ha icke haft anledning att se något närmare på den. Man skulle kunna tänka sig, att inköpet av järnvägsvagnar fått passera av den orsak, som jag anförde, nämligen att man var så van att se stora inköp göras för järnvägsstyrelsens räkning, att man icke observerade, att det här gällde något annat än en vanlig sådan transaktion. Som bekant har järnvägsstyrelsen en stor förnyelsefond, och det kan hända, att den utskottsavdelning, som läste detta protokoll — jag tillhörde icke den avdelningen — icke observerade vad som överhuvud passerat utan förmenade, att den fonden i laga ordning anlåtats. Men, herr Lindman, att det är en skillnad mellan järnvägsvagnarna 1914 och spannmålen 1916, det har herr Lindman och hela kamraren ju redan funnit av riksbanksfullmäktiges hållning i de båda fallen. Redan de ha gjort en bestämd skillnad. Det borde väl då icke vara alldeles nödvändigt, att man ytterligare utvecklar i kamraren, att den skillnaden finnes.

Herr Lindman anförde ett exempel, som tydligen skulle verka mycket avskräckande, på det sätt, varpå lantmännen nu få betalt för sin spannmål. Ja, vad postremissväxlarna och deras besvär-
 Ang. granskningen av riksbankens styrelse och förvaltning.
 (Forts.)

Ang. gransk-
ningen av riks-
bankens sty-
relse och för-
valtning.
(Forts.)

het beträffar, så trodde jag verkligen, att de som göra affärer med spannmål äro ganska vana att handskas med postremissväxlar, och att dessa icke skulle vålla några särskilda besvär. För övrigt: äro här opraktiska anordningar, ja, då är det fel i organisationen, som böra avhjälpas, men det förhållandet bör väl ändå icke kunna leda till den orimliga slutsatsen, att därför att man nu organiserat opraktiskt, man skulle underlåta att anmärka på en plan till finansieringen, som grundlagen icke tillåter.

Herr Lindman slutade med ett par ord, som jag lade märke till med en viss tillfredsställelse. Han sade, att även om det tänkta förfarandet varit konstitutionellt otillåtligt, så var det åtminstone praktiskt — men han kunde för sin del icke finna, att det var konstitutionellt otillåtligt. Det förde mig i minnet en förklaring, som samma ärade talare för flera år sedan avgav i en annan diskussion om det konstitutionellt tillåtliga på den tid, då han beklädde rikets högsta ämbete, och som var av en litet annan turnering. I den diskussionen yttrade han nämligen, att han och hans kamrater i regeringen plägade förfara så — inledningen är av mig men fortsättningen av herr Lindman — att de först sågo efter, om det eller det vore praktiskt nyttigt, och sedan undersökte, om det stode på gränsen av det konstitutionellt tillåtliga. Den maximen väckte då mycken uppmärksamhet. Jag kan icke neka till, att jag känner en viss tillfredsställelse över att åtminstone icke *den* maximen kommit igen i herr Lindmans anförande i dag. Kanske man kan hoppas, att denna lilla ändring ådagalägger en viss utveckling av herr Lindmans konstitutionella sinne, och till och med hoppas, att den utvecklingen skall fortsättas; i så fall skall det hälsas med ytterligare tillfredsställelse. Jag skulle bara önska, att utvecklingen ginge en liten smula fortare än den hittills gått.

Herr Hildebrand: Herr talman, mina herrar! Det förefaller mig att en del av den kritik, som framkommit i den reservation, om vilken vi här debattera, är ganska egendomlig ur vissa synpunkter.

Innan jag går in på det, tillåter jag mig dock nämna ett par ord om den skillnad mellan järnvägsvagnarna och spannmålen, som den senaste ärade talaren berörde. När järnvägsstyrelsen bemyndigades acceptera växlar och lämna dessa accepter till järnvägsvagnsverkstäderna, så ikläddes ju ock med det staten ren och klar skuld. När det däremot är fråga om att bereda folkhushållningskommissionen eller annan dylik kommission förlagskapital för inlösen av beslagtagna varor, så liknar detta en borgensförbindelse från statens sida. Det synes mig vara precis samma skillnad mellan anordningen med järnvägsvagnarna och med spannmålen som mellan upptagande av lån och iklädande av borgen.

Men vad jag ville komma till var det, att uti reservationen och framför allt i de kommentarer, som under debatten framkommit, har tydligt påpekats å ena sidan den vägen att öppna kredit för folkhus-

hållningskommissionens räkning i enskilda banker och å andra sidan den väg, som förste deputeraden i riksbanken anvisat i sitt protokoll. Sävitt jag kan finna äro dessa båda utvägar ur den strängaste konstitutionella synpunkt lika litet konstitutionella och lika litet betryggande för riksdagens makt och myndighet. Det förefaller mig, att man här på den sida, som gått till angrepp mot regeringens ståndpunkt och uppfattning, totalt förbisett detta. Ty, mina herrar, vad är det som förste deputeraden har framhållit som den bättre och viktigare vägen? Jo, »att, såsom förut plägat ske vid liknande tillfällen, ställa medel till förfogande hos statskontoret, vilket bemyndigades att hos riksgäldskontoret rekvirera nödigt förskott, varefter riksgäldskontoret i sin ordning hade att vända sig till riksbanken för erhållande av försträckning». Det är just den väg, som så skarpt klandrades i ett par motioner vid förra riksdagen, och som föranledde en skrivelse från riksdagen om utredning, vilken sedan lett till att Kungl. Maj:t tillkallat sakkunniga för att taga hand om den saken. Det verkar då något bisarrt, att man här gentemot den väg, som regeringen ansett såsom praktisk och lämplig, ställer såsom mycket riktigare och bättre den väg, som man förra riksdagen så skarpt fördömde. I vilket fall som helst rör det sig här om en utgift eller möjligheten av en utgift, som riksdagen icke varit i tillfälle att pröva, och, som sagt, skall man bedöma saken ur den allra strängast formalistiskt konstitutionella synpunkt, så synes det mig att i ena som i andra fallet belastas riket med ny gäld, utan att riksdagen prövat ändamålet i förväg.

När man emellertid går vidare och kommer med sina anmärkningar, så visar man på den sidan, synes det mig, en märkvärdig brist på verklighetsinne. Man har icke tillräcklig blick för den oerhörda arbetsbörda, som påvilar dessa kommissioner och regeringen och för nödvändigheten att lösa varje uppkommande problem mycket snart sedan det har uppkommit. Det går icke för sig att föreskriva samma normer, som under helt andra, ordinära förhållanden. Jag tror, att riksdagen gör klokt i att verkligen uppmärksamma skillnaden mellan nuvarande tid och en mera normal, en vanlig tid, och därför, även om någon form skulle brytas, taga hänsyn till de oerhörda svårigheterna. Riksdagens uppgift synes mig vara att vaka särskilt över att när vi komma över till normala förhållanden och normala tider, det också glider även i sådana fall som dessa över i mera normala spår. Här finns på högersidan nog ingen, som vill beröva riksdagen dess grundlagsenliga makt. Jag tror, att hela riksdagen, alla partier därvidlag komma att stå tillsammans. Men vad man på högersidan har så gränslöst svårt att förstå, det är att man oupphörligt kan vilja gå till attack och försöka med en räfst, vars resultat ju endast kan bli, att man binder händerna på *varje* regering under krigstiden, så att den icke kan vidtaga tillräckligt snabbt de åtgärder, som landets välfärd kräver. Jag tror alltså, att herrarna från de övriga partierna kunna vara förvissade, att man icke på högerhåll har några nattsvarta planer på att minska riksdagens makt och myndighet. Vi vilja endast taga skälighänsyn till krigstidens mycket svåra och bekymmersamma förhållanden.

Ang. granskning av riksbankens styrelse och förvaltning.
(Forts.)

Ang. gransk-
ningen av riks-
bankens sty-
relse och för-
valtning.
(Forts.)

Herr Rydén i Malmö: Herr talman! När jag yttrade mig, fick jag omedelbart en förnimmelse av vilka intressen, som trampats på tårna, om jag får använda det uttrycket, av den framställning, som jag gjorde, genom de medlemmar av högerpartiet, som begärde ordet. Det var med stort intresse och med en viss nyfikenhet jag motsåg vad den ärade f. d. ordföranden i bankaktiebolaget Södra Sverige, min granne på Malmöhusbanken, och den lika högt ärade ordföranden i Stockholms Handelsbank på Stockholmsbanken skulle komma att framföra för verkliga skäl för att bevisa, att den åtgärd, som regeringen vidtagit, var ändamålsenlig. Jag undrade framför allt, hur de skulle klara upp det sakförhållandet, som jag tillät mig trycka på, att staten tillskyndats en avsevärd förlust genom anlitaandet av enskilda banker såsom mellanhänder och att de enskilda bankerna i samma mån tillskyndats vinst på statens bekostnad. Man har ju icke något riksbankens avdelningskontor i Hälsingborg, och herr Somelius' erfarenhet av den rediskonteringsrätt, som de enskilda bankerna utnyttja i förhållande till riksbanken, är därför kanske icke på samma sätt framträdande som hos herr Lindman. Herr Lindman teg alldeles i det stycket. Jag tar upp för min del denna sak på nytt. Däremot har jag icke gett mig in på den konstitutionella sidan av denna sak, därför att den kommer tillbaka och jag vill medverka till att man tar varje sak för sig. Men vad jag både i remissdebatten och här framhållit är, att det icke är ur statens synpunkt försvarligt, att man begagnar ett sådant sätt att skaffa staten eller något dess organ medel, att man därigenom på obehörigt sätt åsamkar statsverket förlust. Det har man gjort i detta fall, där man har använt sig av privata banker för att skaffa staten pengar och betalt en ränta, som innebär en avsevärd differens mellan vad staten får betala och vad riksbanken har att i förekommande fall återtaga vid rediskontering. Hade den åtgärd, som behandlas i det protokoll, som vi i dag sysselsätta oss med, hade den kommit till utförande, så hade det ju kunnat bli fråga om miljoner, som statsverket förlorat och enskilda bankinstitut förtjänat, genom att man använt sig av det tillvägagångssättet. Det skall verkligen herr Lindmans hela, förlåt uttrycket, munvighet till för att komma undan detta faktum, men i vart fall: detta faktum kvarstår, och jag trycker på det.

I herr Lindmans anförande var det en sak, som talade till åtskilligas hjärtan, nämligen då han framhöll vilka förfärliga omvägar en lantman hade att gå för att lyfta pengar vid försäljning av spannmål. Ja, herr Lindman kan måla, och han målade upp en bild, som många funno rätt avskräckande. Nu vet jag icke, om det går till så, som han sade, men det behöver icke gå till så, när en bonde säljer spannmål. Nog är det så i Skåne, att han får betalt med en check. Det är hela affären, vare sig han säljer till en affärsman eller vem han säljer till. Detta förfaringssätt kan användas här också, och saken kunde ordnas praktiskt, även om riksbanken hade haft att verkställa utbetalningen.

Jag vill säga, för att icke någon tveksamhet skall kvarstå på den punkten, att jag icke gått in på den saken i mitt anförande,

men en medlem av det parti, jag har äran tillhöra, herr Kristensson, har åtminstone ett par gånger uttryckligen sagt ifrån, att han icke ställt sig principiellt solidarisk med det tillvägagångssätt, som exempelvis den förste talaren framförde. Han har betonat, vad som jag anser vara det riktiga här, att krediten skulle begärts direkt av riksdagen. Det är ett sätt, som enligt min uppfattning en lojal regering använder sig av i ett fall som detta. Man kan invända här emot — och jag vill gärna taga hänsyn till alla omständigheter, som i det avseendet kunna åberopas — att vissa svårigheter skulle varit härmed förenade. Men de svårigheterna äro orimligt små i förhållande till de utsikter till övergrepp och rena grundlagsbrott, som ett annat förfaringssätt öppnar. Vid den tidpunkt, det här är fråga om, september månad, hade det varit enkelt för en regering, som stått i gott förhållande till riksdagen och velat behandla den lojalt, att sammankalla riksdagen, och det hade funnits flera anledningar att så göra. Om riksdagen kommit tillsammans, hade den kunnat utan omgångar få kännedom om alla de planer, som förelågo; och när man ser, hur förhållandena utvecklats sig, skulle jag vilja fråga, om det icke varit bra, om det kommit in, för att använda det uttrycket, litet vanligt sunt bondförstånd, när det gällde brödransonering och all annan ransonering? Det hade icke varit till skada vare sig för regeringen eller för andra. Det hade herrarna icke mått illa av och icke landet heller. Ur den synpunkten skulle det icke varit ur vägen att inkalla riksdagen, när frågan om spannmålsinköpen först uppkom och man visste, att den skulle komma att beröra hela ransoneringsproblemet.

Riksdagen kan behandla en sak otroligt hastigt. Häromdagen gällde det ändring av bestämmelserna om krigsriskförsäkring. På ett par dagar var hela den frågan undangjord. Och när det hösten 1914 av riksdagen begärdes en kredit på 50 miljoner kronor, var den saken likaledes beslutad på några få dagar.

Om regeringen hänskjutit den föreliggande frågan till riksdagen, hade den varit fredad från allt klander, och ingen hade kunnat säga annat än att den förfarit fullständigt lojalt. Jag ber om ursäkt, om herr Lindman tar anstöt av att jag säger det, men jag kan icke se annat än att det är den vägen vår svenska grundlag utvisar, ifall en regering skall förfara fullständig lojalt emot riksdagen.

Jag har icke alls gått in på frågan om det förtroende den nuvarande statsministern kan åtnjuta, och jag har för min del icke velat medverka till, att den saken tagits upp i detta sammanhang. Men när herr Vahlquist och herr Lindman spelade på den strängen och särskilt herr Vahlquist tågade fram, följt av starka bravorop av högern, och avgav en deklaration om det obrutna förtroende den nuvarande regeringen ägde, och det stora värde, som enligt hans uppfattning hela landet satte på densamma och framför allt dess chef, skulle jag för min del vilja säga, att stode det förtroende, statsminister Hammarskjöld åtnjuter, i någon som hälst relation till de röstresurser, som herr Lindmans klackörer kunna utveckla, då sutte

Ang. granskningen av riksbankens styrelse och förvaltning.
(Forts.)

*Ang. gransk-
ningen av rika-
bankens sty-
relse och för-
valtning.
(Forts.)*

han på en bergfast klippa. Men jag är icke alldeles säker på, att så är fallet.

Jag är övertygad om, att herr Hildebrand menar fullkomligt uppriktigt, när han säger, att han som medlem av högern icke vill vara med om att trampa riksdagens rättigheter under fötterna och kringskära dess makt. Jag tvivlar icke på, att det är herr Hildebrands mening, ty jag känner honom, och det skulle aldrig falla mig in att inbegripa honom i den flock, som herr Hallendorff kom som anförare för. Men det finns andra, som höra dit. Och i den omständigheten, att högerpartiet gått fram som en man för att icke meddela riksdagen det protokoll, som här varit tal om — det är den uppfattning, som man måste få av handlingarna; sedan har det lämnats andra uppgifter här, som jag icke kunnat läsa ut ur handlingarna — i den omständigheten, att högern intagit en dylik ställning, när det gällt en sådan gammal hjärtesak för denna kammare som att slå vakt om riksdagens rätt, däri ser jag ett ganska olycksbådande tecken. Herr Hallendorff är jämt och samt inne på de tonerna i sina anföranden. Han står som representant för en riktning, som har ganska många förkunnare bland annat vid statens universitet och högskolor och som försöker att tränga riksdagen tillbaka, att taga från den dess rättigheter, att öka ut första statsmaktens myndighet och att så att säga befästa den seger, som man trodde sig ha vunnit för en utveckling baklänges genom händelserna 1914. Den saken har kommit fram i debatten i dag, och jag är övertygad om, att herr Hallendorff fullkomligt medvetet medverkar till att i det avseendet söka driva riksdagen tillbaka till en annan ställning i samfundslivet och statslivet än den bör ha enligt vår uppfattning och grundlagarnas ursprungliga uppfattning.

Jag kan icke underlåta att säga det till slut — jag gör icke anspråk på att tala för någon mera än mig personligen — att vi ha här ifrån vänsterpartiernas sida och icke minst inom det parti jag tillhör sökt under de gångna riksdagarna att icke lägga stenar i vägen för regeringens arbete. Regeringen kan icke förebrå oss, att vi försökt omöjliggöra för den att utföra sitt svåra och maktpåliggande värv. Det har icke funnits en regering, som haft en sådan lysande möjlighet att kunna bli en verklig riksregering, en landsregering, som samlade de olika åskådningarna, vars representanter under det yttre trycket lade ner de inre striderna för att samla sig om de viktiga angelägenheter, för vilka man då särskilt stred. Men lika säkert är det, att den nuvarande regeringen icke velat ha den ställningen, och det gör, att vi stå i strid mot densamma och komma att bekämpa den. På grund av det yttre tryck, som varit rådande, och den naturliga önskan, som vänsterpartierna hyst, att icke draga upp de inre politiska stridsfrågorna, har särskilt från regeringschefens sida gjorts försök att arbeta i händerna på den riktning herr Hallendorff företräder — att driva en principiellt reaktionär inrikespolitik. Inför det tydliga utslag av denna politik, som möter här, och som var uppe i remissdebatten, anser jag — och det är många, som stå på alldeles samma linje — att vi äro pliktiga gent emot vårt

land och gent emot den folkliga frihet, som denna kammare är skyldig att bevara efter kriget och dess ohyggligheter för att föra över till arv åt dem, som komma att fylla våra platser i framtiden, att vi äro pliktiga, säger jag, gent emot vårt land och emot vår övertygelse, när man medvetet söker undergräva riksdagens maktställning, snäva till gränserna för densamma och följaktligen på det sättet arbeta unghögerriktningen i händerna, att då slå till strid. Jag har icke varit med om att väcka striden i otid, men den är nödvändig, och statsministern skall icke inbilla sig på grund av de bravorop, som högern gav en av sina talare, att den striden avblåses, förrän antingen statsministern omlägger sin politik så, att den icke ger berättigad anledning till anmärkningar, eller också statsministern gått. Det är en ståndpunkt, som ofantligt många av kammarens ledamöter intaga.

*Ang. granskningen av riksbankens styrelse och förvaltning.
(Forts.)*

Herr Lindman. Jag ber om ursäkt att jag besvärar kammaren en gång till, men jag har blott några få ord att säga. Jag kan nämligen icke denna gång, som jag annars plägar göra, finna mig i att det sista ordet lämnats herr Edén — ja, d. v. s. jag vet ju icke om så blir fallet, det är kanske sannolikt att det icke blir så.

Herr Edén har emellertid gjort sig skyldig till ett fullkomligt misstag, då han återopade mitt förra yttrande. Det var ju så att vi sagt oss icke ha något att anmärka emot att detta protokoll tryckes och intages i riksdagens förhandlingar; det ha vi icke något emot; det innehåller intet av betydelse, så att den saken gör ingenting. Men vad vi anmärkt, det var att man begagnat sig av detta protokoll för att få fram till debatt spörsmål, som icke ha med protokollet att skaffa. Nå, jag ber om ursäkt, om herr Edén icke sagt detta — det var i så fall någon annan — det kan hända att det i den delen är en missuppfattning från min sida, men herr Adelswärd har sagt det, ty han ville begagna sig härav för att få fram, huruvida icke regeringen vid andra tillfällen gjort dylika lån, och det ville han att regeringen skulle tala om och försvara, utan att han själv kunde peka på något fall, och utan att detta protokoll i betänkandet med ett enda ord talar om sådana fall, ty *det* fall som avhandlas i betänkandet, det är intet att göra anmärkning på, som jag förut sagt.

Sedan vill jag säga, att herr Edén river upp ett gammalt yttrande som jag haft, och jag vill i avseende på detta med herrarnas tillåtelse framhålla, att såsom jag menade den gången, så menar jag nu, och så tror jag herr Edén också menar. Men det kan hända att formuleringen icke var lycklig, och det har jag fått sota för och kommer att få sota för, så länge som jag har en så vaken och så älskvärd motståndare som herr Edén. Ty han har skrivit upp det i sin annotationsbok och tar upp det allt emellanåt.

Sedan skulle jag vilja säga det, att i själva denna sak är det alldeles påtagligt, att högern icke vill påstå att en debatt om dessa saker behöver vara omotiverad, när den kommer på sin rätta tid. Men vi kunna icke och vilja icke uttala oss om fall som vi icke

Ang. gransk-
ningen av riks-
bankens sty-
relse och för-
valtning.
(Forts.)

känna till, och där vi följaktligen ej heller veta om det kan vara något att anmärka på. Och herr Edén torde erkänna, att ifråga om mitt sista yttrande, där jag talade om de båda olika fallen med järnvägsvagnar och spannmål, herr Edén icke själv hade reda på huru det var. Följaktligen är det olämpligt att göra en jämförelse om denna sak. Detta bevisar att denna sak icke är mogen för behandling i dag, utan först blir det sedan den varit före i konstitutionsutskottet. I övrigt ber jag om ursäkt att jag icke tillräckligt utvecklat skillnaden mellan en järnvägsvagn och spannmål. Jag kom ej att tänka på, att herr Edén är professor i historia och icke i nationalekonomi, annars skulle jag utförligt ha klargjort denna sak. Till sist ett ord med avseende å frågan om hur det går till med betalningen av spannmål. Jag säger icke alls att vi icke skola vara konstitutionella, men då vi skola vara konstitutionella i detta fall, så blir det till punkt och pricka som jag nyss sade. Och ännu värre, mina herrar, ty jag kan tillägga att då bonden slutligen kommer med en postväxel i fickan och skall få pengar, många poststationer ej kunna inlösa densamma och då händer det att man mötes av svaret: nej, det får ni inte nu, kom tillbaka om några dagar, ty växeln skall först gå till vårt huvudkontor, som därefter sänder oss penningar för den.

Vidare yttrades ej. Kammarkens beslöt lägga punkten till handlingarna.

Punkten 3.

Utskottets hemställen bifölls.

§ 11.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 5, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

Kammarkens biföll utskottets hemställen.

Punkterna 3 och 4.

Lades till handlingarna.

Punkten 5.

Utskottets hemställen bifölls.

§ 12.

Härefter föredrogos vart efter annat bankoutsrottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckt motion om anslag till utgivande av en uppslagsbok över 1917 års lagtima riksdags verksamhet;

nr 7, angående tillfälligt lönetillägg åt amanuensen vid riksdagens bibliotek R. Höckert;

nr 8, angående dagarvodet till e. o. amanuensen vid riksdagens bibliotek;

nr 9, i anledning av väckt förslag rörande förändrade anordningar inom riksbankens fastighet i Uppsala; och

nr 10, angående ersättning till vaktmästaren vid riksbankens huvudkontor J. Carlsson för mistade avlöningsförmåner; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss del av den inom Landskrona stad belägna ön Gråen; och

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till lantförsvaret av visst område av förra kronofogdebostället $\frac{5}{8}$ mantal Kvarnberga nr 1 i Åkers socken av Södermanlands län.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 13.

Därnäst i ordningen var i föredragningslistan uppfört jordbruksutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar.

Punkterna 1—11.

Utskottets i nämnda punkter gjorda framställningar biföllos av kammaren.

Punkten 12.

Med tillstyrkande av bifall till vad Kungl. Maj:t föreslagit, hemställde utskottet i förevarande punkt, att riksdagen måtte medgiva, att förra militieboställslägenheten Stora Bro kvarn i Ullervads socken av Skaraborgs län finge försäljas på offentlig auktion under de i brevet den 29 maj 1874 stadgade villkor.

Ang. försäljning av förra militieboställslägenheten Stora Bro kvarn.

I fråga om denna punkt hade reservationer avgivits

dels av herrar *Hamilton* och *Holmquist*;

dels ock av herrar *Linders*, *Nilsson* i Tångå och *Tysk*, som an-

Ang. försälj-
ning av förra
militieboställs-
lägenheten
Stora Bro
kvarn.
(Forts.)

sett, att utskottet bort hemställa om avslag å Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Punkten föredrogs, varefter

Herr Linders yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke göra kammaren samma tjänst som en av kammarens ledamöter nyss gjorde, då han avstod från ordet, utan jag måste vidhålla den reservation mot utskottets framställning, som är fogad till dess betänkande, och be att få yttra några ord med anledning därav.

Det förhåller sig så med den försäljning som avses i denna punkt, att huvudsaken är ett vattenfall och för övrigt skog, som skulle säljas. Det är värderat alltsammans till 37,000 kronor, varav skogen ensam till 26,000 kronor; antagligen har skogen numera på grund av prisstegringen å skogseffekter betydligt högre värde. Vattenfallet är i och för sig ganska obetydligt; det beräknas ha ett kapitalvärde av 6,300 kronor. Det är emellertid endast halva fallet i Tidan, där för övrigt det finnes kungsådra.

Sitt största värde får emellertid detta fall i samband med övriga fall, som finnas i närheten, då man alltid kan tänka sig en mera effektiv vattenreglering, i händelse dessa fall komma i en ägo och kunna regleras samtidigt. Det synes också framgå av utredningen i ärendet, att så skulle vara förhållandet. Det har emellertid synts mig, att man i det läge, som frågan för närvarande har, inte borde kasta ut denna del av vattenfallen, som kronan äger, i enskild ägo, så att de bli utsatta för spekulation och stegring i betalningspris, när de en gång komma att användas i praktiskt bruk på annat sätt än som för närvarande äger rum. Jag vill erinra kammaren om att i fjol, då det gällde att avyttra ett vattenfall i västra Sverige, skrev riksdagen själv på framställning av jordbruksutskottet om att det borde beredas möjlighet för befolkningen i orten att, innan försäljningen ägde rum, kunna ordna sig till ett ekonomiskt företag för att möjligen förvärva det till praktiskt bruk i trakten. Nu förhåller det sig så, att det gives exempel på att staten redan ingått såsom meddelägare i vattenfall som utnyttjas genom ett enskilt ekonomiskt företag, och att staten har ägt att i ersättning utfå viss kraft årligen. I det nya förslaget till lagstiftning angående vattenrätten ha också kommitterade, enligt vad jag förspott, ifrågasatt en liknande åtgärd, som skulle bereda både staten och enskilda delägare i vattenfall möjlighet att utfå en årlig arrendavgäld i form av kraft. Således i ett fall som detta, om vattenkraften en gång skulle bli utnyttjad gemensamt, skulle staten ha möjlighet, därest ingen försäljning äger rum, att ingå som delägare i vattenkraftens utnyttjande, få viss vattenkraft årligen, som sedan kunde distribueras ut till allmänheten i orten.

Det förefaller mig därför vara synnerligen olämpligt att nu avyttra vattenfallet, innan man har förvissat sig om att man på det viset kunnat tillgodose både statens och det allmännas bästa. Och i detta speciella fall vill jag dessutom fästa uppmärksamheten där-

på, att saken egentligen icke är tillräckligt utredd för ett beslut i frågan. Sålunda framgår av akten, att besiktningsmannen som har använts icke har i det väsentliga något annat att stödja sig på beträffande dammbyggnadernas tillstånd, uppdämningsförhållandena och vattentillgången än arrendatorns omdöme och utsago. Det står tydligt angivet, i synemannens rapport, att han på grund av omständigheter, som han påpekar, icke kunnat göra noggranna iakttagelser, men han citerar arrendatorns omdöme. Således synes det mig att det, då man tar vattenfallet särskilt för sig, icke finns anledning att nu frånhända sig denna statens egendom.

Vidare finnes, såsom jag nämnde, en skogsareal som visserligen icke består av mer än 20 hektar, men det framgår, att det är vacker timmerskog, och uppskattningen visar ett värde av 26,000 kr. Som jag nyss sade, är det emellertid sannolikt att värdet nu är betydligt större på grund av de stegrade priserna på skogsprodukter. Det tycks därför, att det även ur skogssynpunkt skulle vara olämpligt att avyttra denna skogsmark. Det torde vara klokast, att staten själv sköter om den avverkning, som är lämplig, och för övrigt bibehåller skogsmarken i sin vård. I synnerhet i dessa tider, då skogsjobberiet har fått lov att härja starkare än vanligt, bör staten av ekonomiska skäl förfara försiktigt. Något egentligt eget hem, åtminstone jordbruks-eget hem, kan det icke bli på egendomen, då det endast är en areal åker av 2 1/2 hektar.

Man har, herr talman, icke kunnat hitta på någon annan anledning till försäljning än den, som framföres i den kungl. propositionen, nämligen att det för närvarande icke skulle vara någon ekonomisk vinst för staten att behålla egendomen i sin ägo, och det skälet kan jag icke finna tillräckligt kraftigt för ett bifall, ty då skulle ju staten, om man skulle anlägga den måttstocken, avhända sig så mycket. Utan den synpunkt, som man bör lägga på frågor om försäljning av statens egendomar, skall väl vara den, att man verkligen socialt gagnar genom upplåtelsen och då jag på grund av de skäl, som jag här framfört, icke kan finna, att så äger rum beträffande denna sak, ber jag herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Vidare anförde

Herr Öberg: Då jag medverkat till det slut, vartill utskottet kommit i ifrågavarande fall torde det åligga mig att yttra några ord.

Ifrågavarande egendom är en av de mindre egendomarna, kan man säga, ty dess areal utgöres av i huvudsak endast 3 hektar åker och 20 hektar skogsmark. På egendomen finnes därjämte en liten kvarn, som ligger i ett vattendrag, vilket flyter fram vid sidan av egendomen. Nu har det befunnits av vederbörande myndigheter, som i ärendet hörts, att egendomens läge och beskaffenhet äro sådana, att de för sin del funnit det lämpligt att icke längre bibehålla den i statens ägo och fördenskull föreslå försäljning. De skäl, som därför anförts, äro också, efter min uppfattning, av den bärande beskaffenhet,

Ang. försäljning av förra militieboställslägenheten Stora Bro kvarn.
(Forts.)

Ang. försälj-
ning av förra
militieboställs-
lägenheten
Stora Bro
kvarn.
(Forts.)

att man bör ansluta sig till denna mening. Ty det vattendrag, som flyter fram vid sidan av egendomen och som herr Linders särskilt fäste sig vid, är icke något stort och betydelsefullt sådant, som bör kvarbli i statens ägo, utan ett mindre vattendrag, som kan beräknas till 90 hästkrafter vid medelvattenstånd och 8 månaders drift. Men det är att bemärka och ihågkomma, att staten är icke ensam ägare till detta vattendrag utan endast till hälften och därför är beroende av på motsatt sida varande enskild ägare, om detta vattendrag verkligen skall för statens räkning utnyttjas och begagnas. Då därtill kan läggas, att den kvarn, som finns vid detta vattendrag, enligt vad av handlingarna framgår, befinnes vara i ett ganska bristfälligt skick och givetvis måste ombyggas, om staten fortfarande skall vara ägare till densamma, så vill det förefalla mig såsom alldeles påtagligt fördelaktigare för staten att sälja det hela i stället för att underkasta sig en nybyggnadskostnad, som har uppskattats till 6,000 kronor. Jag är också övertygad, att om detta lilla vattenfall såldes och staten avhände sig äganderätten till detsamma och det komme i enskild mans ägo, så skulle den omkringliggande befolkningen helt säkert därigenom fortare och i vidare utsträckning få nytta och gagn av vattenfallet ifråga, än om staten fortfarande behåller det i sin ägo.

Jag har ingen annan kännedom om egendomen ifråga än den jag kunnat inhämta genom handlingarna, men då dessa skäl, som jag redan anført, och andra därtill, som av vederbörande skärskådats, varit av den beskaffenhet, att såväl uppskattningsmännen som t. f. överjägmästaren, Konungens befallningshavande och domänstyrelsen samt slutligen Kungl. Maj:t funnit för gott att hos riksdagen hemställa om rätt att försälja denna lilla egendom i ändamål att den skulle komma ut i enskild ägo och därigenom vederbörande omkringliggande befolkning beredas tillfälle att komma i åtnjutande av densamma genom möjliggörande, såsom det påståtts inom utskottet, av uppkomsten av egna hem i trakten, vartill egendomen ifråga har sagts vara särdeles lämplig, så anser jag, att förslaget bör bifallas. Och då jag till sist tillägger den omständigheten, att ifrågavarande egendom, om den skall försälas, skall försälas på offentlig auktion, så har staten däruti tillräcklig garanti, vill jag tro, för att genom försäljningsåtgärden få fram det värde, som egendomen verkligen har. Då så är, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hamilton: Herr talman! Vattenfallet ifråga är visserligen icke av någon stor betydelse. Det uppgår allenast till 90 hästkrafter. Men med tanke på en framtida elektrifiering av vår landsbygd och framför allt vårt jordbruk, synes det mig vara principiellt oriktigt, att staten nu försäljer sina vattenfall. Man når heller icke genom ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition det mål man genom försäljning av statens egendomar i allmänhet eftersträvar, nämligen att bereda tillfälle till anläggande av egna hem. För den ort, där vattenfallet är beläget, kan vara av betydelse, att staten ställer vattenfallet till dess förfogande. Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

Aug. försälj-
ning av förra
militieboställs-
lägenheten
Stora Bro
kvarn.
(Forts.)

Herr Tamm: Jag har, herr talman, mycket sällan träffat på ett ärende, där jag fått så klart för mig, att ett ärende säkerligen vinner på att man själv har haft tillfälle att taga närmare reda på det. Jag har nämligen tillsammans med en nämnd, domänsakkunniga, varit på detta ställe just för att undersöka det ur statens synpunkt. En av reservanterna, herr Nilsson i Tånga, tillhör också nämnden. Tyvärr var han den dagen icke med, annars hade han säkerligen icke nu stått bland reservanterna. Förhållandet är nämligen det, att de siffror, som angivas i den kungl. propositionen såsom nödiga att i nybyggnads- och reparationskostnader på lägenheten nedläggas, enligt vår uppfattning äro alldeles för små, om det skulle gälla för staten att ensam taga hand om detta lilla vattenfall. Det ligger mitt emot över ån en stor nybyggd bra kvarn med ett mycket gott intag. På statens sida är det, till följd av att berget där går upp i dagen, så gott som omöjligt att utan mycket stora kostnader fullt uttaga den strandrätt, som man där skulle kunna få. Dessutom äro samtliga nuvarande byggnader i ett miserabelt skick, och vad som är bra i dem av maskiner och byggnader tillhör arrendatorn. Om således staten själv skulle utbygga detta, blir det icke alls fråga om den lilla summan 6,000 kr., som står i den kungl. propositionen, utan om högst betydligt mycket mera genom vad som kommer till för lösen av arrendatorn tillhöriga delar av kvarnen. Domänsakkunniga ha att taga i betraktande, hur olika kronoegendomar skola förvaltas, och jag vågar bestämt säga att om ingen av dem voro vi vid vårt besök så fullkomligt eniga att den borde försälgas, som just om denna ifrågakvarn.

Nu sade utskottets ärade ordförande, att hans avstyrkande ståndpunkt grundade sig på en principiell uppfattning om att staten icke bör avhända sig några vattenfall under de tider som stunda, då elektrifiering av även vår jordbruksdrift överallt kommer att stå på dagordningen. Ja, i det avseendet skall jag icke strida med herr ordföranden. Jag har nämligen också den uppfattningen. Men i detta speciella fall vågar jag, på grund av att jag har sett förhållandena där, säga, att det är en så ringa del av den vattenkraft, som där kan tagas, som i närvarande stund disponeras av staten, en så ytterst obetydlig del i jämförelse med vad som redan nu är i enskild hand, att jag tror, att man icke här kan anlägga den synpunkten. Jag tror tvärtom att enda möjligheten att här för kringliggande trakts nytta fullt tillgodogöra sig vattenkraften ligger i att densamma kommer i en hand, det må nu vara statens eller en enskilds.

Herr Linders var inne på ett annat skäl för avstyrkande, som också för mig i vanliga fall skulle vara mycket talande, nämligen skogsmarken och den därpå växande skogens beskaffenhet. Ifrån denna 21 hektar stora skogsmark, en liten areal, är det så långt till närmaste belägna i statens hand varande skog, att ur förvaltningsynpunkt här redan ligger ett ganska talande skäl för, att man ej skall behålla denna lilla skogsmark, den må vara beväxt, som den verkligen är, med än så värdefull skog. Det har uttalats av en

Ang. försälj-
ning av förra
militieboställs-
lägenheten
Stora Bro
kvarn.
(Forts.)

kommission, i vilken herr Hamilton och jag arbetat tillsammans. att just sådana små skogskomplex böra säljas och staten i stället söka genom arrendering erhålla stora skogskomplex, d. v. s. köpa in intill statens skogar belägna skogsområden. Jag tror sålunda icke, att man här kan säga, att det blir möjligt för staten att i framtiden med ekonomisk fördel förvalta denna skogsareal.

Då sålunda, herr talman, jag på grund av min på stället bildade uppfattning är alldeles på det klara med, att varken vattenfallet eller skogen skola kunna, behållna i statens hand, göras fullt eller knappast något räntebärande, ser jag däri ett skäl att med bestämdhet yrka bifall till utskottets framställning.

Herr Hamilton: Gentemot den siste ärade talaren ber jag att få framhålla, att detta vattenfall visserligen icke har stor betydelse, men är belägen i en ort, där stor brist på vattenkraft råder. och där de 90 hästkrafterna kunde användas på ett hela orten gagnande sätt.

Herr Tamms anförande visar ju i varje fall, att man borde syna frågan närmare i sömmarna och göra en mera genomgående utredning än som väg- och vattenbyggnadskårens ombud kunnat göra. Han besökte egendomen under en tid, som var synnerligen otjänlig för honom för avgivande av utlåtande rörande vattenfallets betydelse.

Egendomen bör icke enligt min mening utarrenderas på längre tid; och jag skulle önska, att den omkringliggande orten bleve i tillfälle att få yttra sig. huruvida det icke kunde vara gagneligt för orten att få inköpa fallet för dess elektrifiering.

Herr *Bogren* instämde häruti.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet friherre Beck-Friis: Herr talman, mina herrar! Jag har vid flera tillfällen fått försvara kungliga propositioner angående försäljningar liknande denna, och jag har därvid konsekvent försökt följa den synpunkten, att när det faktiskt är så, att en gård icke kan med fördel i statens ägo behållas och icke kan sammanslås med någon annan staten tillhörig egendom eller kronopark, så bör den försäljas. Detta har också varit det skäl, som förestavat mig att nu föreslå, att denna lilla gård med sin lilla kvarnindustri skulle försäljas. Mig synes verkligen, att när man så väl kan se, att denna kvarn med den obetydliga vattenkraft, som den drives av, samt den lilla jordareal, som tillhör gården, faktiskt icke kan med någon som helst ekonomisk fördel behållas som statens, under det att gården alldeles givet just nu säkerligen skall kunna med ekonomisk fördel för statens räkning försäljas, staten bör avyttra den. Den ligger nämligen icke så, att den kan skötas tillsammans med någon annan staten tillhörig mark. Sådana avskilt liggande gårdar bli alltid svårhanterliga i statens ägo.

Att den, som köper gården, kan komma att göra sig en vinst på skogen, är ju givet, men gården skall säljas på auktion, varför man

har all anledning tro, att det pris, som kommer att betalas, fullt
 tackar vad den skogen är värd. Skogsarealen är ju icke mer än 21
 hektar. Sålunda kan man ju säga, att även om det är synd att
 hugga ned en sådan liten skog — något skogsbruk i statens hand
 kan man dock icke tala om.

*Ang. försälj-
 ning av förra
 militieboställs-
 lägenheten
 Stora Bro
 kvarn.
 (Forts.)*

Jag har icke förrän just nu erfarit, att domänsakkunnige besökt
 denna gård, men det var för mig en mycket stor glädje att höra,
 att de herrar, som på ort och ställe kunnat undersöka förhållandena,
 enhälligt kommit till den åsikten, att denna gård icke är lämplig
 att i statens hand behållas utan bör försälgas.

De principiella skäl, som särskilt jordbruksutskottets ärade ord-
 förande och herr Linders haft, att gården icke bör säljas för vatten-
 kraftens skull, kan jag ej vederlägga. Ha de den åsikten, att så
 fort det finnes ett vattenfall någonstades på statens domäner, så
 skall staten behålla jorden, så må det vara deras åsikt. Jag kan
 icke finna, att det skall vara någon fördel för staten att hava ett
 obetydligt vattenfall, synnerligast när enskilda personer också äro
 delägare däri. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förklarar, att fal-
 let ger 90 hästkrafter vid medelvattenstånd under omkring åtta må-
 nader av året, och att det troligen icke kan bli av någon större be-
 tydelse, hur man än bygger. Under sådana förhållanden torde det
 näppeligen bliva möjligt att där göra några större anläggningar, då
 vattnet icke ens håller hela året om.

Herr Tamm har stött sig på en sakkunskap, grundad på besök å
 ort och ställe under en inspektion. På grund av allt vad han anfört
 och av vad jag nu nämnt hoppas jag, att denna kammare är villig, att
 biträda samma beslut, som första kammaren i dag fattat, nämligen
 bifall till utskottets hemställan.

Herr Linders: Herr talman! Om man vill lägga den syn-
 punkten på frågan, som herr statsrådet gjorde, att man icke skall be-
 hålla en statsegendom, som man ej kan med ekonomisk fördel behålla,
 kommer man naturligtvis till det resultatet, att man bör sälja den här
 ifrågavarande egendomen. Men man har väl också andra synpunkter
 att lägga på bedömandet av försäljningsfrågorna och vid avyttrande
 av den egendom, staten har.

Det är just den synpunkten, beträffande vattenfallet, som jag i
 mitt första anförande framförde, som gör, att jag icke anser det vara
 lämpligt att nu försälja vattenfallet, även om det är litet. Det är
 ju dock så, att om det i och för sig är obetydligt i värde, det ju har
 ett större värde i samband med närmaste vattenfall. Den gemensam-
 ma regleringen gör, att dessa vattenfall *alla* bli mera värda. Nu
 skulle man endast gagna ett enskilt intresse genom försäljning, då
 däremot, ifall man söker hålla fallet kvar i statens ägo, åtminstone
 till dess ett praktiskt uppslag verkligen föreligger att utnyttja kraf-
 ten, man kan på ett helt annat sätt än nu ställa den statens egendom,
 man här vill avyttra, i det allmännas och i ordsbefolkningens tjänst.

Sedan har det sagts både av herr Tamm och herr statsrådet beträf-
 fande skogen, att det är bäst att avyttra den, därför att den är så liten.

Ang. försälj-
ning av förra
militeboställs-
lägenheten
Stora Bro
kvarn.
(Forts.)

Man får väl icke gå till överdrift i det fallet. Naturligtvis är det bra mycket bekvämare och ekonomiskt bärkraftigare att ha stora kronoparker, men man får ej därför lämna ifrån sig alla mindre komplex. Det kan varken gagna staten eller det allmänna, allra minst i en sådan skogsskövlingstid, eller låt mig använda ett mildare uttryck, skogsuthuggningstid som den, vi nu leva i. Inom utskottet förklarade till och med en statens skogstjänsteman, att han mycket väl kunde förstå, att vi ville behålla skogen i statens ägo, men däremot ansåg han för sin del, att det vore lämpligast att försälja vattenfallet. Således ligger den frågan icke så absolut avgjort till fördel för Kungl. Maj:ts proposition.

Jag vidhåller sålunda mitt yrkande om avslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag å såväl nämnda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes av herr Linders, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 12) av utskottets förevarande utlåtande nr 7, röstar

Ja;

. Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Omröstningen utföll med 69 ja mot 56 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 13.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. försälj-
ning av förra
länsmansbo-
stället 1 man-
tal Kullarbo
nr 3.

I *punkten 14* hade utskottet, i överensstämmelse med vad Kungl. Maj:t föreslagit, hemställt, att riksdagen måtte medgiva, att, sedan förra länsmansbostället 1 mantal Kullarbo nr 3 i Öster Våla socken av Västmanlands län blivit genom ägostyckning delat i sex lotter i överensstämmelse med uppskattningsmännens förslag,

dels lotterna litt. A, E, F och G finge försälas å offentlig auktion enligt de i brevet den 29 maj 1874 stadgade villkor, med förbehåll vid försäljningen av lotten litt. A att de till densamma lagda områdena litt. b, c och d såldes allenast med den rätt, kronan till dem kunde äga;

dels ock lotterna litt. B och C—D finge upplåtas enligt gällande grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från kronoegendomar, med förbehåll vid upplåtelsen av lotten litt. C—D att det till denna lott lagda området litt. a upplåtes allenast med den rätt kronan kunde äga till detsamma.

Ang. försäljning av förra länsmansbo-stället 1 man-tal Kullarbo nr 3.

(Forts.)

Häremot hade reservation avgivits av herrar *Linders*, *Nilsson* i Tånga och *Tysk*, som inom utskottet yrkat avslag å Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Efter föredragning av punkten yttrade

Herr *Linders*: Vid denna punkt rör det sig om försäljning av en större egendom. Den innehåller 169 hektar, därav 28 hektar skog.

Det förefaller mig, som om från statens synpunkt endast bekvämlighetsskäl tala för försäljning av denna skogsegendom. Endast beträffande 2 av lotterna, B och C—D, kan man tala om, att man tjänar något egnahemsändamål. Särskilt lotterna E, F och G äro rena skogs-lotter, på vilka det aldrig kan vara tal om att bilda egna hem. Den sammanlagda skogsarealen hade vid första uppskattningen ett beräknat värde av 57,842 kronor sammanlagt. Men redan under den tid, som förflöt, innan propositionen skrevs, hade skogsstatens tjänstemän kommit in med en ny beräkning, som visade, att skogsvärdet stegrats till över 75,000 kronor. Det sannolika är, att värdet av denna skog har sedan dess ytterligare stegrats. Vad skall det nu egentligen tjäna till, att staten kastar ut i marknaden sådana egentliga skogsmarker? Man har här från jägmästarnes sida sagt, att det huvudsakliga skälet för att avyttra den skogsmark, som hör till denna egendom, är det, att skogen runt omkring vore till allra största delen uthuggen, varför stora mängder skog årligen torkade och vindfälldes. På sådana skäl anser skogsstaten sig böra sälja Kronans skogar. Sålunda, ju hårdare det hugges och brytes ned bland skogarna i omgivningen, desto villigare skall staten kasta ut den skogsmark, som staten äger. Det är tydligen den enkla konsekvensen. Snarare synes det mig, att man borde, framför allt i dessa tider, se till, att staten bibehåller det lilla, som finnes kvar på sådana orter. Och om man ovillkorligen måste kalhugga och avverka skogen, varför kan då ej staten lika väl själv göra det? Kan det vara någon mening i, att staten för de penningar, som inflyta på detta sätt, skall inköpa annan skogbärande mark, när man kastar ut skogbärande mark, som ej är lämplig till annat ändamål, i allmänna marknaden och lämnar möjlighet för kalhuggning av densamma? Det kan aldrig vara klokt, att föra en sådan ekonomisk politik, och jag ber därför, herr talman, att även i denna punkt få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr *Hamilton*: Det är visserligen sant, att staten i allmänhet bör behålla sina skogar, men skogarna kunna vara av den beskaffenheten, att omkostnaderna för staten att förvalta dem bliva

Ang. försälj-
ning av förra
länsmansbo-
stället 1 man-
tal Kullarbo

nr 3.

(Forts.)

för stora. Till det resultatet har den kommitté kommit, som för några år sedan utarbetade förslag till omorganisation av förvaltningen av statens skogar.

Här föreligger ett sådant undantagsfall, då staten bör sälja. Egendomen är delad i sex lotter. Den ena är en jordbruksegendom med en areal av 20 hektar åker utom skogen. Därtill kommer två s. k. egna hem. som nu bebos av de personer, vilka få rätt köpa dem. Den ena lägenheten innehåller 1 $\frac{1}{2}$ hektar och den andra 7 hektar åker. Sälunda är det väl ostridigt lämpligt sälja dessa. Dessutom består egendomen av tre skogslotter, en på 30 hektar, en annan på 24 hektar och en tredje på 4 $\frac{1}{2}$ hektar, belägna, den större 6 kilometer från huvudgården och de andra två över en mil därifrån fågelvägen. Och vägarna till dessa delar äro synnerligen dåliga, knappt framkomliga. Därtill kommer, att den ena lotten har en längd av över $\frac{1}{2}$ mil och en bredd av endast mellan 60 och 100 meter. Var och en kan inse, att det icke är skäl för staten att behålla ett skifte av sådan beskaffenhet. Stängsel runt omkring detta område av 30 hektar skulle uppgå till en längd av över en mil, och redan stängselkostnaden skulle vara så dryg, att det ej kan löna sig att behålla denna jordbit, som utan skogen är ganska värdelös. Skogen är mogen, och bör i varje fall säljas, och kommer enligt förslaget detta att ske på auktion, så att staten bör av denna skogsförsäljning få lika väl betalt som om staten själv avverkar. Frågan är endast, om staten skall behålla dessa olämpligt belägna små områden, sedan skogen är avverkad, för att på dem plantera ny skog. Jag tror, att det är bättre att sälja jordbitarna och köpa skogsmark, som är mera närbelägen de stora skogskomplex, staten äger, och som därför kan med fördel skötas. Den utredning av kommittén, som jag nyss nämnde, visade, att somliga jägmästare hade fått ett par hundra små skogar att sköta. Det är lätt att inse, att för en jägmästare, som har ett så stort antal skogar under sin vård, skötseln måste bli därefter. Han kan knappt besöka varje skog en gång om året, om han skall ägna sig åt sin huvudsakliga verksamhet på större skogsparker.

Som sagt, herr talman, jag tror, att här föreligger ett sådant undantagsfall, då staten ej bör hålla på sina små områden. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr B o l a n d e r: Herr talman! Då jag äger kännedom om ifrågavarande boställe, skall jag tillåta mig att yttra några ord angående den föreslagna försäljningen.

Fastigheten är belägen nära 2 mil från närmaste järnvägsstation. Egendomen består, som vi finna av propositionen, av flera olika, från varandra vitt skilda skiften, och härtill kommer, att byggnaderna äro synnerligen förfallna. Nu skulle man kunna säga, att staten skulle kunna förbättra byggnaderna för den husröteersättning, som man har anledning tro, att staten erhållit av den siste boställshavaren. Det förhåller sig emellertid så, att någon dylik ersättning har staten ej fått, ty den siste boställshavaren saknade tillgångar, då han frånträdde bostället. Jag är därför förvissad

om, att det för staten skulle vara synnerligen dyrbart att försätta dessa byggnader i någorlunda ordentligt skick.

Beträffande skogsmarken vill jag endast tillägga det — i likhet med föregående talare — att det ej är lämpligt för staten att behålla mindre lotter, som äro inkilade mellan enskildas skogar. Jag finner det vara för staten synnerligen fördelaktigt att sälja bostället just nu särskilt med hänsyn till, att där finnes en hel del skog. Vi veta ju, att priset på skog nu är högt, så att man kan beräkna att staten får bra betalt för fastigheten. Därför finner jag det vara för staten synnerligen ekonomiskt fördelaktigt att just nu sälja detta boställe, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. förordning
av förra
lansmansbo-
stället i mun-
dal Kullarbo
nr 3.
(Forts.)

Herr Linder s: Ja, jag ber endast att få säga det, att man också kan tänka sig en annan väg, och då det synes mig, att frågan i det avseendet icke alls är utredd, vill jag påpeka den. Man kan nämligen tänka sig, att staten i stället för att avhända sig sådan här mark också kan inköpa mark omkring. Jag vet icke, om det låter sig göra på det ställe, som det här är fråga om. Då det här sägs att omkringliggande mark är kalhuggen inställer sig hos mig den tanken, att man omsorgsfullt borde vårda den statens skog, som finnes kvar samt eftersträva att inköpa för statens räkning den kalhuggna skogsmarken ikring för att såmedelst få ihop en enhetlig komplex. Jag vet som sagt icke, om det kan ske på detta ställe, därför att det saknas utredning därom, men jag har velat påpeka, att även den vägen kunde tänkas anlitad.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å de därunder förekomna yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14.

Vidare föredrogos var för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss eftergift i fråga om gällande villkor för beviljade statsbidrag från allmänna och norrländska avdikningsanslagen;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av brist i extra anslag för år 1916 till expenser för Sveriges geologiska undersökning;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående eller upplåtande i vissa fall av mark från kronoegendomar; och

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor.

Utskottets i dessa utlåtanen gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

§ 15.

Ang. eftergift
å arrende-
avgiften för
kronolägenhe-
ten Skarnholms
kronoäng.

Härpå upptogs till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergift å arrendeavgiften för kronolägenheten Skarnholms kronoäng i Stockholms län.

I en till riksdagen den 8 december 1916 avlåten till jordbruksutskottet för förberedande handläggning hänvisad proposition, nr 14, hade Kungl. Maj:it, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att arrendatorn av kronolägenheten Skarnholms kronoäng i Färentuna socken av Stockholms län J. G. Bohlin finge å arrendeavgiften för arrendeåret 14 mars 1916—14 mars 1917 åtnjuta eftergift med 500 kronor.

Utskottet hemställde, att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Vid utlåtanet var emellertid fogad reservation av herrar *Linders, Öberg* och *Nilsson* i Tånga, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att förevarande proposition måtte av riksdagen endast på så sätt bifallas, att arrendatorn av kronolägenheten Skarnholms kronoäng i Färentuna socken av Stockholms län J. G. Bohlin finge å arrendeavgiften för arrendeåret 14 mars 1916—14 mars 1917 åtnjuta eftergift med 220 kronor.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Linders*, som yttrade: Även vid detta utlåtande har jag tillåtit mig att tillsammans med ett par kamrater avgiva en reservation. Ärendet handlar om en arrendeavkortning för 1916 av 500 kronor för en jordegendom. Grunden för denna proposition är en framställning av arrendatorn, stödd på en privat syn. Det är en ledamot av ägodelningsrätten och en nämndeman i orten, som hållit syn på egendomen och därvid konstaterat, att på grund av Mälarens översvämning en del skada uppstått och därför ansett skäligt med en ersättning av 500 kronor. Domänintendenten, som också yttrat sig, har framhållit, att »i regel årligen en stor del av åkerjorden och nästan hela ängsmarken lede mer eller mindre av Mälarens höga vattenstånd». Det är således en i regel årligen förekommande omständighet, att översvämning skadar grödan på egendomen. Man kan därför antaga, att redan vid den tidigare arrendesättningen det tagits hänsyn till de rådande förhållandena på egendomen. Naturligtvis kan det givas alldeles särskilda omständigheter, då man bör gå med på arrendeavkortning, och det har tydligen

riksdagen ansett beträffande denna egendom ett par gånger, och utskottet liksom reservanterna äro ense om att skäl även denna gång tala för en arrendeavkortning. Emellertid har numera ny uppskattning ägt rum på egendomen, emedan ny arrendeperiod börjar den 14 mars i år. Då har, såsom också uttryckligen säges i propositionen, vid arrendeuppskattningen med hänsyn till de rådande förhållandena arrendavgiften nedsatts till 665 kronor från 885 kronor. Det är således en arrendenedsättning med 220 kronor. Det har syns reservanterna, att man vid frågans bedömande borde taga hänsyn till denna nya uppskattning, då man vid en officiell uppskattning verkligen fått konstaterade de hänsyn, som man bör taga vid bedömandet av arrendeavgäldens storlek, således arrendets faktiska värde. Detta har som sagt blivit satt till 665 kronor. Då synes det mig, att det skulle vara alldeles orimligt att för 1916 bestämma en arrendeavgäld, som med 280 kronor understiger den, som har satts på grund av den nya uppskattningen. Jag har därför ansett, att man borde stanna vid en nedsättning av avgälden med 220 kronor. Därigenom inträffar helt enkelt, att det nya arrendavtalet skulle komma att bli gällande ett år tidigare än eljest.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som här av herrar Öberg och Nilsson i Tånga samt mig avgivits.

Härpå anförde

Herr H a m i l t o n : Ja, herr talman, det vore nog logiskt rätt att här lägga till grund den minskning i arrendeavgiften för ett år, som skett genom den nya arrendevärderingen, *därest* det varit riktigt vad herr Linders yttrade, att översvämningarna komma varje år. Men så tycks icke vara förhållandet. Såvitt man av handlingarna kan se, ha översvämningarna — egendomen ligger i närheten av Mälaren — ägt rum 1904, 1910 och 1916. De ha således återkommit vart sjätte år, och jag förmodar, att det var med tanke på att dessa översvämningar kommo med vissa mellanperioder, som arrendevärdet sänktes med allenast 220 kronor. Hade de kommit årligen, så är det möjligt, att man kommit till ett betydligt lägre arrende, än som nu blev fastställt från och med 1917. Naturligtvis är det mycket svårt för utskottet att bedöma, vad som kan vara skälig ersättning eller icke på grund av den skada, som arrendatorn av egendomen fått vidkännas med anledning av Mälarens översvämningar. Värderingen har emellertid visat, att skadan skulle uppgå till 1,500 kronor, och denna värdering är det enda vi haft att grunda vårt omdöme på. Arrendatorn begär att få ersättning för en tredjedel av skadan, och det har förefallit myndigheterna och även utskottet, att hans anspråk icke äro övedrivna. Jag tror icke, att det är skäl att staten såsom jordägare och framför allt riksdagen som dess målsman här prutar på ett litet ersättningsbelopp för en arrendator, som, det är alldeles klart, fått vidkännas stora förluster på grund av denna översvämning av Mälaren.

*Ang. eftergift
ä arrende-
avgiften för
kronolägenhe-
ten Skärnholms
kronoäng.
(Forts.)*

Ang. eftergift
å arrende-
avgiften för
kronolägenhe-
ten Skärnholms
kronoäng.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr L i n d e r s: Jag ber endast att få korrigera ett påståen-
de, som herr Hamilton gjorde beträffande vad jag yttrade. Han sa-
de, att jag hade sagt, att dessa översvämningar komma varje år.
Jag har icke yttrat mig alls om det annat än citatvis. Jag citerade
domänintendentens utlåtande, och jag ber att få läsa upp det ytter-
ligare en gång — det återfinnes i den kungl. propositionen på sid.
3. Det nämnes där, att han anför, att »i regel årligen en stor del
av åkerjorden och nästan hela ängsmarken lede mer eller mindre av
Mälarens höga vattenstånd».

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet friherre B e c k-
F r i i s: Herr talman, mina herrar! Jag skall endast be att få
tillägga några få ord.

Under den förra arrendeperioden utgjorde årliga arrendet 885
kronor. Under den tiden har arrendatorn på grund av skador ge-
nom översvämningar vissa år fått avkortning i arrendet med 177
kr. en gång, 650 kr. en gång och 400 kr. en gång, och den kungl.
proposition, som nu föreligger till riksdagens behandling, begär en
avkortning av 500 kr. Dra vi av dessa avkortningar, som han re-
dan fått, jämte den nu begärda, så visar det sig, att hans årliga
arrende under den förra arrendeperioden utgjort 794 kr. Den nya
arrendevärderingen, vid vilken tagits hänsyn till de svåra vatten-
förhållandena, genom att Mälaren stiger upp på ägorna, har uppskat-
tat värdet till 665 kr. Således även om riksdagen beviljar det av-
drag på arrendet, som Kungl. Maj:t här föreslagit, så kommer ar-
rendatorn i alla fall att under den period, som nu går till ända, ha
betalt ett högre arrende än det, som bestämts för nästkommande
period. Skulle kammaren och riksdagen däremot följa herr Lin-
ders, så skulle arrendatorn få betala ett arrende, som i medeltal för
sista perioden överstiger nyss sagda 794 kronor.

Härmed var överläggningen slutad. Efter av herr talmannen
framställda propositioner i ämnet blev utskottets hemställan av kam-
maren bifallen.

§ 16.

Slutligen föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts
utlåtande, nr 2, i anledning av herr von Sneiderns m. fl. motion, nr
312, om skrivelse till Kungl. Maj:t om bibehållande i tillämpning för
hela innevarande år av gällande kungörelse angående tidsberäkning
inom riket.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdags-
ordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivast första
kammaren.

§ 17.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Interpellation.

Herr Andersson i Skivarp, som yttrade: Herr talman! Genom Kungl. Maj:ts beslut om beslag å de förråd av korn, som ej redan beslagtagits, och hälften av förråden av havre och blandsäd samt om förbud mot utfodring av potatis bliver landets tillgång på fodermedel i hög grad inskränkt. Då samtidigt tillgången på importerade kraftfodermedel är ytterst knapp, måste med nödvändighet en ännu större minskning av kreatursbesättningarna äga rum, än under vintern 1914—15 efter 1914 års klena foderskörd.

Enär till min kännedom kommit, att beslaget och den därmed nödvändigt förbundna nedslaktningen av i första rummet svin och nötkreatur väckt mycken oro och bekymmer inom lantmannakretsar, har jag efter samråd med lantmannarepresentanter i denna kammare, önskat bringa på tal några spörsmål, som på det närmaste sammanhånga med minskningen av tillgängliga fodermedel.

Allra först synes det mig vara av vikt, att nämnda minskning icke bliver mera ingripande än nödvändigt är; önskvärt vore sålunda, att den, som får avstå viss mängd korn, havre eller blandsäd, äger rätt att efter förmalning återfå klet till rimligt pris.

Av ännu större betydelse är, att statens ingripande icke får leda till onödigt forcerad nedslaktning med därav förorsakat allt för våldsamt nedbringande av kreatursstocken och sänkning av kött- och fläskpriserna under den nivå, som skäligen betingas av hittillsvarande höga produktionskostnader. Det är tänkbart, att, försåvitt ej särskilda åtgärder vidtagas, ett starkt missmod kan gripa lantmännen, med påföljd att de drivas till att nedslakta större antal kreatur än som i själva verket är nödvändigt, samt att uppköpare begagna sig därav för att nedpressa priserna hos producenterna utan att motsvarande minskning i köttpriserna ens kommer konsumenterna till godo.

Det förefaller då vara synnerligen påkrävt, att genom ingripande av staten genom något dess organ och av kommunerna, särskilt städer och industrikommuner, uppköpen av det till nedslaktning avsedda ökade kreatursantalet må kunna regleras, på det att producenterna må erhålla skäligen priser med undanskjutande av onödiga mellanhänder. Därmed skulle även vinnas fördelen av starkare kontroll däröver, att största möjliga mängder fläsk och kött må medelst nedsaltning, rökning eller annat lämpligt behandlingssätt förbehållas åt den inhemska konsumtionen under en längre tid framåt.

Skulle ej ens genom vidtagande av sådana åtgärder den inhemska konsumtionen kunna tillgodogöra sig de genom den nödvändiga nedslaktningen vunna större mängderna fläsk och kött, måste tydligen överskottet exporteras.

En reglering i här antydd riktning torde vara jämförelsevis lätt att åstadkomma beträffande fläsket. I fråga om köttet möter vida större svårigheter, men så mycket viktigare synes det då vara, att

Interpellation. ett väl genomtänkt arbete ofördröjligen inriktas på åstadkommandet
(Forts.) av en nödvändig reglering.

I vissa fall torde de nu utfärdade författningarna bliva mera betungande än som säkerligen avsetts. Jag tänker därvid särskilt på statare, i vilkas avlöningsförmåner ingå potatis och spannmål till uppfödande av en eller ett par grisar samt på med statare likställda jordtorpare m. fl. Utfordringsförbudet för potatis framtingar nu grisarnas nedslaktning alldeles oberoende av deras storlek och möjligheten att ekonomiskt utnyttja fläsket. Den allvarliga försämring i familjernas kosthåll och ekonomi, som därigenom kan förorsakas, synes kunna användas allenast genom en undantagsbestämmelse till deras förmån.

Den inventering av potatisförråden, som skall äga rum den 19 februari, torde säkerligen medföra överhängande fara, att den i till slutna potatiskällare eller potatisgröpar förvarade potatisen vid inventeringen skall skadas av kylan. Med hänsyn härtill vore det säkerligen välbetänkt, att, där sådan fara förefinnes, låta med inventeringen anstå, till dess blidare väderlek kan med säkerhet påräknas.

Under återopande av vad jag här anfört, anhåller jag om kammarens tillåtelse att utan det dröjsmål, som bordläggning medför, få till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framställa följande frågor:

1) Kommer sådan anordning att vidtagas i samband med det nu fastställda beslaget, att den, som fått sådana förråd beslagtagna, äger att efter förmalningen till skäligt pris tillösa sig klet?

2) Är det herr statsrådets avsikt att föreslå Kungl. Maj:t sådana åtgärder, som ge trygghet för att ej medelst onödigt stor nedslaktning kreatursstocken allt för våldsamt nedbringas eller priserna oskäligt nedpressas under produktionskostnaderna?

3) Vilka åtgärder kunna enligt herr statsrådets mening vidtagas för att konservera den genom nedslaktningen utvunna större mängden fläsk och kött till gagn under längre tid för den inhemska konsumtionen?

4) Är det herr statsrådets avsikt att hos Kungl. Maj:t tillstyrka exportlicens för de kvantiteter fläsk och kött, vilka icke lämpligen kunna direkt upptagas av den inhemska konsumtionen eller konserveras för framtida förbrukning inom landet?

5) Bör icke sådant undantag medgivas från förbudet mot utfodring med potatis, att statare med löneförmåner in natura samt därmed likställda jordtorpare och andra kategorier må kunna uppföda åtminstone någon gris till eget behov?

6) Är det herr statsrådets avsikt tillstyrka Kungl. Maj:t att medgiva uppskov med potatisinventeringen, där överhängande fara föreligger, att potatisen kan vid inventeringen taga skada av kölden?

Ifrågavarande anhållan bifölls av kammaren.

§ 18.

Herr *von Sneidern* avlämnade en motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 45, angående viss nedsättning av sockerskatten.

Denna motion, som erhöill ordningsnumret 335, blev på begäran omedelbart remitterad till bevillningsutskottet.

§ 19.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om upphävande av pastors självskrivenhet såsom ordförande å kyrkostämma; och

nr 3, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om införande av lika representationsrätt för land och stad vid val till landsting;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 4, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om viss ändring i förordningen om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering; och

nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående progressiv beskattning av innehav eller nyttjande av större bostadsvåningar;

lagutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av verkställd granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning;

nr 3, i anledning av justitieombudsmannens framställning till riksdagen angående ändrad lydelse av 1, 2 och 4 §§ i lagen den 14 september 1906 angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad m. m.; och

nr 4, i anledning av väckt motion om antagande av en lag angående vård och tillsyn av ännu kvarvarande milstolpar m. m.;

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av en av herr Källman m. fl. väckt motion, nr 13, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avskaffande av entreprenadsystemet vid lantbrevbäringens ordnande; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, angående herr Ingvarsons m. fl. motion, nr 264, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående skydd för jordägare eller brukare av jord mot oförskyllad förlust på grund av älvarnas bortförande av värdefull jord.

§ 20.

Justerades protokollsutdrag.

§ 21.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Jönsson</i> i Mårdslycké	under	8	dagar fr. o. m. den	20 febr.,	
»	<i>Carlsson</i> i Solberga	»	8	»	»	»
»	<i>Magnusson</i> i Tumhult	»	11	»	»	»
»	<i>Erlansson</i>	»	10	»	»	»
»	<i>Höglund</i> i Stömstad	»	7	»	»	»
»	<i>Larsson</i> i Kroken	»	9	»	»	»
»	<i>Osberg</i>	»	6	»	»	»
»	<i>Hansson</i> i Sölvesborg	»	10	»	»	»
»	<i>Borggren</i>	»	7	»	»	»
»	<i>Sköld</i>	»	10	»	»	»
»	<i>Norin</i>	»	10	»	»	»
»	<i>Nilsson</i> i Tånga	»	8	»	»	»
»	<i>Bengtsson</i> i Norup	»	4	»	»	»

och

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 5,10 e. m.

In fidem
Per Cronvall.